

16266

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SAPANCA-KIRKPINAR'DA YERLEŞMENİN EVRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet KAÇMAZ

Enstitü Ana bilim Dalı : Coğrafya

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Cercis İKİEL

ŞUBAT - 2005

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SAPANCA-KIRKPINAR'DA YERLEŞMENİN EVRİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet KAÇMAZ

Enstitü Anabilim Dalı : Coğrafya

Bu tez 14/02/2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Cercis İKİEL

Juri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Meryem HAYIR

Juri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Feriuh TUZCUOĞLU

Juri Üyesi

ÖNSÖZ

Yaşadığı ortamı tanımak isteyen insanın coğrafya ile yakınlaşması insanlık tarihi kadar eskidir. Coğrafyanın konusu kısaca “Dünya”dır. Ancak dünya insan tarafından özellikle son iki yüzyılda hızla değiştirilmektedir. Bunun sonucunda da coğrafi görünümde büyük değişimler yaşanmış ve farklı yaşam tarzları ortaya çıkmıştır. Günümüz çağdaş coğrafyası da insan ve çevre arasındaki gerek geçmişteki gerekse şimdiki karşılıklı bu etkileşim üzerine odaklanmıştır. Yerleşmenin evrimi ile ilgili bu çalışmamız da mikro ölçekte bu karşılıklı etkileşimi en iyi şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yerleşme, insanın yücelişin en somut örneği olarak kabul edilmektedir. Yerleşmeler de canlı varlıklar gibi doğar, büyür ve nihayet ölür. Ancak yerleşmelerin yaşam süreleri canlılardaki gibi birbirinin aynı değildir. Yerleşmeler içinde yaşadığı çağın özelliklerine ayak uydurabildiği sürece canlı kalırlar. Evrim olarak nitelendireceğimiz bu süreç içerisinde yerleşmelerde büyük değişiklikler meydana gelmektedir.

Ayrıca son zamanlarda mekân anlayışının değişmeye başladığı ülkemizde, mekâna farklı boyutlardan bakabilmenin, mekândan sürekli ve en iyi şekilde istifade edebilmenin yolları aranmaktadır. Evrim çalışmalarının en büyük amaçlarından bir tanesi de yerleşmenin önceki dönemlerine ışık tutmak olduğu gibi günümüzdeki durumu ve mekânsal yapısı hakkında bilgiler vermektir. Bu nedenle mekânsal planlamada bu çalışmalarının oldukça büyük bir önemi vardır. Herhangi bir yerin önceki özelliklerini, yapısını, gelişim aşamaları ve sürelerini bilmeden günümüz ve gelecek için projeler üretmek oldukça sakıncalıdır. Araziden faydalanma çalışmalarının öncülerinden Dudley Stamp’ın da ifade ettiği gibi *geleceği planlamak için geçmişi ve bugünü bilmek gerekir*.

Çağdaş coğrafyanın en önemli konularından biri olan yerleşme ve mekânsal planlama konusunu bana sevdiren yönlendiren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Cercis İKİEL’e yaptığım çalışma boyunca bana gösterdiği sabır ve sağladığı her türlü destek için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bölümümüz öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Meryem HAYIR, Yrd. Doç. Dr. Ali YİĞİT’e ve Arş Gör. Beyza KAYMAZ’a teşekkür ederim. Son olarak maddi manevi her türlü desteği sağlayarak benim günlere gelmemi sağlayan anne ve babama, her zaman her konuda desteğini gördüğüm eşime, Ankara ve İstanbul’dan kitap ve belge temini konusunda bana yardımcı olan kardeşime ve Mustafa KAÇMAZ’a teşekkürlerimi sunarım.

Elinizde bulunan bu çalışmada mutlaka eksik kalan noktalar bulunacaktır. Bu noktaların giderilmesi ve ileride bu alanla ilgili çalışmalara ışık tutması için yapılacak her tür öneriyi saygı ve teşekkür duyguları ile karşılayacağımı belirtmek isterim. Bu çalışmanın yerleşme, evrim, turizm, arazi kullanımı, Kırkpınar ve Sapanca ile ilgili araştırmalar başta olmak üzere ilgili çalışmalara örnek ve yardımcı olması dileğiyle.

Muhammet KAÇMAZ
Adapazarı, Şubat 2005

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLOLAR	v
ŞEKİLLER	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
1.2. Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Özellikleri	2
1.3. Materyal ve Yöntem	5
1.4. Literatür Özeti	6
2. YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	9
2.1. Fiziki Özellikler	9
2.1.1. İnceleme Sahasının Jeolojisi ve Tektoniği	10
2.1.2. Morfolojik Üniteler	11
2.1.2.1. Sapanca Gölü	11
2.1.2.2. Samanlı Dağları	16
2.1.1.3. Sapanca Ovası	18
2.1.3. İklim	19
2.1.4. Bitki Örtüsü	22
2.1.5. Toprak Özellikleri	24
2.2. Beşeri Özellikler	25
2.2.1. Tarihi Durum	25
2.2.2. Nüfus	28
2.2.3. Yerleşme	31
2.2.4. Ekonomi	31
2.2.5. Ulaşım	32

3. YERLEŞMENİN EVRİMİ	35
3.1. Kuruluş Dönemi	35
3.2. Gelişme Dönemi	40
3.3. Güncel Dönem	43
4. KIRKPINAR'IN FONKSİYONLARI VE BELDE İÇİ FARKLI KULLANIŞ ALANLARI.....	49
4.1. Kırkpınar'ın Fonksiyonları	49
4.1.1. İdari Fonksiyonlar	50
4.1.2. Sosyal Fonksiyonlar	50
4.1.3. Ekonomik Fonksiyonlar	52
4.2. Belde İçi Farklı Kullanış Alanları	55
4.2.1. İkametgâh Alanları	55
4.2.2. Ticaret ve Sanayi Alanları	56
4.2.3. Eğitim ve Kültür Alanları	58
4.2.4. Sosyal Alanlar	60
5. KIRKPINAR'DA SAYFIYECİLİK	63
5.1. Anket Çalışmasının Amacı ve Yöntemi	67
5.2. Anket Çalışması Sonucu Elde Edilen Bulgular	68
5.2.1. Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	68
5.2.2. Meslek Bilgisi	68
5.2.3. Daimi ikamet yeri	68
5.2.4. Mülkiyet durumu	69
5.2.5. Kırkpınar'a kaç yıldır gelindiği, gelinen zaman ve sıklığı	69
5.2.6. Kırkpınar'a gelirken kullanılan araç ve yol	69
5.2.7. Kırkpınar'ın tercih edilme nedenleri	70
5.2.8. Temel ihtiyaçların karşılandığı yerler	70
5.2.9. Eksikliği hissedilen tesisler	70
5.2.10. Kırkpınar'da doğa tahribatı	70

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	85
ÖZGEÇMİŞ	92

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
A.Ş.	: Anonim Şirketi
C.	: Cilt
cm	: Santimetre
ÇDP	: Çevre Düzeni Planı
D.İ.E.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
Enst.	: Enstitü
Fak.	: Fakülte
H.G.K.	: Harita Genel Komutanlığı
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KAF	: Kuzey Anadolu Fay Hattı
km.	: Kilometre
m.	: Metre
mm.	: Milimetre
M.Ö.	: Milattan Önce
MTA	: Maden Tektik Arama
S.	: Sayı
Ünv.	: Üniversite
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TABLULAR

Tablo 1: Sayım Yıllarına Göre Kırkpınar'da Nüfus	30
Tablo 2: Türkiye, Sakarya ve Kırkpınar'ın Nüfus Artışlarının Karşılaştırılması	30
Tablo 3: Kırkpınar'ın Bazı Yakın Şehir Merkezlerine Uzaklığı	34
Tablo 4: Balkan ve Kafkaslardan Anadolu'ya Yaşanan Göçler	34
Tablo 5: Kırkpınar'da Yer Alan Sanayi Tesislerinin Kapladığı Alan ve İşçi Sayıları	57
Tablo 6: Kırkpınar'da Konut, İşyeri ve Diğer Binaların Mahallelere Göre Dağılışı.....	57
Tablo 7: Kırkpınar'da Mahallelere Göre Meskenlerin Kat Sayıları	57

ŞEKİLLER

Şekil 1: Kırkpınar'ın Lokasyon Haritası.....	3
Şekil 2: Kırkpınar ve Çevresinin Topografya Haritası.....	4
Şekil 3: Kırkpınar'ın Sayım Yıllarına Göre Nüfusu.....	34
Şekil 4: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafı (1943).....	39
Şekil 5: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafı (1975).....	42
Şekil 6: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafı (1999).....	46
Şekil 7: Mesken Sayılarının Mahallelere Göre Dağılımı.....	59
Şekil 8: İki Katlı Meskenlerin Mahallelere Göre Dağılımı	59
Şekil 9: İşyeri Sayısının Mahallelere Göre Dağılımı.....	59
Şekil 10: Atölye Sayısının Mahallelere Göre Dağılımı.....	59
Şekil 11: Kırkpınar'da Belde İçi Arazi Kullanışı	62
Şekil 12: Cinsiyet Durumu	72
Şekil 13: Yaş Durumu.....	72
Şekil 14: Meslek Grupları.....	72
Şekil 15: Daimi İkamet Yeri.....	72
Şekil 16: Kırkpınar'da Mülk Sahipliği	72
Şekil 17: Sahip Olunan Mülk Çeşidi	72
Şekil 18: Kırkpınar'a Kaç Yıldır Gelindiği	73
Şekil 19: Kırkpınar'a Geline Zamanlar	73
Şekil 20: Kırkpınar'a Geline Sıklık Derecesi	73
Şekil 21: Kullanılan Ulaşım Aracı.....	73
Şekil 22: Kullanılan Yol	73
Şekil 23: Kırkpınar'ın Tercih Edilme Nedenleri	73
Şekil 24: Temel İhtiyaçların Karşılandığı Yerler	74
Şekil 25: Temel İhtiyaçların Kırkpınar'da Bulunabilmesi	74
Şekil 26: Kırkpınar'da Eksikliği Hissedilen Tesisler	74
Şekil 27: Kırkpınar'da Doğa Tahribatı	74
Şekil 28: Sapanca ve Samanlı Dağlarının Uzaydan Görünüşü.....	85
Şekil 29: Kırkpınar'ın Mahmudiye Köy Yolundan Görünüşü	85
Şekil 30: Kırkpınar'ın Batı Sınırını Oluşturan Kurtköy Deresi.....	86

Şekil 31: Kırkpınar Belediye Binası	86
Şekil 32: Kırkpınar'da Geleneksel Mesken Tipi	87
Şekil 33: Kırkpınar Mezarlığından Eski Bir Mezar Taşı Örneği.....	87
Şekil 34: Kırkpınar'da Kürek Yarışlarında ve Piknik Alanı Olarak Kullanılan Göl Kıyısı.....	88
Şekil 35: Kırkpınar'da Cumartesi Günleri Kurulan Pazaryeri	88
Şekil 36: Kırkpınar'da Kültürel Bir Etkinlik Olarak Açık Hava Tiyatrosu.....	89
Şekil 37: Kırkpınar'da Villa Tipi Meskenlerin Yer Aldığı Sitelere Bir Örnek	89

ÖZET

ANAHTAR KELİMELELER: Kırkpınar, Sapanca Gölü, Yerleşme, Evrim, Arazi kullanımı, Sayfiyecilik

Araştırma alanımızı oluşturan Kırkpınar Beldesi, Marmara Bölgesi'nin Çatalca-Kocaeli Bölümünde Sapanca Gölünün güney kıyısında yer alır. Kırkpınar kuzeyden Sapanca Gölü, doğudan Mahmudiye deresi, güneyden Samanlı Dağları, batıdan Kurtköy deresi ile sınırlanmıştır.

İdari olarak Sapanca ilçesine bağlı bir beldedir. Beldenin yüzölçümü 80 km² olup, ilçe merkezine 5 km, il merkezine uzaklığı ise 24 km.dir. 19. yüzyılın sonunda Kafkasya ve Balkanlardan gelen göçmenler tarafından kurulmuş bir kır yerleşmesi olan Kırkpınar, doğal güzellikleri ve büyük merkezlere olan ulaşım kolaylığı nedeniyle günümüzde bir sayfiye yerleşmesi haline dönüşmüştür. Kırkpınar'da Yerleşmenin Evrimi'nin birinci dönemi olarak 1870–1950 yılları arasındaki zaman dilimi kabul edilebilirken, ikinci dönemi 1950–1980 yılları arasındaki süreç oluşturur. Yerleşme evriminin üçüncü dönemini ise 1980'li yıllardan günümüze kadarki süreç oluşturur. Ayrıca Kırkpınar Beldesi'nin fonksiyonları ve farklı arazi kullanışı incelendiğinde kırsal bir yerleşmede rastlanmayan şehirselleşen fonksiyonların geliştiği görülmektedir.

Göstermiş olduğu bu hızlı gelişim ve alanla ilgili ayrıntılı bir çalışmanın olmayışı nedeniyle Kırkpınar inceleme konusu olarak belirlenmiştir.

SUMMARY

THE EVOLUTION OF SETTLEMENT IN KIRKPINAR

KEY WORDS: Kırkpınar, Sapanca Lake, Settlement, Evolution, Land use, Recreation

This study contains evolution of settlement and the undergo stages of settlement in Kırkpınar. Our research area is taking part in southern coast of Sapanca Lake in Çatalca-Kocaeli, which is division of Marmara Region. Kırkpınar bordered by lake of Sapanca from north, stream of Mahmudiye from east, the mountain of Samanlı from south and the stream of Kurtköy from west.

Kırkpınar that devoted to province of Sakarya and the district of Sapanca is far from 5 km to Sapanca and 24 km to Adapazarı. It has 84 km² surface areas. Before it was a small rural settlement that established by some families migrated from Caucasia but now it becomes a recreation area that its population is over 6000 and it increases in summers. The years between 1870 and 1950 can accepted the first period of the evaluation of Kırkpınar, the second period of evolution of settlement in Kırkpınar is the process of the years 1950-1980. The third period of evolution of settlement is the process covers beginning from 1980 until now. When the functions and different usage of areas examined in Kırkpınar, seen urban functions developed that couldn't meet at rural settlement. Because of this character of Kırkpınar, we select it for our research area.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

“Kırkpınar’da Yerleşmenin Evrimi” adını taşıyan bu çalışmada bir yerleşim alanı olarak ele aldığımız Kırkpınar’ın, kuruluşundan günümüze kadar geçirmiş olduğu evrimi incelemeye çalıştık. “En geniş anlamda, dünyanın her yerinde bulunan en ilkel ev kümelerinden, en yüce yapılara kadar, bütün binaların tamamı olarak tanımlanabilen yerleşme; insanın yücelişinin en somut örneği olarak kabul edilebilir. Bu nedenle yerleşme insanların tesis etmiş oldukları Dünya İmparatorluğunun simgesi olarak kabul edilir. İnsan ile yerleşme aynı düzey üzerindedir. İkisinden birinin yokluğu, diğerinin yokluğu anlamını taşır. O halde yerleşme; sosyo-biyolojik alanda belirli bir düzeye ulaşmış insan topluluklarının vazgeçemeyecekleri bir gereksinimdir. Yerleşmelerin doğuşu, birden fazla aile bireylerinin bir araya gelmesi ve yerleşilecek yerin seçimi ile başlar. Yerleşme yerinin seçilmesindeki esas prensip, doğayı iyi tanımak ve doğadan gelecek karşı etkileri en aza indirmektir” [Tunçdilek, 1986: 5]. Tanoğlu’na [1954: 3] göre ise yerleşme bir yerin insan tarafından işgalidir. Evrim ise Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “zaman içinde birdenbire olmayan, kesintisiz, niteliksel ve niceliksel gelişme süreci olarak tarif edilmiştir.” Yerleşme coğrafyası açısından evrim değerlendirilecek olursa “belirli koşullar içinde ortaya çıkacak yeni faktörlere ve onların yarattıkları koşullara uyma becerisidir” Bu tanımlar ışığında yerleşmenin evrimini incelerken yine Tunçdilek’in tarif ettiği yolu takip etmek sanırım en güzeli olacaktır.

1- Zaman unsurunun yerleşme üzerindeki etkisi, 2- Yerleşmenin insanla beraber evrimi, 3- Bütün oluşumların mekan üzerinde nasıl cereyan ettiği ve ortaya çıkan ürünün niteliğinin tanımı [Tunçdilek, 1986: VII-5].

Bu görüşlerden hareketle, Kırkpınar’da yerleşmenin evrimi ele alınarak incelenmiştir. Özellikle son yıllarda sosyo-ekonomik yapısında büyük bir gelişme gösteren Kırkpınar, kuruluşunda tarım ve hayvancılık ile uğraşan üç-beş haneli bir kır yerleşme

nüvesi iken günümüzde büyük şehirlere yakınlığı ve ulaşım kolaylığı nedeniyle başta yakın çevresi olmak üzere İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerin gözde bir sayfiye yerleşmesi haline gelmiştir. Kırkpınar'ın geçirmiş olduğu bu evrim ülke koşulları göze alındığında çok hızlı gerçekleşmiştir. Anadolu'da birçok yerleşim yerinin kuruluşu çok daha eski tarihlere¹ kadar gitmesine karşın Kırkpınar çok yakın tarihte kurulmuş bir köydür. Köyün kuruluşu 19. yüzyılın sonlarına doğrudur ve günümüzde geldiği nokta ülkemizdeki köy ve beldelerin birçoğundan daha ileri seviyededir. İşte bu nedenle Kırkpınar Beldesi² araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu çalışmadaki ana amacımız, Kırkpınar'ın geçirmiş olduğu bu evreleri ortaya çıkarmak ve bunun nedenlerini araştırarak neticelerini ortaya koymaktır. Ayrıca bu çalışmada Kırkpınar'ın günümüzdeki fonksiyonları ve farklı arazi kullanışları ile özellikle son yıllarda belde de etkisi çok daha fazla hissedilen sayfiyeciliğin özellikleri incelenecektir.

1.2. Araştırma Alanın Yeri, Sınırları ve Özellikleri

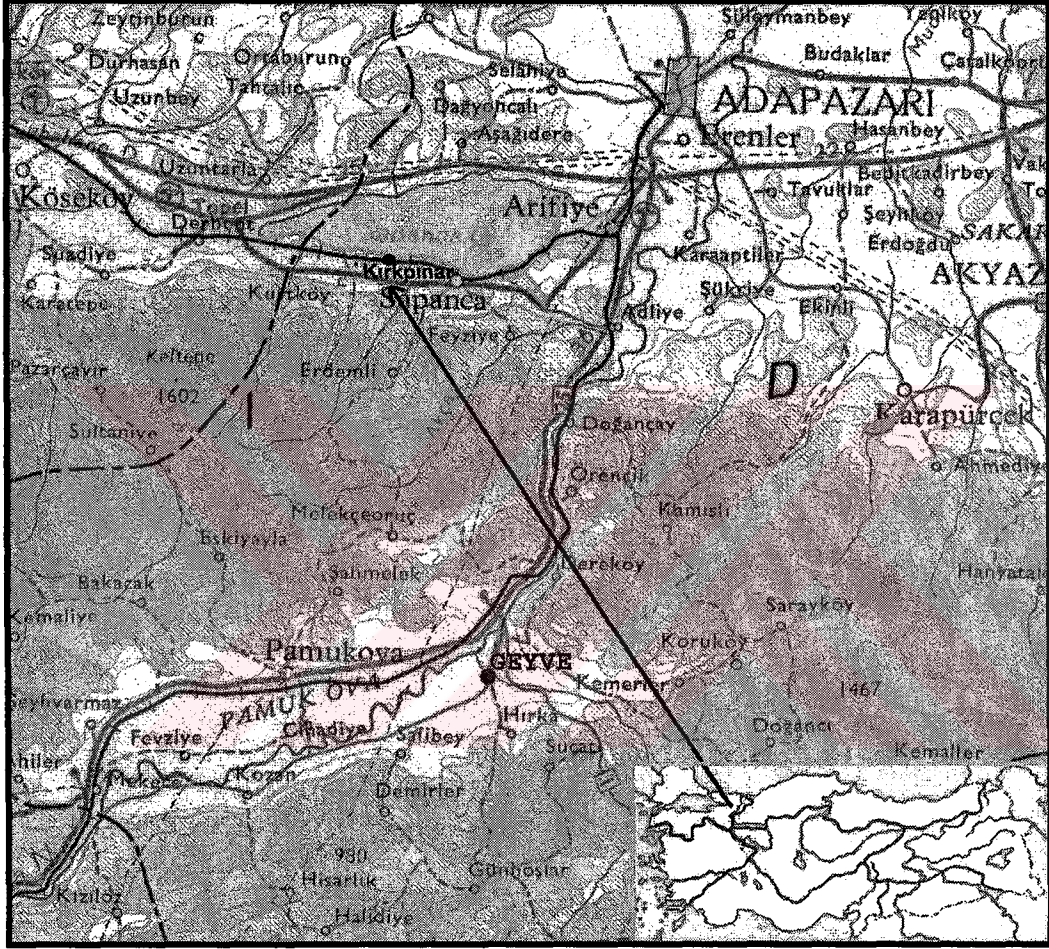
Araştırma alanımızı oluşturan Kırkpınar Beldesi, Marmara Bölgesi'nin Çatalca-Kocaeli Bölümünde Sapanca Gölünün güney kıyısında yer alır. Belde 30-31° doğu meridyenleri ile 40-41° kuzey paralelleri arasındadır. Kırkpınar; kuzeyden Sapanca Gölü, doğudan Mahmudiye Deresi, güneyden Samanlı Dağları, batıdan Kurtköy Deresi ile sınırlanmıştır.

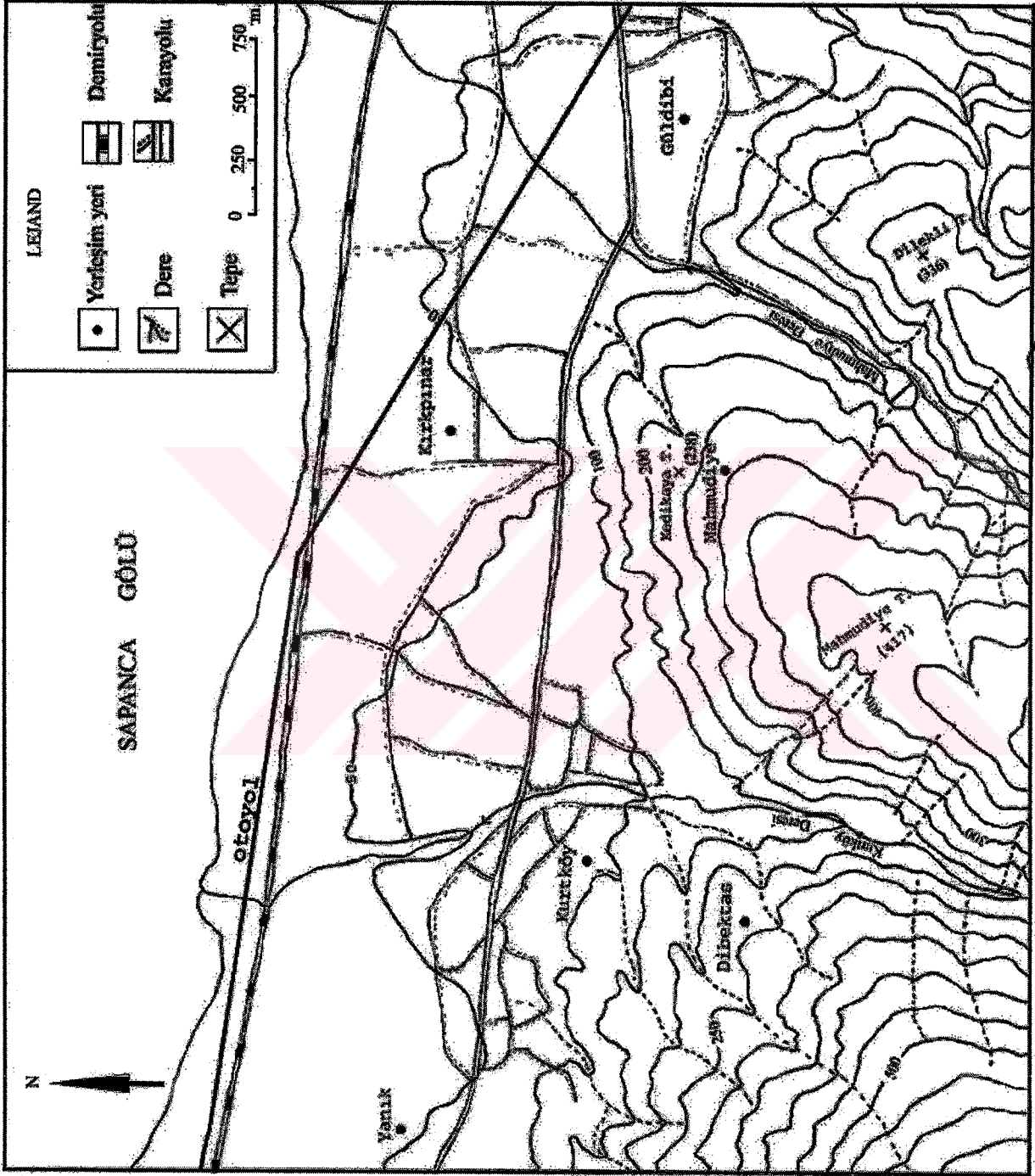
Kırkpınar'ın içinde yer aldığı sahanın büyük bir bölümü Sapanca Ovası üzerinde kurulmuştur. Ovanın güneyinde Samanlı Dağları, kuzeyinde ise Sapanca Gölü yer almaktadır. Ayrıca bu ovanın oluşmasında Samanlı Dağlarından inen derelerin de etkisi büyüktür ve araştırma sahamız içerisinde Mahmudiye ve Kurtköy dereleri yer almaktadır. Araştırma alanının kuzey kesimini oluşturan Sapanca Gölü, ülkemizin önemli tatlı su kaynaklarından biridir. Adapazarı'nın içme suyu ihtiyacı bu gölden

¹ Anadolu'nun yerleşme tarihi ile ilgili çeşitli kaynaklarda değişik rakamlar telaffuz edilmekle birlikte, Anadolu'nun yerleşme tarihi yaklaşık olarak günümüzden 8000 yıl öncesine kadar gitmektedir [Atalay, 1989: 91].

² Belde Arapça bir sözcüktür. Memleket, ülke, diyar, yöre, şehir, kasaba anlamına karşılık gelmektedir [Özçağlar, 1985: 244].

Şekil 1: Kırkpınar'ın Lokasyon Haritası

karşılırken, aynı zamanda gölün çevresinde bulunan sanayi tesisleri de su ihtiyacı için gölden yararlanmaktadırlar. Kuzey ve güneyden faylarla sınırlandırılmış olan Sapanca Gölü, tektonik bir çukurda yer almaktadır ve İzmit körfezinin devamı niteliğindedir. Kırkpınar'ın güneyinde yer alan Kayınlı Dağları ise Marmara Bölgesi'nin önemli sıradağlarından biri olan Samanlı Dağlarının doğu kesimini oluşturur. Samanlı Dağlarının yükseltisi en fazla olan kesimi burasıdır ve en yüksek tepe olan Keltepe (1602) yine bu bölgede, araştırma alanımızın güney batısında yer alır.

Kırkpınar, 19. yüzyılın sonlarında Kafkasya'dan bölgeye gelen göçmenler tarafından kurulmuştur. Birkaç ailenin gelişi ile bir yerleşme çekirdeği oluşturan Kırkpınar, zamanla bir kır yerleşmesine dönüşmüş ve günümüzde nüfusu 6000'in üzerinde bir sayfiye beldesi haline gelmiştir. Yüzölçümü 80 km² olan belde idari olarak Sapanca ilçesine bağlıdır. Hasanpaşa, Soğuksu ve Tepebaşı olmak üzere üç mahalleden meydana gelmektedir. Tarım ve hayvancılığın yok denecek kadar az olduğu belde de birkaç fabrika kurulmuştur. Ayrıca sayfiyeciliğin gelişmiş olması nedeniyle çok sayıda işyeri bulunmaktadır. Ulaşım bakımından oldukça elverişli bir konumda yer alan Kırkpınar İlçe merkezine 5 km, Sakarya'nın merkez ilçesi Adapazarı'na ise 24 km uzaklıktadır.

1.3. Materyal ve Yöntem

Bu araştırma gerçekleştirilirken öncelikle araştırma alanı ve konusu ile ilgili literatür taramış, topografya haritaları elde edilerek saha hakkında ön çalışma yapılmıştır. Bu ön çalışma neticesinde Kırkpınar Beldesi'nin sınırları tespit edilmiş ve sahanın morfolojik yapısı hakkında ön bilgi elde edilmiştir.

Bu ön bilgiler elde edildikten sonra çeşitli kurum ve kuruluşlardan Kırkpınar ile ilgili bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Sakarya Valiliğinden Sapanca ile ilgili haritalar, Devlet İstatistik Enstitüsünden Kırkpınar'ın Cumhuriyet dönemi nüfusu hakkında

veriler, Kırkpınar Belediyesi'nden Kırkpınar'ın günümüzdeki mahalle ve konut bilgileri ile imar planı, Harita Genel Komutanlığından hava fotoğrafları elde edilerek araştırma sahamız hakkında daha detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

Daha sonraki safhada ise bizzat arazi gözlemleri ile hem önceki bilgilerimiz gözden geçirilmiş hem de saha ile ilgili yeni bilgiler elde edilmiştir. Bizzat Kırkpınar halkı ile yüz yüze görüşmeler yapılarak Kırkpınar'ın geçmiş ve günümüzdeki durumu hakkında canlı kaynaklardan veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Kırkpınar'a dinlenme ve eğlenme amacı ile gelen sayfiyeciler ile de görüşerek onların da Kırkpınar ile ilgili bilgi ve görüşlerine başvurulmuştur. Bu arada bir anket çalışması yapılarak Kırkpınar'da sayfiyeciliğin şekli ve boyutları hakkında bilgi edinilmiştir. Daha önce Kırkpınar ile ilgili her hangi bir coğrafya çalışması olmadığından bu arazi çalışmalarına önem verilmiş ve sahanın hemen hemen her tarafı gezilerek incelenmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda elde edinilen veriler coğrafyanın prensipleri olan ilgi, dağılışı ve nedensellik ilkeleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Daha sonra da analitik bir yaklaşımla bu değerlendirme sonuçları bir rapor halinde düzenlenerek sunulmuştur.

1.4. Literatür Özeti

Kırkpınar'ın coğrafyası ile ilgili ayrıntılı bir çalışma bulunmamakta ancak araştırma alanında içinde yer aldığı Marmara Bölgesi ve Sapanca Havzası ile ilgili çalışmalarda genel bilgiler bulunmaktadır. Bunların başlıcaları şunlardır;

ERİNÇ, S. (1949), "Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi" adlı çalışması ile Sapanca Gölünün oluşumu, yapısı ve özellikleri ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Özellikle bu çalışmasında Sapanca Gölünde yapılan çok sayıda

sondajla gölün derinlik haritası çıkarılmış ve en derin yeri 61 metre olarak belirlenmiştir.

İNANDIK, H. (1953-1958), Adapazarı ve çevresinde yapmış olduğu morfoloji, hidroloji, ekonomi, nüfus ve yerleşme ile ilgili çalışmaları ile bize birçok açıklayıcı bilgi bırakmıştır. Aynı zamanda araştırmalarının yapıldığı dönemdeki ortamı görmemizi sağlayarak çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır.

BİLGİN, T. (1967), “Samanlı Dağları” adlı çalışmasında araştırma sahamızın da içinde yer aldığı Samanlı Dağlarının kapsadığı bölgeyi fiziki (morfoloji, iklim, hidrografiya, bitki örtüsü) ve beşeri (nüfus, yerleşme) tüm yönleri ile ayrıntılı olarak incelemiştir. Böylece bize araştırma sahamızın fiziki yapısı hakkında geniş bilgiler verirken aynı zamanda nüfus ve yerleşme özellikleri hakkındaki incelemeleri ile o dönemin özelliklerini belirterek çok faydalı olmuştur.

ÖZGÜÇ, N. (1977), “Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikleri” adlı makalesi ile turizm, sayfiyecilik, ikinci evler vb. gibi bazı kavramları açıklamamızda oldukça yardımcı olmuştur. Ayrıca sayfiye yerleşmelerin özellikleri, gelişimleri ve sorunları hakkında çeşitli bilgiler vermiştir.

DÖNMEZ, Y. (1977), “Kocaeli Yarımadasının Bitki Örtüsünün Ana Hatları” adlı çalışmasında araştırma sahamızın bitki örtüsü hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca bitki örtüsünün türü ve dağılışı ile ilgili açıklamalar da yapmıştır.

TUNÇDİLEK, N (1986), “Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi” adlı çalışmada öncelikle yerleşme ve evrim kavramlarını yerleşme coğrafyası açısından incelemiş, bu tür çalışma yaparken nelere dikkat edilmesi ve nasıl bir yöntem izlenmesi konusunda

görüşler belirtmiştir. Daha sonraki bölümlerde ise Türkiye'deki yerleşme safhalarını incelemiştir. Bu eser, çalışmamızın felsefi boyutunun oluşmasında ve çalışmamızı kurgulamada oldukça etkili olmuştur.

GÜNGÖRDÜ, M. (1999), "Marmara Bölgesi'nin Bitki Coğrafyası" adlı çalışmasında araştırma sahamızı nemli ormanlar içerisine almış ve bu nemli orman formasyonu içerisindeki türlerin dağılışı hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.

GÜLER, M. (1999), "Sapanca Gölü Çevresindeki Doğal Kaynakların Kullanımı" (Doktora Tezi) adlı çalışmasında Sapanca Gölü çevresindeki doğal kaynakların durumu hakkında bilgiler vermiş, ayrıca bu bölgedeki doğal kaynakları kullanan insanların, doğal kaynakları algılamalarını ve doğal kaynaklardan beklentilerini tespit etmek için anket çalışması yapmıştır.

CEYLAN, M.A. (1999), "Sapanca Gölü Havzasının Yağış Özellikleri ve Rölyef" adlı çalışmasında Sapanca Havzasında yağışın dağılışı ve karakteri hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.

2. YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bir mekan bilimi olan coğrafya, mekanın özelliklerini oluşturan canlı, cansız her türlü elemanın o ortama katkısını bilmek zorundadır [Erer, 1973: 10]. Özellikle ülkemizde fiziki ortamın ve tarihi tekamülün coğrafi şahsiyet üzerindeki belirleyici tesiri çok fazladır [Erinç, 1973: 1]. Kırkpınar'da yerleşme tarihi çok eskilere gitmemesine rağmen günümüz kırsal yerleşmelerinden oldukça gelişmiş özelliklere sahiptir. Tabii ki bu özelliklerin gelişmesinde yukarıda belirtilen birçok faktör etkili olmuştur. Öncelikle kuruluşunda ve yer seçiminde etkili olan bu faktörlere ek olarak birçok fiziki ve beşeri faktör Kırkpınar'ın gelişimini etkilemiştir, biz bu bölümde yerleşmeyi etkileyen bu faktörleri ayrıntılı olarak incelemeye çalışacağız.

2.1. Fiziki Özellikler

Bir yerin birinci derecede esas hususiyetini veren unsur yeryüzü şekilleridir. Yöreyi tanımak için öncelikle o sahanın bir tasvirini yapmak gerekir [İzbirak, 1955: 32,42]. Marmara Bölgesi, Türkiye'deki bölgeler içerisinde yapı ve reliefi en iyi bilinen bölgedir. Bölgede yapının temelini teşkil eden paleozoik arazi az çok bariz kütleler halinde kendilerini gösteren ve oldukça mühim bir saha kaplayan eski masiflerdir [Ardel, 1960: 2]. Ayrıca Marmara Bölgesi'nde özellikle araştırma alanımızı da içine alan güneydoğusunda reliefin arz ettiği karakterin en ilgi çekici özelliği onun çok çeşitli oluşudur. Kısa mesafeler dahilinde dağlar, platolar, tepeler ve ovalar birbirini takip etmektedir [Ardel, 1958: 20]. Göl, ova ve dağlık alanların çok kısa mesafelerle birbirini takip ettiği araştırma alanımız, iklim bakımından oldukça elverişli koşullara sahip olmakla birlikte bu koşulların getirdiği bir sonuç olarak zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. İzmit-Sapanca oluşu içerisinde yer alan Kırkpınar'ın kuzeyinde Sapanca Gölü, güneyinde ise Samanlı Dağları yer almaktadır. Tüm bunlar Kırkpınar için bir zenginlik kaynağı olmakla beraber aynı zamanda gelişimini etkileyen başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Bu yüzden daha önce kısaca bahsetmeye çalıştığımız bu ünitelerin özellikleri hakkında bu bölümde ayrıntılı bilgi vermeye çalışacağız.

2.1.1. İnceleme Sahasının Jeolojisi Ve Tektoniği

Kırkpınar ve yakın çevresinde en yaşlı kayalar, paleozoik temeli oluşturan kristalen şistlerdir. Bu birim MTA tarafından yakın dönemde yapılan çalışmalar neticesinde İznik grubu metamorfikleri olarak adlandırılmışlardır. Bu birim Kırkpınar'ın güneyinde yüksek kesimlerde yer alır. İnceleme alanında yer alan kuvaterner yaşlı alüvyonlar ise Kurtköy ve Mahmudiye derelerinin getirdiği depolardan meydana gelmiştir. Daha çok kum, silt ve çakıllı kumdan oluşur. Çakıl bloklu yüzeyleri de yaygındır. Kalınlığı yer yer 40 metreyi bulmaktadır.

Bölgenin tektonik yapısı hakkında kısaca bilgi verecek olursak, bölgede yapılan jeolojik çalışmalar neticesinde, bazı yerlerde diskordansların varlığı tespit edilmiştir. Temel kayaların çekirdeklerinin Hersiniyen ve Alp kıvrımlarından etkilenmesinden önce Kaledoniyen kıvrımlanmasından etkilendiği anlaşılmıştır. Kocaeli ve Sakarya çevresindeki Kaledoniyen orojenezinin Arden fayının etkisinde kaldığı düşünülmektedir. Devoniyen ve karbonifer yaşlı birimler ise Hersiniyen orojenezinin etkisinde kalmıştır. Kaledoniyen ve Hersiniyen orojenezlerinin etkisinde kalan birimlerin çoğu Alp orojenezinden de etkilenmiş ve eski orojenezlerin izleri kısmen silinmiş, kısmen de kıvrım yönleri biraz değişmiştir.

Bölgede faylanma oldukça fazladır. Fayların biri Samanlı Dağlarının kuzeyinden, araştırma alanımızın güneyinden, Sakarya'ya kadar uzanmakta; diğeri ise Samanlı Dağlarının güneyinden Mekece istasyonuna kadar uzanmaktadır. Ayrıca Sapanca Gölü içerisinde doğrultu atımlı sağ yönlü bir fayın varlığı da tespit edilmiştir. 17 Ağustos 1999 depremine neden olan fay ise inceleme alanından 500 metre ileride yer almaktadır.

İnceleme alanı eğim analizleri sonucunda eğimin %100'dan daha düşük değere sahip alanların çoğunlukta olduğu görülmüştür.³ Ancak araştırma alanının güneyinde yer alan paleozoik kütleinin bulunduğu kısımda eğim %200-300 arasında değişmektedir. Yamaç eğimlerine bakıldığında %200-300 arasında eğim olan bölgelerin çok az olduğu görülmektedir.

Yapılan sondajlar sonucunda hakim zeminin granüler kum-çakıl olduğu tespit edilmiş olup, üç farklı zeminden bahsetmek mümkündür. Bunlardan biri yüzeye yakın bölgelerde orta sıkı killi siltli, çakıllı kumdur. Daha derinlerde sıkı-çok sıkı yerleşimli killi siltli kum çakıldır. Ayrıca belli sondajlarda rastlanmış olan katı-çok katı kıvamda kumlu çakıllı siltli kildir.

Yeraltı su seviyesi yüzeyden 2,5 metre ile 6 metre derinliktedir. Sahada hakim olan granüler zemin sebebiyle önemli bir konsolidasyon beklenmemektedir. Sahada meydana gelmesi muhtemel ani oturmaları da dikkate alarak şerit ve radye temel içim zemin emniyeti gerilmesi belirlenmiştir. Bu kesimlerde zemin emniyet gerilmesi değeri 1,50kg/cm² ile 2,50kg/cm² arasında değişmektedir. İnceleme alanında yerleşime uygunluk açısından iki önlemlen alan tespiti yapılmıştır. Bunlardan biri kuvaterner yaşlı alüvyonlarından oluşur, daha çok kum, silt ve çakıllı kumdan meydana gelmiştir ve bu birim sıvılaşma riski taşıdığından önlemlen alan olarak tespit edilmiştir. İnceleme alanının güney kenarında yer alan paleozoik yaşlı gnays, mikaşist, ambifol, grovak, serisit, şist ve serpantinden oluşan birimin ayrışmasıyla kalınlığı 2-10 metre arasında değişen altere zonunun bulunduğu bu alanlar da önlemlen alanlar olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca inceleme alanındaki kuru ve sulu derelere bağlı drenaj

³ Araziden en iyi yararlanılabilecek eğim değerleri %0-150 arasında olan değerlerdir. %0-50 eğim değerleri içinde bulunan yerlerin %90'ından fazlası dolgu sahaları, yeni ve eski taşınmış maddelerin biriktiği yerlerdir. Bu yüzden tarımsal açıdan en verimli topraklardır. Genç topraklar olması sebebiyle verimliliklerini kısa sürede yitirmeleri söz konusu değildir. Ayrıca yeraltı suyu bakımından çok verimlidir. Ancak bu sahalar altyapı ve yatırım maliyetleri çok düşük olduğundan endüstri tesisleri ve kentler tarafından işgal edilmiştir. %50-100 eğimli sahalar ise yine çok iyi bir tarım sahası olmakla birlikte, bitki örtüsü bakımından da zengin bir vejetasyonun gelişmesine hizmet edecek bir potansiyele sahiptir. Ayrıca bu sahalar üzerinde yoğun kır yerleşmeleri mevcuttur [Tunçdilek, 180-186].

hatları ile ilgili olarak, taşkın riski, taşkın sınırı ve dere ıslahı gibi konulara da dikkat edilmesi gerekmektedir. İnceleme alanının birinci derece deprem kuşağı içerisinde yer aldığından, yapıların tasarımında Bayındırlık Bakanlığı tarafından yayınlanan “Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik” hükümlerine uyulmalıdır [Kırkpınar Belediyesi Jeolojik-Jeoteknik Etüd Raporu, 2000].

2.1.2. Morfolojik Üniteler

Kırkpınar’ın içinde yer aldığı sahada üç büyük morfolojik ünitenin varlığından sözü edilebilir. Bunlar Sapanca Gölü, Samanlı Dağları ve Sapanca Ovası’dır.

2.1.2.1. Sapanca Gölü

Araştırma alanının kuzey kesimini oluşturan Sapanca Gölü, ülkemizin önemli tatlı su kaynaklarından biridir. Adapazarı’nın içme suyu ihtiyacı bu gölden karşılanırken, gölden aynı zamanda sanayi tesisleri de istifade etmektedir. 26 km’si Sakarya ili, 13 km’si de Kocaeli ili sınırları içerisinde olmak üzere toplam 39 km uzunluğunda çevresi bulunmaktadır [Karcı, 1997: 76].

Sapanca Gölü’nün oluşumu hakkında çeşitli görüşler bulunmakta ve bu tartışma halen sürmektedir. İzbirak’a göre Sapanca Gölü aslında bir çöküntü hendeği olan İzmit körfezinden alüvyon birikimleri nedeniyle ayrılmış bir çanakta oluşmuştur. Bilgin’e göre de göl çanağı ile körfez arasındaki bölüm, güneyden ve kuzeyden inen derelerin sürükleyip yığıldığı alüvyonların birikmesi ile geniş bir set haline gelerek, şimdiki göl çanağını denizden ayırmıştır. Gölün fazla suları zamanla bir ayakla Sakarya ırmağına akmış ve gölün suları tatlı su özelliği kazanmıştır [Bilgin, 1967: 61,62]. İnanık ise çalışmasında Sapanca Gölü’nün önceki devirlerdeki su seviyesi ile ilgili tartışmada, gölün su seviyesinin yakın jeolojik devirlerde çok daha yüksek olduğu fikrini tereddütle karşılamaktadır. Ona göre batıda İzmit körfezi üzerine, doğuda Adapazarı ovasına açık bulunan gölün, su seviyesinin bugünküne nazaran farklı bir yükseklikte

bulunabileceğini kabul etmek imkansız gibi görünmektedir. Bu takdirde bugünkü durumu ile Sapanca gölü değil, hudutları çok başka bir göl veya deniz kolu bahis mevzuu olabilir [İnandık, 1954: 102].

Baykal'a göre Adapazarı ovasının çökmesi ve Sapanca Gölü'nün teşekkülü Alt Eosen'den sonra vukua gelmiştir. E. Lahn ise, Sapanca Gölünü içine alan-depresyonun teşekkülünü Marmara ve Boğazların teşekkülü ile alakalı bularak, çökmenin Neojen sonlarında veya Kuvaterner başlangıcında vuku bulduğunu beyan etmektedir. İnandık'ın bölgedeki müşahedelerine göre Pontien esnasında Adapazarı ovasına tekabül eden saha kontinental bir teressüp havzası halinde idi. Bilahare bu havza ile Sapanca Gölü, İzmit Körfezi arasındaki çukur sahanın doldurulmalarına mukabil, Sapanca Gölü havzasının oldukça derin bir çukur olarak kalışı, bu kısımda vukua gelmiş çok yeni çökmelerle ilgilidir. Bölgenin muhtelif yerlerinde müşahede edilen veya mevcut olmaları kuvvetle muhtemel olan bütün bu tektonik arızalar bazı yerde yaş ve tabiatça birbirinden farklı sahra gruplarını yan yana getirmiş. Adapazarı ovası ve Sapanca Gölü gibi havzaların teşekkülüne yardım etmiştir. Jeolog Dr. E. Lahn'a göre, Sapanca Gölü ile İzmit körfezi arasındaki alüvyal depolardan müteşekkil eşiğin meydana gelmesi de Samanlı Dağlarından inen dere ve sel sularının eseridir. Diğer taraftan Sapanca Gölünün 61 metre derinliği burada tektonik olayların bariz bir çökme şeklinde tezahür ettiğini göstermektedir. Çünkü aksi takdirde, Adapazarı ovası depoları ile Sapanca Gölü-İzmit Körfezi eşiği depoları arasındaki boşluğu, yani Sapanca Gölü çukurunu izah etmek oldukça güçleşecektir. Esasen Sapanca Gölünün kuzeyinde bir fay hattının bulunması da burada bir çökmenin vukua gelmiş olduğunu noktai nazarını kuvvetlendirmektedir. Körfezin dolup ova teşekkül etmesi neticesinde Sakarya Nehri bir müddet Sapanca Gölüne döküldükten sonra, kuzeye dönmüş ve eski vadilerden istifade ederek Karadeniz'e kadar mecrasını uzatmıştır [İnandık, 1953].

Sapanca Gölü'nün oluşumu ile ilgili yukarıdaki bilgileri verdikten sonra gölün yapısı hakkında da bilgiler verecek olursak; Sapanca Gölü, Sakarya Nehri ve İzmit Körfezi arasında tektonik bir çukurda yer almaktadır ve deniz seviyesinden yaklaşık 33 metre

yüksektedir. Gölün umumi şekli kenarları farklı uzunlukta bir üçgene benzer. Batıda dar bir oluk içerisinde yer almış olan gölün yüzeyi doğuya gidildikçe genişler. Göl hemen hemen E-W istikametinde uzanır ve hiç değilse bu bakımdan İzmit körfezinin bir devamı gibi görünür [Erinç, 1949: 139]. Doğu ucu Sakarya Nehrine 5 km, batı ucu İzmit Körfezine 20 km uzaklıktadır. Sapanca Gölü'nün doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 16 km, kuzey güney doğrultusunda en geniş yeri 5 km ve yüzölçümü 40 km²'dir. Gölün drenaj alanı 311 km²'dir. Drenaj alanından gelen suyun miktarına bağlı olarak 46 km² ile 60 km² arasında değişen bir yüzey alanına sahiptir. Ortalama derinliği 31 metre ile 33 metre arasında değişmekte olup en derin yeri orta kısımlarda ve 52 metredir. Şekli elipsi andırır.⁴ Erinç'in araştırmalarına göre ise yüzölçümü topografya üzerindeki incelemelere göre 46,9 km² dir. (D.İ.E. 42 km², RİSCH'e göre 50,5 km²) Gölün mihreri istikametinde NE köşesindeki Çark suyu başlangıcı ile batı ucundaki Acı su arası 17 km kadardır. Azami genişliğe Sapanca'nın 1 km kadar doğusunda erişilir. Burada karşılıklı iki sahil arasındaki mesafe 5,5 km kadardır. Gölün çevresi fazla girintili çıkıntılı değildir. Göl çanağı tersine çevrilmiş ve tepesi kesik bir piramide benzer. Filhakika bu piramidin kesik tepesine tekabül etmek üzere gölün orta kısmını, derinliği 40-50 metre kadar olan ve hemen hemen düz denilebilecek kadar az meyilli geniş bir saha işgal eder. Takriben 40 metre izobatı ile tahdid edilmiş bu göl tabanının derinliği ortaya doğru tedricen artar ve göl mihrerinin biraz güneyinde olmak üzere Sapanca istasyonunun 2,3 km kuzeybatısında 61 metre ile azami derinliğe ulaşır. Bununla beraber 60 metre izobatı çok dar bir saha işgal eder. Böylece çanağın en derin kısımlarının havzanın ekseni üzerinde ve gölün en geniş olduğu kesimde yer almış olduğu anlaşılır. Göl tabanı kuzeydoğuda ve bilhassa batıda tedrici bir şekilde yükselir. Gölün bu kesimleri sığdır. Sapanca Gölünün hacmi 1,7 km³'tür. Ortalama derinlik 36 metre. Gölün seviyesi denizden 33 metre yüksek olduğuna göre, çanağın en çukur yeri deniz seviyesinden 28 metre aşağıdadır. Gölde yapılan sondajların hiçbirinde yerli kayaya rastlanmamıştır. Göl çanağı kalınlığı yer yer değişmek üzere depolarla kaplanmıştır. Göl depolarının özellikleri de yer yer bazı farklılıklar göstermektedir [Erinç, 1949: 139-140].

⁴ Sapanca Kirlilik Araştırması Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü İçme Suyu ve Kanalizasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1984

Gölü, kuzeyindeki ve güneyindeki dağlardan inen dereler ile göl dibinden çıkan kuvvetli yeraltı suları besler. Buna karşın gölü besleyen önemli derelerin büyük bir bölümü güney kıyısındadır. Güney kıyısında, batıdan doğuya doğru; Karaçay, Yanık, Kurtköy⁵, Mahmudiye, İstanbul ve Keçi dereleri ile kuzey kıyısında batıdan doğuya doğru Balıkhane, Çifteçınar, Altıkuruş, Harmanlar, Aygır, Cehennem ve Arifiye dereleri yer alır [Zengin,1989: 24]. Sapanca Gölü'ne inen derelerde kışın akım miktarları yağışlı zamanlarda fazladır. Özellikle yaz mevsiminde bilhassa cephelerle ve siklonlarla ilgili olarak meydana gelen şiddetli yağışlar, bu kenar boyunca bütün derelerde sellerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Yaz ortalarında bu şekilde sellerin bilhassa İzmit doğusundaki alçak kısımlarda ve hatta şehrin kenar mahallerinde su baskınlarına sebep olduğu görülür [Bilgin, 1967: 59]. Gölün en önemli deşarjı Çark Deresidir. Bu dere ağzındaki regülatör ile su çıkışları ayarlanabilmektedir. Ayrıca Çark Deresinin yatağının ıslahı ile göl taşkınlıklardan korunmuş ve göl seviyesi düzene sokulmuştur. Kurak geçen bazı yıllarda göl seviyesinde belirgin düşmeler ve yüzölçümünde azalmalar görülmektedir.

Sapanca Gölü, yukarıda da söylediğimiz gibi ülkemizin hatta dünyanın önemli tatlı su kaynaklarından biridir. Yakın bir zamana kadar göl, dünyada suları arıtılmadan içilebilen birkaç gölden biriydi. Ancak gölün içinde yer aldığı bölge ülkemizin yerleşme, sanayi, ulaşım, turizm yönünden en aktif bölgelerinden biri olması nedeniyle göl suları hızla kirlenmektedir. İTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nün 1994'te yapmış olduğu İçme Suyu Kaynağı Olarak Sapanca Gölü'nün Korunması Projesi'nde, Sapanca Gölü için 1. sınıftan 2. sınıfa yönelmiş bir su kütlesi olduğu belirtilmiştir [Güler, 1999: 95].

Gölün son yıllarda hızla kirlenmesine neden olan faktörleri kısaca şöyle özetleyebiliriz;

1-Gölün çevresinde yer alan yerleşim bölgeleri ve ticari kuruluşların atıkları

⁵ Kurtköy Deresinin ismi önceki birçok çalışmada Kuruçay Deresi olarak geçmektedir.

2-Gölün kuzeyinden ve güneyinden geçen yollar (E-5, otoyol, demiryolu) nedeniyle meydana gelen kirlenme.

3- Erozyon sonucu oluşan kirlenme

4-Göle karışan derelerin taşıdığı kirlilik.

5-İlaçlama ile meydana gelen kirlilik.

2.1.2.2. Samanlı Dağları

Araştırma alanının güneyinde yer alan Samanlı Dağları, batıda Armutlu Yarımadasının ucunu teşkil eden Bozburun'dan, doğuda Sakarya Nehri tarafından açılmış Geyve Boğazına kadar devamlılık arz eder. Doğu batı istikametinde uzanan Samanlı Dağları, kuzey ve güneyden yine aynı istikamette uzanan çukur sahalarla sınırlandırılır. Bunlar Marmara Denizinin doğuya sokulan derin çanağı, İzmit Körfezi, araştırma alanımızı da içine alan İzmit-Sapanca oluşu, Sapanca Gölü çanağı ve nihayet bu dizinin devamı olan Adapazarı depresyonu bu kütleli kuzeyden sınırlayan devamlı bir çukur saha meydana getirirler. Güneyinde ise batıda Gemlik Körfezi çöküntüsünden başlayarak doğuya doğru Garsak eşiği, İznik depresyonu, Karadin eşiği ve Pamukova depresyonu yer alır. Samanlı Dağları Bozburun'dan Geyve Boğazına kadar 130 kilometrelik bir sahada uzanır. Ancak kütleli jeolojik ve morfolojik özellikleri her yerde aynı değildir. Kütleli muhtelif kısımları birbirinden ayrılabilen farklı üniteleri ihtiva eder.

Samanlı Dağları esas morfolojik karakterini kuzeyinde ve güneyinde uzanan devamlı çukur sahaların teşekkülü sonunda kazanmıştır. Pliosen ve Pleistosen arasında ve Kuaterner başlarında vuku bulan hareketler bölgede ve çevresinde epirojenik karakterde olmuştur. Bu hareketlerin tesirleri, neojen depolarını tesviye eden Üst Neojen penepleninin bir parçası olan Kocaeli'nde yükselme, İzmit körfezi, Sapanca oluşu ve Adapazarı depresyonunda alçalma, Samanlı Dağları boyunca yükselme ve güney depresyonlarda alçalma gibi, kuzeyden güneye doğru bir dalgalanma şeklinde meydana gelmiştir. Bu şekilde alçalmalar ve yükselmelerin bütün bir bölgeyi de içine

alan geniş bir kuşak halinde büyük fay sistemlerini meydana getiren kırılmalarla kolaylaştırıldığı anlaşılmaktadır. Kuzey Ege ve Marmara denizlerinin çökerek bugünkü şekillerini almasına sebep olan bu kırılmalar, Saros Körfezi-Marmara Grabeni-İzmit Körfezi-Adapazarı çöküntü sahasında takip edilir. Bu zon kuzey Anadolu'da İzmit Körfezinden Erzincan'a kadar büyük bir kırık hattı⁶ ile devam etmektedir.

Bu şekilde kuzeyinde ve güneyinde çökerek alçalmış bulunan sahalarda Samanlı dağlarının epirojenik yükselmelerle bugünkü irtifasını alırken aynı zamanda kubbeleştiği anlaşılmaktadır. Kışır (kabuk) hareketlerin ve onlara paralel olarak birbirini takip eden morfolojik tekamül safhalarının eseri olan modlenin bu son epirojenik hareketler neticesinde esas şeklini alması Neojen sonu topografyada teferruatı tayin eden değişikliklere yol açmış ve bu değişiklikler akarsu şebekesinin tekamülünde, kapalı havzaların teşekkülünde mühim tesirler meydana getirmiştir. Samanlı Dağlarının ve yakın çevresinin bugünkü topografya şekilleri, morfolojik tekâmülün hâlihazırda devam eden bu son safhasında işlenmiş ve işlenmektedir [Bilgin, 1967: 30].

Samanlı Dağlarının yükseltisinin en az olduğu kısım orta kısımdır. Kütlenin doğu kesiminin yükseltisi batı kesiminden fazladır. Doğu kesimde topografyanın hakim elemanı andezit, paleozoik, şist ve metamorfik şistler üzerine gelişmiş yüksek platolardır [Güngördü, 1999: 41]. Samanlı Dağlarının en yüksek noktasını teşkil eden Keltepe (1602) bu kütlede doğusunda, araştırma alanımızın ise güneybatısında yer almaktadır. Keltepe'nin kuzey yamaçları İzmit-Sapanca Oluğuna doğru inmektedir ve kuzeydeki yamaç güney yamaca göre daha diktir [Bilgin, 1967: 5].

⁶ İzmit körfezinden başlayıp Erzincan'a kadar uzanan bu kırık hattı KAF (Kuzey Anadolu Fay Hattı) olarak adlandırılmaktadır.

2.1.2.3. Sapanca Ovası

Yakın zamanlara kadar tektonik hareketlere maruz kalan Sapanca Ovası, Samanlı Dağlarının kuzeyinde dar bir şerit halinde Sapanca ilçesinden Maşukiye'ye kadar uzanmaktadır. Sapanca Ovası, Kuzey Anadolu Fay Hattı boyunca uzanan alüvyal dolgulu çöküntü ovalarından biridir [İkiel,1998: 107]. Maşukiye-Sapanca arasında uzanan bu alçak alüvyal saha güneyde Paleozoik'e ait kristalen şistler ve mermerlerden müteşekkil kütlelerin dik yamacında sıralanmış akarsuların vadileri önünde teşekkül etmiş birikinti konilerinin yan yana gelmesi ile bir piedmont ovası⁷ haline gelmiştir. Batıdan doğuya doğru Maşukiye birikinti konisinden sonra Karaçay (Yanık), Kuruçay (Kurtköy), Mahmudiye, Karanlık derelerinin bu dik kenar önünde teşkil ettikleri birikinti konileri yer almaktadır. Bunların tepeleri vadi içlerine girmiş olarak 120-130m irtifalara çıkarlar. Aşağı kısımlar ise muntazam yelpaze kenarı şeklinde kuzeydeki göl kıyılarına kadar dayanmakta ve kıyıda hafif çıkıntılar teşkil etmektedir. Sel karakterindeki bu akarsular dik yamaçlar boyunca bu şekilde sıralanan çok derin ve dar vadiler kazmışlardır. Yer yer çok iri blokların (1-2 m çapında) bu konilerin enkazı arasında bulunduğu görülür [Bilgin, 1967: 156,157]. Ovanın eğimi genelde güneyden kuzeye doğru olup, uzanış istikameti ise doğu-batı istikametindedir.

Piedmont ovaları gerek toprak yapısı gerekse yüksek düzeydeki su potansiyel ile tarıma tanıdığı olanaklar kadar yerleşme üzerinde de etkisi vardır. Bu ovaların orta bölümünde kuyu açmak ve bol su elde edebilmek mümkün olduğundan köyler çoğu kez buralarda kurulmuştur [Tunçdilek, 1985: 79]. Araştırma sahamız olan Kırkpınar'ın da içinde yer aldığı bu ova üzerinde, Sapanca, Kurtköy, Yanık, Maşukiye, gibi yerleşmeler yer almaktadır. Ayrıca etek ovalarının yolların yönünü saptamaktaki rolleri de büyüktür. Yollar genellikle etek ovalarının orta bölümünü kullanmışlardır [a.g.e., 80]. Sapanca ovası üzerinde biri ülkemizin en önemli karayollarından olan İstanbul-Ankara otoyolu olmak üzere iki önemli karayolu vardır. Bunlardan diğeri ise

⁷ Piedmont ovalarının diğer adı da etek ovasıdır. Bu ovalar yüksek dağların ve platoların alt yamaçlarında bulunurlar [Tunçdilek, 1985: 78].

eski İstanbul yolu olarak da bilinen İzmit yoludur. Ayrıca Marmara'yı diğer bölgelere bağlayan demiryolu da yine bu güzergahı kullanmaktadır.

2.1.3. İklim

İçerisinde araştırma sahamız olan Kırkpınar'ın da yer aldığı Sapanca Gölü güneyindeki havza iklim koşulları bakımından, her mevsim insan yaşamı açısından uygun bir ortam sunmaktadır. Kışların çok soğuk olmadığı havzada yazları da çok kurak geçmez.

Koçman [1983: 25], Türkiye'de termik rejim tiplerini ve bölgelerini belirlediği haritasında Sapanca Havzasını Marmara Bölgesi termik rejimi alanına dahil etmiştir. Ona göre bu bölgenin sıcaklık koşulları, Akdeniz termik rejiminden Karadeniz termik rejimine bir geçiş özelliği gösterir. Marmara Bölgesinde en sıcak ayın (Temmuz) ortalaması 22 -24°C civarındadır. Yaz sıcaklıklarında önemli değişimler olmaz buna karşın bu bölge zaman zaman Anadolu ve Balkan yarım adasının karasal etkileri altına girer. Tüm bunlara rağmen en soğuk ayda (Ocak) bile ortalamalar 4 -5°C civarındadır. Yıllık ortalama sıcaklık 14-15°C; amplitüd genellikle 18-19°C kadardır

Özgür'ün, Pamukova ile ilgili yaptığı bir çalışmada iklim haritaları araştırma sahamızı da kapsamaktadır. Buna göre araştırma sahamızın Temmuz ayı ortalama sıcaklığı 23°C olurken, Ocak ayı ortalama sıcaklığı ise 5°C civarındadır [Özgür, 1996]

Bilgin'in çalışmasına göre; İzmit-Sapanca Oluğu güneyinde Samanlı Dağlarının devamlı ve yüksek bir duvar teşkil etmesi bilhassa kuzeyden gelen hava kütlelerinin hareketleri üzerinde etkili olmaktadır. Buna karşın sahada zaman zaman güney sektörlü hava kütleleri de etkili olmaktadır. Samanlı Dağlarının her tarafı aynı miktarda yağış almamaktadır. Kuzey yamaçları güneye nazaran daha çok yağış almakta, bu değer Sapanca'da 883 mm.dir. Kuzeydeki yamaçlar bu istikametten gelen hava kütlelerinin yükselmesini sağlayarak, bu kısımda bol yağış bırakmalarına sebep

olmaktadır. Sapanca ve çevresinde barizleşen dik yamaçların tesiri ile hava kütleleri süratle yükselmekte ve bu bölgeye bol yağış bırakmaktadır. Kuzey yamaçlarda yükseltinin yağış üzerindeki etkisi oldukça fazladır. İzmit, Sapanca ve Adapazarı'nda yağış kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında fazla olmakla birlikte yaz aylarında da normale yakın bir seyir göstermektedir. Kuzeyden gelen rüzgarların orografik yağışlara sebep olması ile yaz kuraklığı çok hafiflemiştir. Sapanca'da yağışın mevsimlere göre dağılışı ise şöyledir; Kış 303 mm %34.3, sonbahar 240 mm %27.1 ilkbahar 193 mm %21.18, yaz 146 mm %16.5 [Bilgin, 1967: 52-56].

Ceylan'ın 1999 yılında yapmış olduğu "Sapanca Gölü Havzasının Yağış Özellikleri ve Rölyef" adlı çalışmasında havzada yağışın dağılışı ve karakteri ile ilgili oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Ceylan'ın bu çalışmasına göre Sapanca Gölü havzasında, Akdeniz iklimi ile Karadeniz iklimi etkisinde bir geçiş iklim tipi hüküm sürmektedir. Kış mevsiminin ılık ve yağışlı geçmesine rağmen yaz mevsimi Akdeniz ikliminde olduğu kadar sıcak ve kurak değildir. Sapanca Gölü beslenme havzasına yılda yaklaşık 238 830 913.4 mm³ yağış düşmektedir. Bu yağışın %65'i Samanlı dağlarının kuzey yamaçlarına, %18'i Kocaeli Platosunun güney yamaçlarına, %1'i Arifiye Ovasına ve %16'sı da göl alınına karşılık gelmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarı Sapanca 906.8 mm, Adapazarı 783,3 mm'dir. Sapanca bölge içerisinde daha çok yağış alan yerler arasındadır. Aylık ortalama yağışın maksimum değeri Sapanca, İzmit ve Adapazarı'nda Aralık'ta yağışın minimum değeri ise Sapanca ve İzmit'te Ağustos, Adapazarı'nda Temmuz ayıdır. Yağışın mevsimlere dağılışında en fazla kış %35, sonbahar 26,8, ilkbahar %22, yaz %16,2. Yıllık ortalama yağış değerleri havzanın çeşitli kesimlerinde farklılık göstermektedir. Özellikle gölün güneydoğusunda yer alan Sapanca'dan batıya ve kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır. Kurtköy'de (40m) ortalama yağış miktarı 887.4 mm.ye inmektedir. Yükseltisi aynı olmasına karşılık 6 km doğusunda yer alan Sapanca'dan 19.4 mm daha az yağış almıştır. Buna karşın yükseltisi fazla olan Memnuniye köyünde (460m) yıllık ortalama yağış miktarı 1239.5 mm.ye ulaşmaktadır. Buna göre Sapanca ile Memnuniye arasındaki her 100 metrede yıllık ortalama yağış miktarında 79 mm.lik bir artış söz konusudur. Bu artış göz önüne alınırsa, Samanlı dağlarının zirve kesimlerine

2139.2 mm. yağış düşmektedir. Bu da bize rölyefin yağış miktarı üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Sapanca'da yıllık ortalama 113.2 gün yağışlı geçmektedir. Yağışlı gün sayısı Ocak ayında en fazla, Ağustos ayında en azdır. Ocak ayında 13.3 gün yağışlı geçerken, Ağustos ayında 5.1 gün yağışlı geçmektedir. Mevsimler itibariyle en fazla yağışlı gün sayısı kış (37.6 gün), sonra ilkbahar (31.3 gün), sonbahar (26.6 gün) ve en azda yaz (17,7 gün) mevsimidir. Kar yağışlı gün sayısı Sapanca'da oldukça azdır. Yıllık ortalama 5.1 gün kar yağışı görülmekle birlikte karın yerde kalma süresi çok azdır. Aralık, Ocak, Şubat, Mart, Nisan kar yağışının görüldüğü aylardır. Ancak Ocak ve Şubat aylarında daha çok kar görülür. Öte yandan yukarıda yükseltisini verdiğimiz Memnuniye'de kar yağışlı günlerin sayısı 4 kat fazladır. Bu fark göz önüne alınırsa Keltepe (1602) çevresinde kar yağışlı günlerin sayısı 45'e ulaşır. Keltepe çevresinde kar yağışı Kasım ayında başlar ve Mart ayına kadar devam eder. Nisan ayının başlarına kadar da yerde kalır ve bazı yerlerde kalınlığı 1 metreyi bulmaktadır. Bu sebepten ötürü Kartepe'de kış turizmine yönelik turistik tesisler yapılmıştır.

Havzanın yağış karakterine baktığımızda, havzada hakim olan yağışların normal yağışlar olduğunu görmekteyiz. Sağanak halindeki yağışlar günlük yağışların %5.2'sine tekabül etmekte, 25 mm.nin altındaki normal yağışlar ise %94.8'ine tekabül etmektedir (1975-1988). Sağanak yağışların büyük bir çoğunluğunu 25-50 mm arasındaki az şiddetli sağanaklar oluştururken, aynı dönemde havzada 100 mm.nin üstünde çok şiddetli sağanak halinde yağış hiç kaydedilmemiştir. Sapanca'da yağış etkinliğini tespit etmek için De Martonne, Thornthwaite ve Erinç formülleri uygulanmış ve elde edilen sonuçlar şunlardır. De Martonne'nin kuraklık indisi formülüne göre, Sapanca nemli (25,7) bir iklime sahiptir. Thornthwaite formülüne göre ise Sapanca'da nemli, mezotermal, su eksikliği yaz mevsiminde orta derecede ve deniz tesirli bir iklim tipi hüküm sürmektedir. Buna göre Sapanca'da Ekim ayından itibaren toprakta su birikmeye başlamakta ve Aralık ayında toprak suya doymun hale gelmektedir. Yine bundan sonraki aylarda da yağışın buharlaşmadan fazla olması

dolayısı ile Mayıs ayına kadar topraktaki birikmiş su daima 100 olup, birikmiş suyun değişimi 0 dır. Mayıs ayından itibaren ise buharlaşma yağıştan fazla olmaya başlayınca durum değişir. Mayıs ve Haziran aylarındaki yağış azlığı, toprakta birikmiş olan sudan karşılanmaktadır. Temmuz ayında birikmiş su 0'a inmektedir. Bu durum Ekim ayına kadar devam eder. Böylece Ekim-Nisan arasındaki devrede yağış yeterli olmakla birlikte Mayıs-Eylül arasındaki devrede ise yağış yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Erinç formülüne göre de Sapanca nemli (48.2) bir iklim sahiptir. İzmit-Sapanca oluğu havzanın en az yağış alan kesimidir [Ceylan, 1999: 643-659].

2.1.4. Bitki Örtüsü

Araştırma alanımızın da içinde yer aldığı Sapanca Havzası sahip olduğu nemli iklim koşulları dolayısıyla nemli ormanların yayılış sahası içerisine girmektedir. Buna bağlı olarak Samanlı Dağlarının eteklerinde kurulmuş olan Kırkpınar ve çevresinde gür bir bitki örtüsü vardır. Ancak bu bitki örtüsü son yıllarda özellikle alçak kesimlerde tahrip edilmiş ve yörenin doğal bitki örtüsü olan ormanlar alçak sahalarda yerlerini psödomaki formasyonlarına bırakmıştır.⁸ Zamanında bölgenin tamamında, hatta gölün hemen kıyısından başlayan gür bir orman topluğunun bulunduğunu, önceki yıllarda bu bölgeden geçmiş olan araştırmacıların eserlerinden öğrenmekteyiz.

1860 yılında bölgeden geçmiş olan Fransız seyyah George Perrot bugün kısmen Maki ile örtülü, kısmen de doğal bitki örtüsünün tamamıyla kalkmış olduğu Sapanca Gölü⁹ güneydoğusundaki tepelerin "sık ve karanlık orman" ile örtülü bulunduğunu yazmakta, 1840-1845 seneleri arasında Sapanca Gölü çevresinde de etütler yapmış olan P. de Tchithatcheff, gölün batısındaki sahanın zengin bir bitki örtüsü ile kaplı olduğunu

⁸ Ülkemizde topografyanın arızalı olması dağınık kırsal yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur. Dağınık kır yerleşme sistemi ülkemizde ormanların aşırı tahrip edilmesine, sürüme uygun olmayan alanlarda tarım yapılmasına, meralarda aşırı olarak hayvan olatılmasına sebep olmuştur. Bu yüzden ülkemiz arazisinin en azından %50'si çeşitli derecede arazi degradasyonuna uğramıştır [Atalay, 1989: 91].

⁹ Ülkemizdeki birçok gölün doğal bitki örtüsü yönünden kaderi Sapanca Gölüne benzemektedir. Benzer şekilde Hazar Gölünde de uzun yıllar süren insan tahribatı sonucu bugün göl çevresinde doğal bir orman örtüsü kalmamıştır [Yiğit, 1993: 297].

kaydetmektedir. Bugün sınırları Sapanca Gölü çevresinden iyice uzaklaşmış bulunan orman örtüsünün XVII. asırda bir “ağaç denizi” halinde göl etrafını çevrelemekte olduğunu da Katip Çelebi’den öğrenmekteyiz. 1821-1829 seneleri arasında bölgeden geçmiş olan V. Fontanier de aynı hususları teyit etmektedir [İnandık, 1958: 134].

Araştırma alanımızı da içine alan Güney Marmara bölümü doğu kesiminde nemli ormanların yayılış sahası esas olarak dağlık alanların kuzeye bakan yüzeyleridir. Tahrip edilmedikleri yerde hemen kıyı gerisinden başlayan nemli ormanlar yoğun bir şekilde dağlık alanların bütün kuzey yüzlerini kaplar ve çoğunlukla zirvelerden güney yüzü aşarak bu yüzlerde zirvelerle sokulan kabul havzalarına kadar iner. Samanlı dağlarının kuzey yüzünde psödomaki formasyonun gerisinden başlayan nemli ormanlar, doğu kesimde Keltepe’de 1600 m.¹⁰ civarındaki zirve nahiyelere kadar kuzey yüzlerde yayılış gösterdikleri gibi, bu dağların güney yüzlerindeki kabul havzalarında Keltepe’de 1100 metreye kadar iner. Samanlı Dağlarının kuzey yüzleri, Erinç formülüne göre de nemli ormanlar grubuna girer. Dağlık alanların kuzey yüzlerinin en az yağış alma şansına sahip yerlerinde bile indisler 40 civarındadır [Güngördü, 1985: 77, 83].

Samanlı Dağları üzerindeki nemli ormanların hakim elemanı kayındır. Nemli orman sahasının yaklaşık %95’i kayın ormanları ile kaplıdır. Sahada kayın ormanları dışında (nemli ormanların ikinci derecedeki ağaç türleri) yüksek sahalarda sapsız meşe, kestane ve ıhlamur yer almaktadır. Samanlı Dağlarının doğusunda esas geniş yayılma alanına sahip olan kayın ormanları Naldöken Dağı, Gebegöynük Dağı, Soğucak Yaylası ve Keltepe üzerinde yaklaşık 500 metrelerden zirvelere kadar tam bir hakimiyet içindedir. Parçalar halindeki meşe ve kestane ormanları bir kuşak halinde uzanan kayın ormanlarındaki devamlılığı bozmaz. Ayrıca batı kesiminde bulunmayan göknar bu kesimde küçük parçalar halinde ortaya çıkar. Kayın ormanları içinde dağınık ağaçlar halinde yer alan gürgen ise yer yer adacıklar oluşturur. Samanlı Dağlarının doğu kesiminin kuzey etekleri, kıyından 600-700 metrelere kadar kestane

¹⁰ Keltepe sahip olduğu bu yükseklik dolayısıyla Güney Marmara Bölümü’nde Uludağ’dan sonra vejetasyon kademelerinin bulunduğu bir kuşaktır [Atalay, 1994: 57].

ormanlarının doğal yayılış alanı olmakla beraber, geniş ölçüdeki orman tahribi sonucu, yer yer parçalı kestane birlikleri, yer yer de psödomaki ile karışık durumda dağınık kestane ağaçları ile kaplıdır. Nemli ormanlar Sapanca Gölü kıyılarından yaklaşık 200 metrelerde kestane ormanları ile başlar ve 750-800 metrelere kadar çıkar. Orman altını 300-400 metrelere kadar yoğun taflan hakimiyetinde, muşmula, ayı üzümü, orman gülü, akçaağaç, fındık ve üvez gibi çok çeşitli çalı topluluğu oluşturur. Vadi tabanlarında yer alan kızılbaş ve çınarın yanında titrek kavak, ıhlamur, saçlı meşe, kayın ve gürgen saf kestane toplulukları içinde dağınık olarak yer alırlar. 600 metrelerden itibaren saf kestane birlik karakteri bozulmaya başlar. 600-650 metreler arası kestane ve gürgen, 650-800 metreler arası kestane, gürgen, kayın karışık ormanlarının yayılış alanıdır. Ağaçlık katını akçaağaç, söğüt, taflan, orman gülü, çobanpüskülü ve üvez oluşturur. 800 metrelerde kestanelerin seyrekleşmeye başladığı, kayının yoğunluk kazandığı ve bir süre sonra sahaya hakim olduğu görülür. Kayın ormanları bu seviyeden zirveye ve zirveden güneye 400 metreye kadar her yanı yoğun olarak kaplar. Kayın hakimiyetinde kestane ve gürgen 1000 metreye kadar sokulur. Gürgen 1100 metreye kadar kayın ormanlarının ikinci derecede ağaç türü olarak devam eder. 1200 metreden itibaren kayın birlikleri mükemmel birlikler halini alır. Kayınların içine tek tük akçaağaç karışır. Gürgen, titrek kavak ve göknar 1200-1500 metrelerde kayının tahrip edildiği bazı küçük sahalarda gençlik halinde kümeler teşkil ederler. 1400-1500 metreler arasında çok sarp yerlerde tek tük porsuk'a rastlanır. Kayın ormanlarının ağaçlık katını oluşturan türler zirveye doğru çeşitliliğini kaybeder. 1400 metrelerden itibaren alt katta seyrek olarak rastlanan çobanpüskülü ve sırimbağı dışında yaygın türler olarak sadece taflan ve ormangülü kalır. 1500 metrelerden itibaren kayın ormanlarının yoğunluğu azalır [Güngördü, 1999: 56-59].

2.1.5. Toprak Özellikleri

Kırkpınar arazisinin büyük bir kısmı, Kurtköy ve Mahmudiye derelerinin taşımış olduğu alüvyal düzlükte yer almaktadır. Dolayısıyla verimli alüvyal toprakların yer

aldığı bu saha kullanım bakımından birinci derece tarım alanıdır.¹¹ Ancak günümüzde bu verimli topraklar yerleşim alanına dönüştüğünden buralar tarım sahası olma özelliğini kaybetmiştir. Ayrıca otoyolun, İzmit karayolunun ve demiryolunun bölgeden geçmesi de bu toprakların verimliliğini kaybetmesinde önemli bir etkidir.

Kırkpınar'ın güneyinde yer alan Samanlı Dağları ise, nemli orman sahalarının içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla burada nemli orman sahalarının hakim toprak türü olan kahverengi orman ve podzolik toprak görülmektedir. Üzerinde daha çok kayın, meşe, gürgen ve kestane gibi kışın yapraklarını döken ağaçların geliştiği bu toprak türü, humusun alttaki toprak katları ile karışmış olması, besin maddelerinin toprak içinde kolaylıkla dolaşabilmesi ve su tutma kapasitelerinin oldukça yüksek oluşu yüzünden bitki gelişmesine çok elverişlidir. Bu elverişli toprak şartları inceleme bölgesinin nemli orman sahalarında gür bir bitki topluluğuna imkan hazırlamıştır [Bilgin: 1967].

2.2. Beşeri Özellikler

Yukarıdaki bölümde Kırkpınar'ın içinde yer aldığı sahanın fiziki özelliklerini açıklamaya çalıştık ancak bir yörenin tüm karakterini fiziki özellikler meydana getirmez, bunda o yöre sakinlerinin de büyük rolü vardır. [Tümertekin, 1961: 54]. Bu nedenden dolayı bu bölümde Kırkpınar'da yerleşmenin evrimine katkısı olan beşeri faktörleri inceleyeceğiz.

2.2.1. Tarihi Durum

Kırkpınar'da ilk yerleşme çekirdeği 1800'lü yılların sonunda Kafkasya'da devam eden Osmanlı-Rus savaşları sırasında Anadolu'ya göç edenler tarafından oluşturulduğu ileri sürülmektedir. Osmanlı-Rus savaşlarının devam ettiği zamanlarda Kafkasya'dan

¹¹ Sakarya İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu, Köy İşleri Bakanlığı Toprak Su Genel Müdürlüğü, Yayın No: 184, Ankara, 1973

ayrılan bir grup, eski yerleşim alanlarına çok benzeyen¹² ve kullanılmamış bir arazi olan Kırkpınar'a yerleşmişlerdir. Daha sonra nüfusun artması ile zamanın Adapazarı Kaymakamı köye yeni bir ad vermiştir. Bu ad köyün çok sulak bir arazide kurulması sebebiyle pınar, köyde ilk doğan kız çocuğunun adı olan Şadiye ve Türkler tarafından uğurlu sayılan kırk kelimelerinin birleşmesi ile Kırkpınar Şadiye olarak kabul edilmiştir.¹³ Ancak Kırkpınar'ın ismi ile ilgili olarak halk arasında yaygın olan başka bir görüş de zamanında Kırkpınar'ın bulunduğu alanda kırk tane pınarın bulunmasıdır.¹⁴ Bunun dışında Kafkaslardan kırk hane geldiğine dair rivayetler de vardır. Cumhuriyet devrinde yapılan değişiklik ile Şadiye ismi kaldırılmış ve köyün adı Kırkpınar olarak resmi belgelere kaydedilmiştir. Köyde 1971 yılında belediye teşkilatı kurulmuş, belediye başkanlığı ve üç mahalle muhtarlığı teşekkül edilerek, belde yönetimine dönüştürülmüştür.

Kırkpınar'ın tarihi ile ilgili bilgiler kuruluşunun çok yeni olmasından dolayı oldukça kısadır. Buna karşın beldenin komşusu ve aynı zamanda ilçe merkezi olan Sapanca oldukça eski bir yerleşim yeridir. Bu yüzden Kırkpınar'ın tarihini sadece yukarıdaki bilgilerle sınırlı tutarak, bölge tarihinden uzak tutmak pek doğru olmaz. Bu açıdan baktığımızda ilçe tarihi hakkında da bahsetmemiz gerekir. Frigya uygarlığının bölgeye gelmesiyle adı bir yerleşim birimi olarak geçen Sapanca İlçesi, gerçek anlamda M.Ö. 378'de Bitinya Krallığı tarafından kurulmuştur. Bitinya Krallığı döneminde "Komakessanon" daha sonraki Bizans İmparatorluğu döneminde "Buanes, Sophon, Sophonga" gibi isimlerle anılan Sapanca, Selçukluların bölgeye gelmesiyle "Ayan" ve "Ayanköy (Ayangöl)" olarak anılmıştır. Osmanlı Devleti döneminde Sapanca için "Sabancı Hoca veya Sabancı Koca" denmiş ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanıldığı yıllara kadar ismi daha çok "Sabanca" olarak telaffuz edilmiştir. İlçe Bizanslılardan, Orhan Gazi'nin kumandanlarından Akçakoca Bey tarafından alınmış ve büyük ölçüde yeniden

¹² Konum, yerleşmelerin kuruluşuna tesir eden en önemli faktörlerden biridir. [Eriç, 1963: 8]. Kırkpınar'ın içinde yer aldığı saha Kafkasya'ya benzediği için oradan gelenlerin buraya yerleşmesinde bu faktör önemli bir etken olmuştur

¹³ Kırkpınar Belediyesinden aldığımız bir belgeye göre.

¹⁴ Yerleşmenin adı çoğu kez kasabanın ilk kuruluş ve ilk gelişmesinde rol oynayan hakim merkezi fonksiyonu ortaya çıkarır [Gottmann, 1976: 2].

düzenlenmiştir. Kurtuluş Savaşı öncesinde Yunanlıların eline geçen Sapanca, 22 Haziran 1921 tarihinde düşman işgalinden kurtarılmıştır.

Kayıtlara göre ise 1701 yılında Adapazarı, Sapanca İlçesi'ne bağlı "Adaköy" isminde bir köy olarak tespit edilmektedir. Sapanca, Osmanlı İmparatorluğu döneminde İzmit Mutasarrıflığı'na bağlı bir yerleşim birimiyken 1837 yılında II. Mahmut döneminde Adapazarı kaza merkezi haline getirilerek Sapanca Adapazarı'na bağlı bir nahiye olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁵ 1954 yılında Adapazarı'nın il oluşundan sonra Sapanca da bu ile bağlı bir ilçe olarak, 01.09.1957 tarihinde 7033 sayılı kanunla ilçe kabul edilmiştir [Sapanca, 2000: 3-6].

Sapanca ile ilgili bu kayıtların dışında bölgeden geçmiş olan çeşitli araştırmacı ve gezginler de Sapanca hakkındaki izlenimlerini belirtmişlerdir.

1640 yılında Erzurum seyahatine giderken kasabadan geçen Evliya Çelebi, kasaba hakkında şu bilgileri vermektedir. " Bir zamanlar İzmitli bir ihtiyar buradaki orman ve çalıları temizleyerek saban yürüttüğünden Sabancı Koca adıyla bir köy kurulur. Sonra zaman geçtikçe mamur bir hale gelerek Kanuni Sultan Süleyman zamanında kasaba olmuştur. Kasabada Sarı Rüstem Paşa 170 ocaklı bir han yaptırmıştır. Güzel bir camisi hamamı ve çarşısı vardır. İmaretleri gök kurşunla kaplıdır. 1000 kadar kiremit örtülü ev vardır. İmaretlerin tamamı Mimar Sinan yapısıdır. Bir Pertev Paşa hanı vardır oda Mimar Sinan'ın eseridir. Bu hayrat eserin çoğu Rüstem Paşa'nın olduğu için vakfın mütevellisi tarafından idare edilmektedir. Buranın bir yeniçeri serdarı vardır. Övüleceklerinden beyaz kirazı meşhurdur. Hamamının dibinde bir ekmekçi dükkanı vardır. Bir dervişin hayır duası bereketi ile bir çeşit beyaz ve has ekmek somun pişirir

¹⁵ 19. yüzyıl çok sayıda kentimizin temellerinin atıldığı yüzyıl olmuştur. Adapazarı bir pazar yeri olarak kurulmuştur. Bu pazaryerinin gelişip büyümesi ile de şehir özelliği kazanmıştır. Adının ilk kısmı olan "Ada" kelimesi ise bu pazarın kuruluş yerini ifade eder. Pazar yerine doğudan gelenler Sakarya'yı aşmak, batıdan gelenler ise Çark suyunu aşmak zorunda kaldıklarından pazaryerinin sularla çevrili olduğu izlenimini uyandırması buraya ada yakıştırılmasına neden olmuştur [Tuncel, 1980: 151].

ki Sapanca somunu adıyla her tarafta şöhret bulmuştur. Kırk gün bile dursa kuruyup küflenip lezzetini kaybetme ihtimali yoktur. O kadar meşhurdur ki birini ılgarla taze taze acem şahına götürmüşler oda beğenmiş. O kadar lezzetli ve has ekmek olmasını bazıları suyundadır derler. Sapanca gölünün çevresi 24 mildir. Gölün dört tarafında kasaba gibi 76 tane köy vardır. Bütün halkı bu gölün suyunu içtiklerinden yüzlerinin rengi kırmızıdır. Mahsulleri çoksa da bağları yoktur. Sayısız bahçeleri vardır. Bu gölün kenarında bir çeşit kavun ve karpuz olur ki ikisini ancak bir eşek taşıyabilir. Gölün içinde 70-80 tane kayık ve çırnık (zahire kayığı) vardır ki köyden adam, kereste ve sahir eşya getirirler. Gölde bulunan 70-80 çeşit balıktan avlayarak satarlar. Alabalığı, sazan balığı, turna balığı gibi tatlı su balığı çok lezzetli olur. Kuvvet ve ferahlık verirler. Gölün derinliği çoğu yerde 20 kulaçtır. Suyu gayet saf ve berraktır. Kıyısındaki köylerin kadınları elbise yıkadıkları zaman asla sabun sürmezler. Ne yıkasalar temiz ve beyaz tülbent gibi olur. Adı geçen somunu da bu suyla yoğurduklarından pamuk gibi ekmeği olur.” [Evliya Çelebi Tam Metin, 1993: 517,518].

1870 Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi’ne göre ise Sapanca 230 hane olup, 3 mahalle ve 1 de çiftlik vardır. 1890 yılında bölgeden geçen Cuinet, Sapanca Nahiyesi nüfusunu 13.000’i Müslüman olmak üzere 15.000 olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde Sapanca’da 15 cami, 2 medrese, 2 kilise, 1 hamam, 10 çeşme, 5 fırın, 17 dükkan, 24 kahvehane ve han vardır. Ayrıca yörede 16 çiftlik ve 16 eski değirmen bulunmaktadır. [Yurt Ansiklopedisi, 1981: 6460, 6548, 6549].

2.2.2. Nüfus

Kafkaslardan göç eden birkaç ailenin kurmuş olduğu Kırkpınar’ın nüfusu Cumhuriyet döneminde oldukça hızlı bir şekilde gelişmiştir. 1940 yılında toplam nüfusu 411 olan Kırkpınar’ın nüfusu 1945-1950 ve 1965-1970 dönemleri dışında sürekli artmıştır. 1945-1950 dönemimde nüfusun azalmasının sebebi olarak II. Dünya Savaşını, 1965-1970 dönemindeki ise sanayinin gelişmesi ile birlikte Kırkpınar’dan yakın çevredeki sanayi merkezlerine göçleri değerlendirebiliriz.

Nüfus artışlarına baktığımızda ise 1940-1945 yılları arasında nüfusta yaklaşık %138'lik bir artış göze çarpmaktadır. Bu artışın muhtemel nedenleri arasında henüz o yıllarda Türkiye'de yerleşme düzeninin tam oturmamış olmasından dolayı yoğun iç göçlerin devam etmesini sayabiliriz. Ancak bu dönemdeki artışın çok yüksek olmasının sebeplerinden biri de bu iç göçleri tetikleyen II. Dünya Savaşı'dır.

1955'ten 1970'lere kadar nüfusta sürekli bir artış söz konusudur. Bu artışın en temel sebebi Kırkpınar'ın da içinde yer aldığı bölgenin sanayi alanlarına yakın olmasıdır. Özellikle Arifiye, Adapazarı, İzmit gibi yakın yerlerde ve Sapanca Gölü çevresinde kurulmuş olan fabrikalar nedeniyle yöreye olan talep artmıştır. (Tablo 1)

1970'ten sonra ise Kırkpınar'dan göçler yaşanmaya başlanmıştır. Bu göçler para kazanan insanların şehirde yaşama isteklerinden kaynaklanabileceği gibi aynı zamanda iş bulma amacıyla da göçler yaşanmıştır. 1975'ten sonra Kırkpınar'ın nüfusundaki hareketlilik azalmış ve durağanlaşmaya başlamıştır. 1975-1980 yılları arasındaki nüfus artışı ise sadece % 0,62 olmuştur. Bu da normal doğumlardan kaynaklanan bir artıştır.

1980'li yıllardan itibaren ise Kırkpınar'ın nüfusu tekrar artmaya başlamıştır. Sanayileşmenin sonucu olarak geliri artan insanlar, boş zamanlarını değerlendirmek ve dinlenmek amacı ile yeni yerler aramaya başlamıştır. Kırkpınar da doğal güzellikleri ve büyük şehirlere yakınlığı dolayısı ile ilgi çekmeye başlamış ve nüfusu artmıştır. Bu artış 1980-1985 döneminde % 26.14, 1985-1990 döneminde % 19.05, 1990-1997 dönemleri arasında da % 22.18 olarak gerçekleşmiştir. 17 Ağustos 1999 yılında meydana gelen depremden sonra 2000 yılında yapılan nüfus sayımında çıkan sonuç ise oldukça ilgi çekicidir. Üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde Kırkpınar'ın nüfusu muazzam bir artış göstermiştir. Bu dönemdeki nüfus artışı % 72.54 olarak gerçekleşmiştir. Bu artış tabii ki normal bir artış olarak değerlendirilemez. Deprem korkusu ile şehirlerde ve apartmanlarda yaşayan insanların iki katlı meskenlerin çoğunlukla olduğu

Tablo 1: Sayım yıllarına göre Kırkpınar'da nüfus

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Artış %
1940	205	206	411	-
1945	753	223	976	137,46
1950	-	-	574	-41,18
1955	507	353	860	49,82
1960	631	431	1062	23,48
1965	933	510	1443	35,87
1970	1200	874	2074	43,72
1975	1172	755	1927	-7,08
1980	-	-	1939	0,62
1985	-	-	2446	26,14
1990	1671	1241	2912	19,05
1997	-	-	3558	22,18
2000	3247	2892	6139	72,54

Kaynak: D.İ.E

Tablo 2: Türkiye, Sakarya ve Kırkpınar'ın nüfus artışlarının karşılaştırılması (1960-2000)

Yıllar	Türkiye %	Sakarya %	Kırkpınar %
1960	15,33	21,83	23,48
1965	13,10	11,62	35,87
1970	13,42	13,6	43,72
1975	13,31	7,97	-7,08
1980	10,08	10,71	0,62
1985	13,24	11,25	26,14
1990	11,46	11,88	19,05
1997	11,31	7,13	22,18
2000	7,85	3,32	72,54

Kırkpınar'ın daha güvenli olduğuna inandıkları için beldeyi tercih etmeleri bu artışın en önemli sebepleri arasında yer almaktadır.

2.2.3. Yerleşme

Kırkpınar'ın yer aldığı saha, çalılık ve ormanlarla kaplı olması dolayısıyla ancak 19. yüzyılın sonlarında Kafkas göçmenlerinin yöreye yerleşmesi ile kullanıma açılmış olsa da, araştırma alanının içinde yer aldığı bölge çok uzun bir zamandır yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır. Bölgede özellikle Sapanca'nın çok eski bir yerleşim alanı olduğu bilinmekle birlikte Mahmudiye, Kurtköy ve Maşukiye'nin de daha önceleri yerleşim alanı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bölgede yerleşmelerin sosyo-ekonomik gelişmeleri Cumhuriyet sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Önce Kafkas ve Balkan göçleri sonrasında da sanayileşme ve kentleşmeye bağlı olarak gerçekleşen Doğu Karadeniz göçleri ile bölgenin sosyo-ekonomik yapısı oldukça değişmiştir. 1980'li yıllardan itibaren de doğal güzelliklere sahip olan bu bölgede sayfiyecilik faaliyetleri yaygınlaşmış ve buna bağlı olarak bu bölgedeki yerleşmelerde ikincil evlerin sayısı artmıştır. İkincil evlerin sayısındaki artış da bölgedeki yerleşmelerin yapılarını ve özelliklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu değişimin en fazla hissedildiği yerlerden biri Kırkpınar'dır. Kırkpınar başlangıçta üç-beş ailenin kurmuş olduğu bir yerleşme nüvesi iken günümüzde nüfusu 6000'in üzerinde bir belde haline gelmiştir.

2.2.4. Ekonomi

1950'li yıllara kadar Kırkpınar'ın ekonomisinde tarım ve hayvancılık hakimdi. Özellikle çok eskiden beri Sapanca ve çevresinde yaygın olan meyvecilik Kırkpınar'ın da önemli tarım gelirlerinden bir tanesiydi. Bunun yanında hayvancılık da yapılmaktaydı. 1950'li yıllardan sonra ise bölgede özellikle araştırma alanının da içinde yer aldığı Çatalca-Kocaeli Bölümü'nde sanayinin gelişmesi ile birlikte, başta gençler olmak üzere birçok kişi fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başladı. Ancak bu dönemde tarım da ikinci bir faaliyet olarak varlığını sürdürmeye devam ediyordu.

Fabrikalarda işçi olarak çalışanların dışında diğer aile bireyleri tarımsal faaliyetleri devam ettiriyordu. 1980'lerde ise Kırkpınar halkı yine aynı tür faaliyetlerini sürdürürken özellikle 1980'lerin sonunda sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak alım gücünün ve sayfiye yerlerine olan talebin artması ayrıca otoyolun bu bölgeden geçmesi ile birlikte Kırkpınar'ın da çehresi değişmeye başladı. Başta İstanbul olmak üzere birçok ilden hafta sonlarını ve yaz tatillerini geçirmek için Kırkpınar'a birçok kişinin gelmesi ile birlikte, burada bulunan tarım alanları birer birer yerleşim alanlarına dönüşmeye başlamıştır. Günümüzde ise yok denecek kadar az tarım alanına sahip olan Kırkpınar, villaların hakim olduğu bir yerleşim alanına dönüşmüştür. Tarım ve hayvancılık kısmen Tepebaşı Mahallesiinde halen sürmekte ise de bu da genel içinde düşünüldüğünde çok küçük bir değere sahiptir.

Kırkpınar'da büyük sanayi tesisi olarak Federal Mogul Segman Fabrikası, Isı Metal Sanayi ve birkaç su dolum tesisini saymak mümkündür. Bunun dışında yörenin orman bakımından zengin olmasına ve sayfiyeciliğin gelişmiş olmasına bağlı olarak çok sayıda ağaç işleri ile uğraşan atölye ve mobilyacı yine sayfiyecilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile demir atölyeleri ve çiçek seraları yer almaktadır. Ayrıca çok sayıda restoran, kafeterya ve dükkan bulunmaktadır.

2.2.5. Ulaşım

Ülkemizde ulaşımı sağlayan eski ana yollarla bugünkü ana yolların çoğu kez aynı istikameti takip ettiği, ancak teferruatta birbirinden ayrıldığı görülür [Gürsoy, 1975: 25]. Araştırma alanımız da çok eskiden beri kullanılan önemli yol güzergahlarının biri üzerinde yer almaktadır. Yöre, İstanbul'dan Anadolu'ya yönelen tabii yol güzergahı üzerinde bulunmakta olup, Osmanlı Devleti zamanında kullanılmış olan posta sürücüleri ve kervan yolu (Ulu yol) Sapanca Gölü'nün güney kıyısındaki sığ yerlerden geçerek Hanlıköy yönünde devam etmekteydi [İnandık, 1955: 79]. Daha sonraları ise İzmit-Bolu yolu, bu yöreden geçmiş ve Katip Çelebi Cihannüma adlı eserinde bu yoldan bahsetmiştir. Katip Çelebi eserinde bu yolun Sapanca kısmı hakkında bahsederken yolun burada yarım mil su içinden geçtiğini ve suların kabarık olduğu

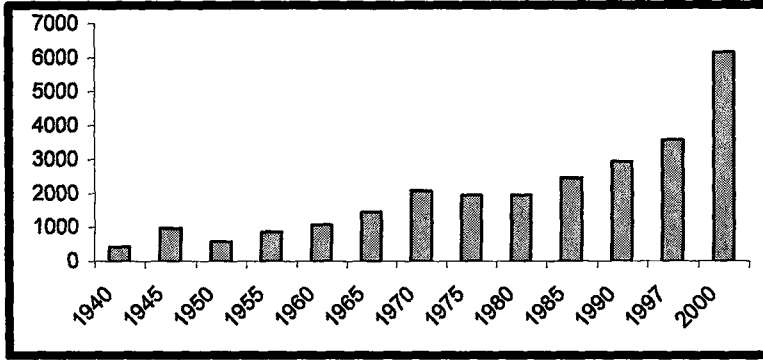
zaman üzenliğe çıktığını kaydetmektedir. Aynı tarif 19. yüzyılın ilk yarısında Charles Texir tarafından da yapılmıştır. Burada da bir saat kadar gölün kumları üzerinde gidildiğinden ve bazı yerlerde suların eğer kolonlarına kadar çıktığından bahsetmiştir [Sapanca, 2000: 4]. Kırkpınar 19. yüzyılın sonunda demiryolu ulaşımına da kavuşmuştur. 1890 senesinde Arifiye'ye ulaşan demiryolu, 1892 yılında Ankara'ya kadar uzatılmıştır [İnandık, 1955: 81].

Kırkpınar'ın en büyük avantajlarından birisi, belki de en önemlisi eskiden de olduğu gibi ulaşım bakımından çok elverişli bir konumda yer almasıdır. Otoyol, İzmit yolu ve demiryolu beldenin içinden geçmektedir. Demiryolunun yöreye pek fazla katkısı yoksa da otoyol ve İzmit yolunun¹⁶ yörenin gelişmesinde çok büyük katkısı vardır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren otoyol ile ulaşımın gerçekleşmesi ile birlikte Kırkpınar'ın coğrafi görünümünde çok büyük ve hızlı bir değişim gerçekleşmiştir. Yapmış olduğumuz anket neticelerine göre özellikle Kırkpınar'da ikinci evi olan insanların büyük bir çoğunluğunun kendi özel otolarını ve otoyolu kullandığı tespit edilmiştir. Ancak, İzmit'ten gelenlerin ve biraz manzara seyretmek isteyenlerin İzmit yolunu tercih ettikleri görülmektedir.

Kırkpınar özellikle İzmit, Bolu, İstanbul illerine ve Adapazarı'na oldukça yakındır. Ayrıca TEM otoyolunun Kırkpınar'ın içinden geçmesi ve girişlerin de beldenin girişinde yer alması Kırkpınar'ı bu illere daha da yakınlaştırmaktadır. Bu illerin zaman olarak Kırkpınar'dan uzaklıkları aracın tipi ve kullanıcılarına bağlı olarak değişmekle beraber ortalama olarak şöyledir; Adapazarı ve İzmit 20-30 dakika, İstanbul ve Bolu 60-90 dakika, Ankara 200-230 dakika. Görüldüğü gibi özellikle günü birlik ve hafta sonu tatilleri için Kırkpınar'a ulaşmak hem çok kolay hem de zaman olarak oldukça kısa bir süreyi kapsamaktadır. Bu nedenden dolayı da Kırkpınar'da son yıllarda hafta sonu turizmi büyük bir gelişme göstermiş ve belde gözde bir sayfiye alanı haline gelmiştir.

¹⁶ Karayolu ulaşımı, geçtiği yerler ve yakınındaki doğal ve kültürel kaynakları turizme açar. Sağladığı hareketlilik ve konaklamalarla kısa zamanda daha çok yer görmeyi sağlar [Doğaner, 1998: 1].

Şekil 3: Kırkpınar'ın Sayım Yıllarına Göre Nüfusu

Tablo 3: Kırkpınar'ın bazı yakın şehir merkezlerine uzaklığı;

İL	Uzaklık (km)
Kocaeli	25
Düzce	90
Bilecik	125
Bolu	135
İstanbul	150
Bursa	180
Ankara	325

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü'nden (değiştirilerek)

Tablo 4: Balkan ve Kafkaslardan Anadolu'ya yaşanan göçler

BÖLGE	GÖÇ DÖNEMİ	GÖÇMEN SAYISI
KAFKASYA	1829-1863	300 000
	1878-1879	500 000
	1879-1917	9 000
YUNANİSTAN	1864	60 000
	1885-1923	800 000
	1923-1933	400 000
BULGARİSTAN	1878-1880	500 000
	1885-1923	500 000

Kaynak: DOĞANAY [1997: 199].

3. YERLEŞMENİN EVRİMİ

İnsanlığın modern evrimi yaklaşık 10.000 yıldır devam etmektedir. Bu süreç içerisinde insanlar tarım yapmayı, doğal kaynakları kullanmayı, şehirler inşa etmeyi vs. öğrendiler [Blij, 1996: 62]. Evrim, yerleşme coğrafyası¹⁷ açısından düşünüldüğünde, belirli koşullar içinde ortaya çıkan yeni faktörlere ve onların yarattıkları koşullara uyma becerisidir [Tunçdilek,1986: 5]. Kırkpınar ülkemizde özellikle bulunduğu bölgede ortaya çıkan kentleşme ve sanayileşmeden etkilenecek bir kır yerleşmesinden günümüzde bir rekreasyon alanı haline gelmiştir. Elde ettiğimiz veriler neticesinde Kırkpınar'da üç dönem ayırt edilebilir. Bu dönemler, Kuruluş Dönemi (1870-1950), Gelişme Dönemi(1950-1980) ve son olarak da Güncel Dönemdir (1950-2005).

3.1. Kuruluş Dönemi (1870–1950)

Elde ettiğimiz bilgilere göre 1870 yılına kadar hiçbir yerleşmenin olmadığı Kırkpınar, bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nin gerek Balkanlar ve gerekse Kafkaslarda toprak kaybetmesi sonucu orada yaşayan toplulukların Anadolu'ya göç etmeleri neticesinde yerleşmeye açılmıştır. Bu dönem içinde Anadolu'ya, Balkanlardan ve Kafkasya'dan çok büyük göçler yaşanmıştır. En büyük göç dalgası 1877–1878 tarihleri arasında, Kırım Harbinin sonrasında yaşanmıştır. Yine aynı şekilde 1877 yılındaki Tuna Muharebesin sonra da Kırım ve Kafkasya göçleri ile aynı zamanda Balkan göçleri de yaşanmıştır. (Tablo 4)

Kafkasya ve Balkan memleketlerinden gelen bu göçmenler daha önce yerleşilmemiş olan kırsal alanlara yerleştirilmişlerdir. Ayrıca varlıklı aileler de, o devrede mevcut olan büyük çiftlikleri satın alarak köyler kurmuşlardır. Bu yerleşmede Marmara Bölgesi ile Trakya ön planda tutulmuştur.¹⁸ Fakat iyi bir organizasyon olmadığı için,

¹⁷ Büttünü ile coğrafyanın özellikle Beşeri Coğrafyanın bir dalı olan yerleşme coğrafyası, yerleşmelerin konumlarını, fizyonomilerini (büyüklük, plan vs.), fonksiyon ve kökenlerini araştırır. Yerleşme Coğrafyası bu özellikleri ile kültürel görünümün esasını meydana getirir [Denker, 1977: 3].

¹⁸ Marmara Bölgesinde en çok göçmen yerleştirilen illerden biri de Adapazarı'dır.Marmara ve Trakya'nın dışında Anadolu'da Erzurum, Sivas, Çorum, Çankırı ve Eskişehir'e de göçmenler yerleştirilmiştir [Karpaz, 2003: 113].

yerleşenler büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle 19. yüzyıla kadar iskan için pek beğenilmeyen ovaların tabanları ile diğer alüvyal sahalar göçmenlere tahsis edilmiştir [Tunçdilek, 1967: 65]. Yukarıda ifade edilen Kafkasya ve Balkan göçünün Anadolu'ya kazandırdığı kesin nüfus miktarı ile ilgili kesin bilgiler mevcut olmamakla birlikte çeşitli kaynaklarda bu rakamlara ilişkin bazı bilgiler bulunmaktadır (Tablo 2).

Ayrıca Tunçdilek'in ifadeleriyle "19. yüzyılın belki de en karakteristik tarafı, geçen yüzyıllara nazaran, dağlık sahalara çekilmiş obaların yeniden alt zona inmesi ve bu zon üzerinde yerleşmeye başlamasıdır. Böylece bir taraftan bölgelerin eski sakinleri, bugünkü köylerin temellerini atarken, diğer taraftan Balkanlar'dan gelen göçmenlerin yeni köyler kurarak yerleşik düzene girmeleri de gene bu dönemde oluyordu. Böylece değişik kaynaklardan beslenen kır nüfusunun Anadolu üzerinde kurduğu köy birim sayısı, geçen yüzyıllara nazaran en az iki, üç misli artmıştı." [Tunçdilek, 1986: 67,68]. Tunçdilek'in tarif etmiş olduğu bu oluşumun hemen hemen aynısını Kırkpınar'da görmek mümkündür. Kırkpınar'ın kuzeyinde yer alan Mahmudiye Köyü, Kırkpınar'dan daha önce kurulmuştur ve Kırkpınar'da ilk yerleşme çekirdeğinin oluşmasında oldukça etkili olmuştur. Yöre halkından edindiğimiz bilgilere göre, Mahmut Paşa¹⁹ Kafkasya'dan Anadolu'ya göç eden bazı aileleri bu yöreye getirerek, buraya yerleşmelerini sağlamıştır.²⁰ Böylece Kırkpınar yerleşmeye açılmış ve daha sonraları Samanlı Dağları'nın yamacında yer alan Mahmudiye köyünde yaşayanlardan bazıları da, büyük bir kısmı ova tabanında yer alan Kırkpınar'a inmeye başlamışlardır.

¹⁹ Mahmut Paşa, Mahmudiye Köyünün ileri gelenlerindedir. Muhtemelen köyün kurulmasını sağlayan kişi de kendisidir.

²⁰ Eröz ve Alpan'a göre Kırkpınar köyünü 60 sene iskân edilen Karakeçeli aşireti kurmuştur. Bu köy halkı erkekleri cepkenlerini, kadınları üç eteklerini giymiş oldukları halde her sene atlarıyla Söğüt'e gidip Ertuğrul Gazi törenlerin katılmaktadır [Eröz, Alpan: 1968: 10].

Ancak Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi, zaten zor durumda olan Anadolu kır hayatını daha da zorlaştırmıştır. Özellikle doğuda Ermenilerin, batıda da Yunanlıların haksız gerekçelerle işgallere başlamaları ve yaşanan çatışmalar kır yerleşmelerine büyük bir darbe indirmiştir. Bu darbeden Kırkpınar'da nasibini almış ve 24 Mart 1921'de kısa bir çarpışmanın ardından Yunan alayı saat 16.00 civarında Kırkpınar'ı işgal etmiş ve kısa bir süre sonra karanlığın bastırması dolayısıyla burada durmuşlardır [Özel, 1987: 125].²¹ Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra ise Yunanlılar işgal ettikleri köylerden çekilirken, köyleri yakıp yıkarak tahribata neden olmuşlardır. 1921 yılından itibaren batıda köy kurma çabaları yeniden başlamıştır. Rumların bıraktıkları çiftlikler ve köylerin bir kısmı ya yerli halk tarafından ele geçirilmiş ya da özellikle Yunanistan'dan mübadil olarak gelen göçmenlere verilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, 18 Mart 1924 tarihinde 422 sayılı Köy kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte, yüzyıllardır perişan olmuş köylünün ve köylerin yeniden ele alınması sağlanmıştır [Tunçdilek, 1986: 68].

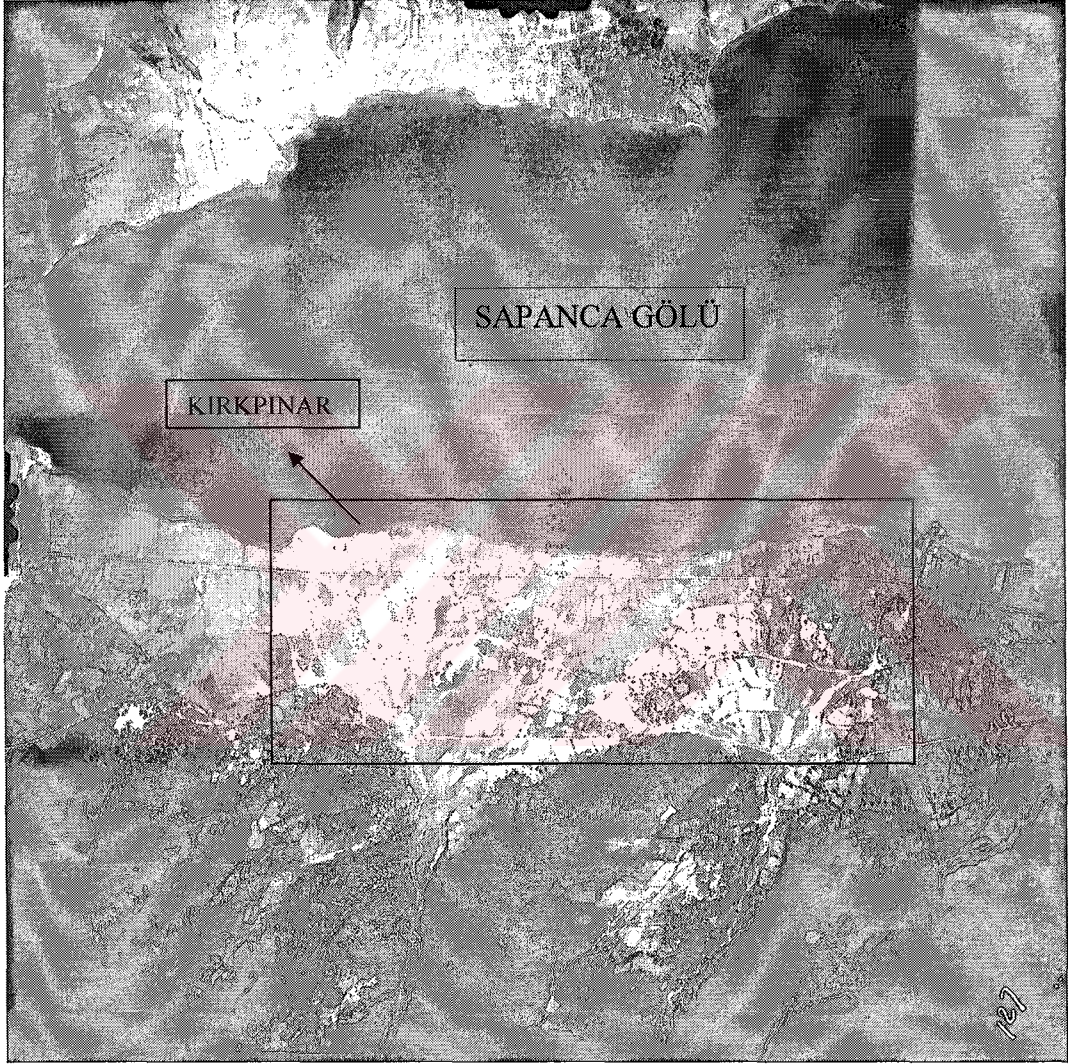
İşte bu dönemde Kırkpınar, daha yeni yerleşime açılmış bir alan olarak göze çarpmaktadır. Birkaç ailenin gelişi ile kurulan Kırkpınar'ın nüfusu 1940 yılında 205'i erkek, 206'sı kadın olmak üzere 411'e yükselmiştir. Ancak 1940–1945 yılları arasında nüfusta büyük bir artış yaşanmış ve 753'ü erkek, 223'ü kadın olmak üzere toplam nüfusu 976 olmuştur. Bu dönemdeki nüfus artışı ise %137,46'dır. Burada dikkati çeken diğer bir husus ise bu dönemde özellikle erkek nüfusun çok fazla artmasıdır. Erkek nüfusunun çok fazla artmasının en önemli sebebi bu dönemde burada eğitim amaçlı askeri bir birliğin yer almasıdır. Buna karşın 1945–1950 yılları arasında ise bu birliğin buradan ayrılması ve II. Dünya savaşının olumsuz etkilerinden dolayı nüfusta neredeyse yarı yarıya bir azalma meydana gelmiştir. 1950 yılında toplamda %49,82'lik bir düşüşle, nüfus 574 kişi olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu dönemin nüfusunda

²¹ Bu işgalin öncesinde bölgedeki komutanlardan Mahmut Bey, Geyve boğazına yerleştikten sonra çevre köylere giderek onları Kuvay-ı Milliye saflarına kazanmaya çalışmıştır. Birkaç adamı ile birlikte Kırkpınar'a da gelen Mahmut Bey, Kırkpınar'ın ileri gelenlerinden olan Osman Bey'den yardım istemiştir. Osman Bey misafirine gereken hürmeti göstermekle birlikte, ailesinin siyaset ile uğraşmaktan çok zarar gördüğünü ileri sürerek yardım edemeyeceğini söylemiştir.

savaşlar, iç ve dış göçler nedeniyle dönemler itibari ile çok büyük dalgalanmalar görülmüştür.

1870–1950 yılları arasında Kırkpınar’daki yerleşme hakkında bilgi verecek olursak. Gerek yaptığımız saha çalışması sırasında ve gerekse araştırma sahamızı içine alan 1943 yılına ait hava fotoğrafından (Şekil 4) elde ettiğimiz verilere göre bu dönemde Kırkpınar, yerleşmenin seyrek olduğu bir kır yerleşmesidir. Arazinin büyük bir çoğunluğu tarım arazisidir. İlk yerleşme çekirdeği günümüzde Hasan Paşa Mahallesi olarak adlandırılan alanda gerçekleşmiştir. İlk olarak üç ailenin yerleşmesi ile başlayan bu sürecin, 1940 yılında nüfusun toplamda 411’e ulaştığı ve her bir hanenin 6-7 kişi olduğu düşünülürse yaklaşık olarak 60–70 hanenin varlığından söz edilebilir. Buna paralel olarak Harita Genel Komutanlığından elde ettiğimiz, yörenin 1943 yılına ait hava fotoğrafında, her ne kadar çözünürlük biraz düşük olsa da o dönemdeki yerleşim merkezinin az öncede söylemiş olduğumuz Hasan Paşa Mahallesi’nin, küçük bir bölümde yer aldığı görülmektedir. Bu fotoğrafta evler seçilmese de evlerin yerleri ve yerleşmenin yapısı hakkında fikir yürütmek zor değildir. Bu dönemde Kırkpınar, kısmen toplu bir köy yerleşmesi özelliği göstermekle beraber, merkezi kısmı günümüzdekinin biraz daha doğusunda yer almaktadır. Kırkpınar’ın güneyinden geçen İzmit yolundan ayrılan bir yol Kırkpınar içinden geçerek, kuzeyinde bu yola paralel uzanan yol ile birleşerek Bağdat Caddesi istikametinde Kurtköy Deresine kadar uzanmaktadır. Bu yolun doğu tarafı ise Mahmudiye Deresi üzerindeki bir köprü ile Sapanca istikametine doğru devam etmektedir. Bu yolun doğu kesiminde demiryoluna doğru inen tali bir yol göze çarpmakta, demiryolu ise doğu-batı istikametinde düz bir hatla Sapanca Gölü’nün hemen gerisinde yer almaktadır. Bunun dışında sahada bunlara benzer ana veya tali yol gözükmezken, kısmen bazı yerlerde tarla yollarının varlığından söz edilebilir. Bu tarla yollarının da yine Kırkpınar’ın doğu kesiminde, Sapanca ilçesine yakın olan kesimde, geliştiği görülmektedir. Samanlı Dağları, merkezin hemen güneyinden başladığından güneyinde yerleşme ve tarım arazisi yoktur. Ancak güneybatıya doğru bazı alanların tarıma açıldığı görülmektedir. Ayrıca merkezin doğusunda yer alan bölümdeki arazilerin, Sapanca kıyısına kadar, büyük bir çoğunluğunu kullanıma açıldığı görülürken batısında ise çok az bir alanın tarıma

Şekil 4: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafi (1943)

Kaynak H.G.K.

açıldığı görülmektedir. Batısındaki ve kuzeybatısındaki arazilerin büyük bir çoğunluğu bu dönemde kullanım dışıdır.

3.2. Gelişme Dönemi (1950–1980)

Türkiye 1950’li yıllardan itibaren ekonomide büyük atılımlar içerisine girerken, buna paralel olarak sanayileşme, şehirleşme, ulaşım faaliyetleri de gelişmiştir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi de, bu yıllara kadar ekonomik faaliyetlerin büyük bir bölümü devlet tarafından yapılırken, 1950’li yıllardan itibaren devlet özel sektörü teşvik etmiş ve özel sektörün gelişmesini sağlamıştır. Bu sayede çok sayıda fabrika kurulmuştur. Bu fabrikalar ülkenin kalkınmasını sağlarken, aynı zamanda hayat standartları yüksek, zengin bir sınıfın ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu fabrikalarda çalışan çok sayıda işçi de gelir seviyesini yükseltmiştir. Bu fabrikaların işçi ihtiyacı aynı zamanda iç göçleri de önemli ölçüde etkilemiştir. Dolayısıyla doğudan batıya ve kırsal kesimlerden şehirlere yoğun göç faaliyetleri yaşanmıştır. Bu dönemde sanayileşme faaliyetlerinin en fazla olduğu bölge Marmara Bölgesidir. Sanayinin en fazla gelişme gösterdiği bölge olması nedeniyle de Marmara aynı zamanda en fazla göç alan bölge olmuştur. Bu sebep dolayısıyla da Marmara Bölgesi’nin kırsal kesimleri de dahil olmak üzere birçok yeri bu göç hareketinden etkilenmiştir.²²

Kırkpınar da konumu itibari ile sanayinin gelişme gösterdiği bu alanlara oldukça yakındır. Özellikle Sapanca Gölü çevresinde birçok sanayi tesisinin kurulması yöreye olan cazibeyi daha da arttırmıştır. Ayrıca bu dönemde Kırkpınar’ın içinde segman üretimi yapan büyük bir fabrika kurulmuştur. Bunun dışında İzmit, Arifiye ve Adapazarı’nda yer alan fabrikalar da buradaki yerleşmenin gelişmesinde oldukça etkili olmuşlardır. Sonuç olarak ülke genelinde etkili olan ekonomik ve sosyal hareketlilik bu dönemde tüm yerleşmeleri az çok etkilerken, Kırkpınar’da bu hareketlilikten

²² Ülkemizde doğdukları yerleri terk ederek başka yerlere yerleşen nüfus miktarı özellikle 1950 yılından sonra dikkat çekici bir şekilde artmıştır [Tümerekin, 1977: 1].

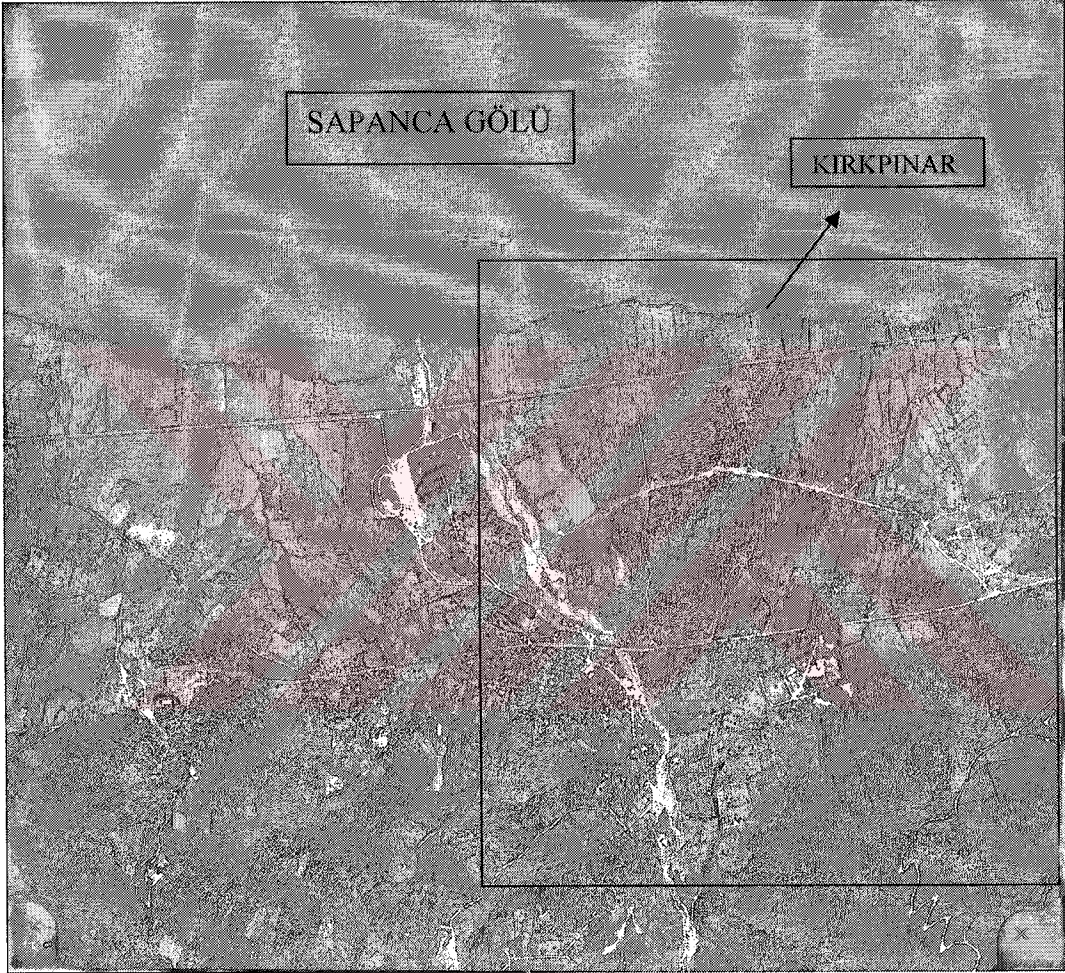
konumu itibari ile oldukça etkilenmiştir. Bu dönemde yöreye en çok Doğu Karadeniz Bölgesinden göçler yaşanmıştır ve buradan gelenlerin daha çok Tepebaşı Mahallesinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Kırkpınar'ın bu dönemdeki nüfusuna bakacak olursak, 1950 yılında toplam nüfus 574 kişidir. Bu rakam 1955 yılında %49,82 artarak 860'a yükselmiştir. 860 kişinin 507'si erkek, 353'ü ise kadındır. 1960 yılında bu rakam 631'i erkek, 431'de kadın olmak üzere 1062'ye ulaşmıştır. Bu dönemdeki nüfus artışı da %23,48 olarak gerçekleşmiştir. 1965 yılında ise toplam nüfus 1443'tür. Bunun 933'ü erkek, 510'u ise kadındır ve nüfus artışı %35,87'dir. 1970 yılında toplam nüfus 2074 olurken, bu rakamın 1200'ü erkek, 874'ü ise kadındır. Nüfus artışı ise %43,72 olarak gerçekleşmiştir. Yukarıda da görüldüğü gibi 1975 yılına kadar Kırkpınar nüfusu sürekli artış göstermiştir. Ancak 1975 yılında nüfusta çok fazla olmasa da bir düşüş yaşanmıştır. Bu 1970–1975 yılları arasında toplam nüfus %7,08 bir azalma ile 2074'ten 1927'ye gerilemiştir. Bu gerilemenin muhtemel sebepleri olarak, yöredeki sanayi göçünün artık doyum noktasına ulaşması ve fabrikalarda çalışarak gelir seviyelerini yükselten bazı kişilerin şehirde yaşama istekleri gösterilebilir.

1975 yılına ait hava fotoğrafını (Şekil 5) incelediğimizde ise, bu dönemde Kırkpınar arazisinin büyük bir bölümünün tarım ve yerleşmeye açıldığını görmekteyiz. Yerleşme çekirdeğinin geliştiği Hasan Paşa Mahallesi dışında, Soğuksu ve Tepebaşı Mahalleleri de ortaya çıkmıştır. Zaten Kırkpınar'da bu dönem içerisinde, 1971 yılında, bu üç mahallenin oluşturulması ile birlikte belediye bir yerleşim yeri olmuştur.²³ Ancak yine de yerleşmenin daha çok Hasan Paşa Mahallesinde yoğun olduğunu ve daha toplu bir yerleşim düzeni gösterdiğini söyleyebiliriz. Buna karşın Tepebaşı ve Soğuksu Mahallelerinde daha seyrek ve dağınık bir yerleşim göze çarpmaktadır. Zaten buradaki

²³ Yerleşmelerin gelişmesi ile birlikte birtakım hizmetlerin yürütülmesini de beraberinde getirmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesi işini ise belediyeler üstlenmiştir. Bir köy sınırları içerisinde gelişip büyüyen, bünyesinde belediye örgütü kurulmuş, merkezi yönetim bakımından il veya ilçe merkezliği görevi üstlenmemiş kasaba ve şehirler belde olarak adlandırılmaktadır. Bu tip kasaba yerleşmeleri hızlı büyütyüp gelişirse, yerleşim ünitesi kendi içerisinde mahallelere bölünmektedir [Özçağlar, 1996: 23].

Şekil 5: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafi (1975)

Kaynak H.G.K.

yerleşmeler daha çok yol ağına bağlı olarak gelişmiştir. Merkezden batıya doğru ayrılan Bağdat Caddesi kenarında artmaya başlayan yerleşmeler, batıya doğru gittikçe azalmaktadır. Yine aynı şekilde Tepebaşı Mahallesi de İzmit yolu kenarında yerleşmelerin daha yoğun olduğu gözükürken, tepelere doğru yerleşmeler çok seyrekleşmektedir.

Yukarıda da söylediğimiz gibi bu dönemde yerleşmenin gelişmesinde etkili olan en önemli faktör yol ağının gelişmesidir. Evler genellikle eski ve yeni açılan yolların kenarlarında yer alırken, aynı zamanda bu yollar tarlalara ulaşımı da kolaylaştırdığından, boş olan arazilerin de tarıma açılmasını sağlamıştır. İzmit yolundan demiryoluna kadar inen üç önemli yol göze çarpmaktadır. Bunlardan bir tanesi, zaten daha öncede var olan, Kırkpınar'ın doğusunda, diğeri Kırkpınar'ın merkezinde, üçüncüsü ise batısında yer almaktadır. Böylece Kırkpınar'ın tamamına kolay bir şekilde ulaşım bu dönemde sağlanmıştır.

3.3. Güncel Dönem (1980–2005)

Kırkpınar'ın günümüzdeki durumunu alması 1980'li yılların başlarından itibaren gerçekleşmiştir. Özellikle 1989 yılında İstanbul-Ankara otoyolunun beldenin içinden geçmesi, Kırkpınar'ın kaderini değiştirmiştir.²⁴ Bu tarihten sonra Kırkpınar yavaş yavaş başta İstanbul olmak üzere çevre illerden günübirlik uzaklaşmak isteyenlerin uğrak yeri olmaya başlamıştır. Zamanla bu uzaklaşma isteğinin sıklaşması neticesinde bazı insanlar burada, hafta sonları ve yaz aylarında kullanmak için ikincil ev ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu isteklerini daha çok site içinde villalar şeklinde gerçekleştirirken, müstakil villalar da yaygınlaşmıştır. Daha çok site şeklinde gerçekleşen bu yapılaşmanın en önemli sebebi, yılın belirli bir bölümde zamanlarını burada değerlendiren insanların, burada olmadıkları zaman da evlerin güvende olmasını istemeleridir. Ayrıca benzer gelir seviyesine sahip insanların bir arada yer aldığı bu

²⁴ Yollar bir yerin gelişmesinde etkili olan önemli faktörlerden biridir. Kırkpınar, otoyolun yöreden geçmesi sonucu hızlı bir gelişme gösterdiği gibi Gölbaşı'da, Ankara'yı güneye bağlayan E-5 karayolunun açılması ile hızlı bir gelişme göstermiştir [Kocakuşak, 1992: 85].

siteler içinde çeşitli sportif ve sosyal etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Bu da sitelerin tercih edilme oranlarını etkilemektedir. Öyle ki bazı insanlar için Kırkpınar, kaldıkları siteden ibarettir, zamanının büyük bir çoğunluğunu site içerisinde geçirirler ve siteden dışarı çıkma ihtiyacı hissetmezler.

Bu dönemde Kırkpınar'a dışarıdan böyle yoğun bir ilginin olması, Kırkpınar'da yaşayan insanların da yaşamlarında önemli ölçüde değişime yol açmıştır. Daha çok çevredeki sanayi tesislerinde çalışan ve ek iş olarak tarımla uğraşan yöre halkına yeni iş alanları ortaya çıkmıştır. Yöreyle hem gününbirlik hem de ikincil evlerine gelen insanların ihtiyaçlarını karşılamak için çok sayıda market, kafe, restoran açılmıştır. Bunun dışında bahçe peyzajı ve ev dekorasyonu için, süs bitkileri yetiştiriciliği ile demir ve mobilya atölyeleri yaygınlaşmıştır.

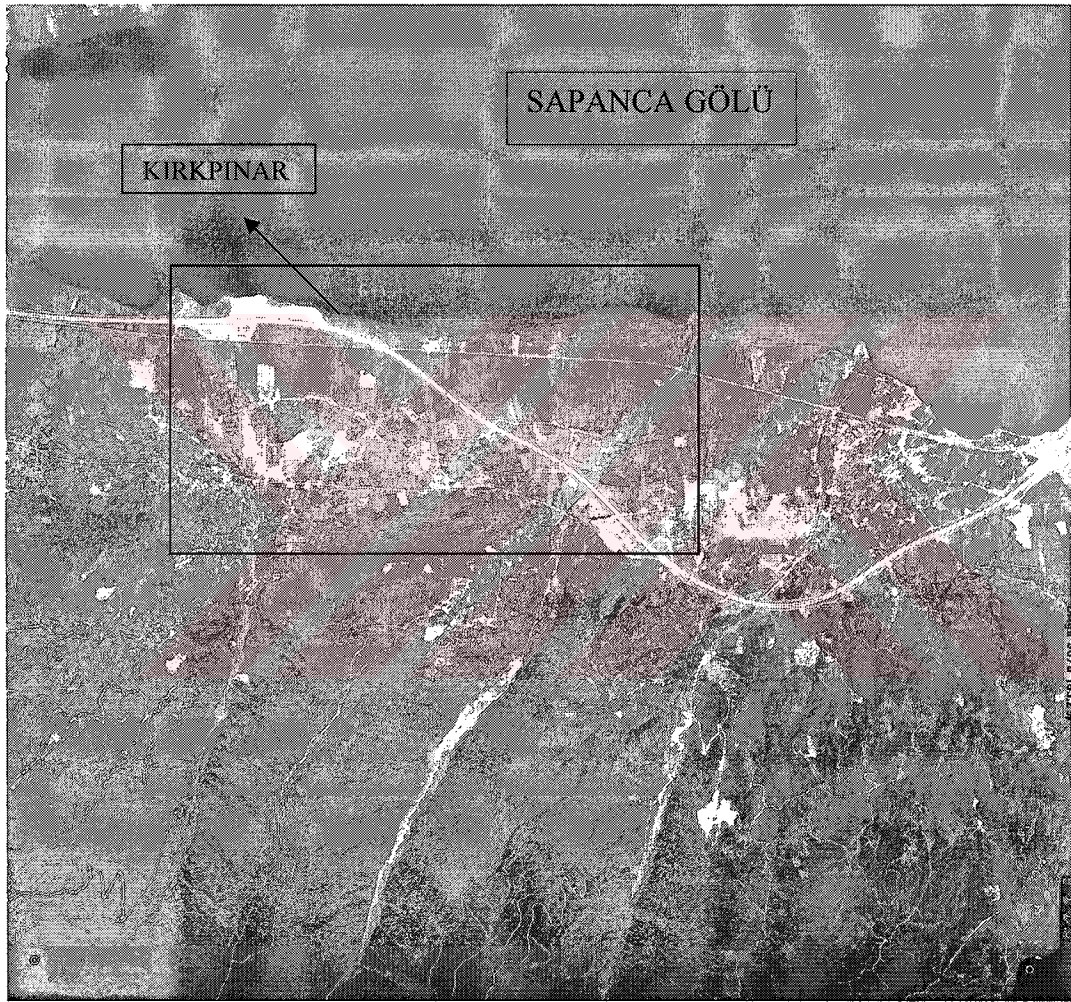
Bu dönemdeki nüfus hareketliliğine bakacak olursak. 1970–1975 yılları arasında nüfusta yaşanan azalmadan sonra 1975–1980 dönemi oldukça durağan geçmiştir. Bu dönemde toplam nüfus yalnızca %0,62 bir artış göstererek 1939 olmuştur. Bu dönemden sonra nüfus yine hızlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. 1985 yılında 2446'ya ulaşan toplam nüfus, 1990'da 2912'ye, 1997'de 3558'e ulaşmıştır. Bu dönemlerdeki yüzde olarak nüfus artışı sırasıyla %26,14; %19,05 ve %22,18 olarak gerçekleşmiştir. 2000 nüfus sayımlarının sonucu ise oldukça ilgi çekicidir. Sadece üç yıl içerisinde nüfus %72,54 artarak 3558'den 6139'a yükselmiştir. Nüfusun bu denli artmasının en önemli sebebi, 17 Ağustos 1999'daki büyük depremden sonra, kendilerini şehirlerde çok katlı binalarda güvende hissetmeyen insanların Kırkpınar'ı tercih edip yerleşmeleridir. Bu dönemde burada yer alan ikinci evlerin bazıları kalıcı konutlara dönüşürken aynı zamanda bazıları da geçici olarak da olsa depremde evleri yıkılan insanlara tahsis edilmiştir. Ayrıca deprem sonrasında Adapazarı'ndaki evlerin büyük bir çoğunlu hasarlı olduğundan Kırkpınar'daki villaların bazıları kiralık olarak tutulmuştur.

Bu dönemdeki yerleşme yapısını 1999 yılına ait hava fotoğrafından (Şekil 6) inceleyecek olursak, önceki dönemlerden farklı olarak dikkati çeken en önemli unsur, Kırkpınar'ın içinden geçen İstanbul-Ankara otoyoludur. Segman fabrikasının güneyinden Kırkpınar'a giren bu yol, Kırkpınar'ın kuzeyine, Sapanca Gölü kıyısına, doğru yönelerek Kurtköy Deresinin göle karıştığı yerden Kırkpınar'ı terk etmektedir. Dikkati çeken diğer bir husus ise Kırkpınar'da konut sayısında görülen muazzam artıştır. Kırkpınar'ın 2003 yılında yayınlanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'na (ÇDP)²⁵ göre yerleşime izin verdiği alanların neredeyse tamamının bu dönemde kullanıldığı görülmektedir. Bu plana göre Sapanca Gölü kıyısından itibaren ilk 300m. mutlak koruma alanı olarak, mutlak koruma alanından sonraki 700m kısa mesafeli koruma alanı olarak, kısa mesafeli koruma alanından sonraki 1km ise orta mesafeli koruma alanı olarak ve son olarak da içme ve su toplama havzasının yukarıdaki tanımlanan koruma alanları dışındaki su toplama havzasının tümü uzun mesafeli koruma alanı olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla ilk 300m olan mutlak koruma alanında rekreasyon ve piknik amacıyla kullanılmasına yönelik kamu yararlı ve günübirlik turizm ihtiyacına cevap verecek yapılar dışında hiçbir yapı inşa edilemez. Yukarıdaki ihtiyaçlara cevap verecek nitelikteki yapılar da sökülüp takılabilir elemanlardan meydana gelen, geçici nitelikte olmalıdır. İşte bu nedenlerden dolayı Kırkpınar arazisinin kıyıya yakın kesimleri tamamen yapılaşmaya kapalı olmakla birlikte, Kırkpınar'ın tamamı yukarıda sayılan koruma alanları içine girdiğinden, burada yapılan tüm yapılar imar kanunlarına uygun olmalıdır.

Bu bilgiler ışığında Kırkpınar'ın yerleşme durumuna bakacak olursak özellikle demiryolu ile Sapanca Gölü arasında yer alan kıyı kesiminde neredeyse hiçbir yapı yoktur. Ancak, Sapanca tarafına yakın kesimde daha önceden yapılmış olan bir site göze çarpmaktadır. Bunun dışında bu kesimde daha çok ÇDP'ye uygun günübirlik turizm ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yapılar bulunmaktadır. Kırkpınar'da yerleşme İzmit yolu ile Bağdat Caddesi arasında yoğunluk göstermektedir. 1975 yılında bu alanda neredeyse hiçbir konuta rastlanmazken, 20 yıl gibi kısa bir sürede burası

²⁵ T.C. Çevre Orman Bakanlığı Sapanca Gölü Havzası 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Uygulama Hükümleri, Ankara, 2003.

Şekil 6: Kırkpınar ve Yakın Çevresine Ait Hava Fotoğrafi (1999)

Kaynak H.G.K.

tamamen yerleşime açılmış ve kullanılmayan çok az alan kalmıştır. Ayrıca Bağdat Caddesinin Sapanca Gölü'ne doğru olan kenarında da konutların arttığı görülmektedir.

Yukarıdaki iki sahada da artış gösteren bu evler daha çok rekreasyon amacı ile kullanılan ikinci evlerdir ve büyük bir kısmı site içinde yer almaktadır. Bunun dışında konutların fazlaştığı diğer bir alan olarak İzmit yolunun her iki kenarını söyleyebiliriz. Daha önceki dönemde konutların çok seyrek olarak yer aldığı bu yol üzerinde, günümüzde daha yoğun bir yerleşme göze çarparken, bunların büyük bir çoğunluğunun restoran, market, ağaç ve demir atölyeleri, çiçek serası, akaryakıt istasyonu gibi ticari amaca yönelik binalar olduğunuz söyleyebiliriz. İzmit yolunun güneyinde yer alan Tepebaşı Mahallesi de konutların sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Burada daha çok kırsal yerleşmeler göze çarparken, son yıllarda özellikle yamacın yüksek kesimlerinde bazı siteler yapılmış ve yapılmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kırkpınar'ın bu dönemde gelişmesinin en önemli sebebi 1989 yılında yöreden otoyolun geçmesidir. Otoyolun geçmesi ile birlikte Kırkpınar'a ulaşım oldukça kolaylaşmış ve bu da insanları özellikle hafta sonlarını değerlendirmek için Kırkpınar'ı tercih etmelerine neden olmuştur. Ayrıca ülke şartları düşünüldüğünde insanların sadece yaz tatillerinde değil de buldukları her fırsatta yakın yerlerdeki sayfiye yerlerine gitme ihtiyacı hissetmeleri ve bunu bir kültür olarak benimsemeleri de bu dönemde Kırkpınar gibi çok sayıda sayfiye yerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların dışında telefon, cep telefonu, gazete, televizyon, internet gibi iletişim teknolojisindeki gelişmeler neticesinde yurdun çeşitli yörelerindeki sayfiye yerlerinin diğer yörelerdeki insanlar tarafından bilinmesi çok daha kolaylaşmıştır. Mesela günümüzde internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte coğrafya ve gezi ile ilgili birçok site kurulmuştur. Bu gezi sitelerinin içinde neredeyse tüm Türkiye'de yer alan gözde sayfiye yerleri yer almaktadır. Bu siteler sadece o yörenin güzelliklerini tanıtmakla kalmayıp, aynı zamanda nerede kalınır, nereleri gezilir, nerede ne yenir gibi açıklayıcı bölümler sunarak, insanların o yöreye gitmeden her şeyi en ince ayrıntısına kadar planlamalarına fırsat tanımaktadır. Böylece

hem zamandan tasarruf edilmekte hem de gidilecek yere yabancılık çekilmemektedir. Kırkpınar'da bu gezi sitelerinin çoğunda yer almakta, böylece beldeyi tanıyan ve beldeye gelen sayısı günden güne artmaktadır.

4. KIRKPINAR'IN FONKSİYONLARI VE BELDE İÇİ FARKLI KULLANIŞ ALANLARI

Her bir yerleşmenin kendi has özellikleri olduğu gibi kendine has fonksiyonları da vardır. Bir yerin sahip olduğu doğal özellikler büyük ölçüde halkın sosyal ve ekonomik faaliyetlerine yansımaktadır [İkiel, 1991: 312]. Bazı yerleşmeler tarımsal veya hayvancılık faaliyetleri ile bazıları sanayileri ile bazıları turizmi ile vs. ön plana çıkmaktadır. Hatta öyle ki bazı yerler neredeyse tek bir faaliyet veya özellik ile anılabilmektedir. Mesela Zonguldak'ın taşkömürü, Karabük ve Ereğli'nin demir-çelik fabrikası, Bodrum'un turizm ile anıldığı gibi. Ancak yerleşmeler büyüdükçe fonksiyonları çeşitlilik göstermeye başlamakta, bazı özellik ve fonksiyonlarını kaybederken yerine değişik fonksiyon ve özellikler kazanabilmektedir. Ayrıca birçok fonksiyonun bir arada yer aldığı çok sayıda yerleşmeler de olabilmektedir.

Önceki bölümde Kırkpınar'ın evriminde gördüğümüz gibi günümüzde Kırkpınar tarımsal fonksiyonlarını neredeyse tamamen kaybederken, onun yerine turistik fonksiyonlar gelişme göstermiştir. Biz bu bölümde günümüzde Kırkpınar'da az veya çok var olan tüm fonksiyonları ortaya koymaya çalışacağız.

4.1. Kırkpınar'ın Fonksiyonları

Yerleşim alanında yaşayan nüfusun ekonomik faaliyet tarzları o yerin fonksiyonel özelliğinin belirlenmesinde birinci derecede etkili olmaktadır [Özçağlar, 1994: 235]. Kırkpınar Beldesi'nin fonksiyonları ve farklı arazi kullanışı incelendiğinde kırsal bir yerleşmede rastlanmayan şehirsal fonksiyonların geliştiği görülmektedir. Burada fonksiyon teriminin konumuz açısından ne anlama geldiğinin iyi bilinmesi gerekir. Fonksiyon terimi ile “zaman içinde sürüp giden faaliyetler veyahut yapılan iş” anlaşılmaktadır [Karaboran, 1989: 87]. Bu tarife göre inceleme alanında görülen fonksiyonlar şunlardır; idari fonksiyonlar, sosyal fonksiyonlar ve ekonomik fonksiyonlar.

4.1.1. İdari Fonksiyonlar

İdari fonksiyonlar yerleşmelerin büyüklüklerine göre kamusal hizmetlerin yerine getirilmesini sağlayan fonksiyonlardır. 1971 yılında belediye olan Kırkpınar, 2004 yılında Adapazarı Büyükşehir sınırları içerisine dahil edilmiştir. İdari fonksiyonların birçoğu beldenin merkezi kesiminde yer alan bir binada toplanmıştır. İki katlı olan bu binanın üst kısmında belediye hizmet binası yer alırken, alt kesiminde beldenin güvenliğini ve denetimini sağlayan polis karakolu ve zabıta amirliği yer almaktadır. Yine bu binanın alt katında bir de postane bulunmaktadır. Ayrıca üç mahallesi bulunan beldenin her mahalleye ait bir muhtarlığı vardır. Bununla birlikte Kırkpınar Belediyesi'nin 40 personeli, 16 aracı ve 2 iş makinesi bulunmaktadır (Şekil 31).

4.1.2. Sosyal Fonksiyonlar

Sosyal fonksiyonlar, bir yerdeki sosyal yaşamı etkileyen her türlü etkinlikleri içine almakla birlikte aynı zamanda eğitim ve sağlık ile ilgili faaliyetler de sosyal fonksiyonlar içerisinde değerlendirilebilir. Buna göre Kırkpınar'da, ilçe merkezine çok yakın olmasına rağmen, bir sağlık ocağı ve iki de eczane bulunmaktadır. Bunlar yöre halkının sağlık ihtiyaçlarını cevaplayacak niteliktedir.

Kırkpınar'ın sosyal hayatında etkili olan derneklere baktığımızda, Kırkpınar'ı Güzelleştirme Derneği ile Tepebaşı'nı Güzelleştirme derneği yer almaktadır. Bu dernekler Kırkpınar'da daha iyi yaşam koşullarının oluşması için çaba sarf etmekte aynı zamanda yöre halkının kaynaşmasını sağlamaktadır. Bunların dışında bir de çok yeni kurulmuş olan Kırkpınar Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği bulunmaktadır. Ayrıca siyasi olarak Kırkpınar'da üç partiye ait belde teşkilatı bulunmakta ve bunlar Kırkpınar'ın sosyal hayatında etkili olmaktadır.

Küçük yerleşim alanlarında en dikkat çekici sosyal faaliyetlerden biri de düğünlerdir ve genellikle düğünler evin bahçesinde yapılırken şehirlerde ise genelde salonlarda yapılır. Her ne kadar Kırkpınar bir şehir yerleşmesi olmasa da Kırkpınar'da da belediyenin de bulunduğu binanın arka kısmında bu amaçla kullanılan bir düğün salonu bulunmaktadır. Ayrıca çevre düzenlemesi düğünlere uygun olan bazı restoranların bahçesinde de yaz aylarında düğünler yapılabilmektedir.

Sportif faaliyetler açısından Kırkpınar'a baktığımızda, Kırkpınar'ın ulusal kürek yarışlarına ev sahipliği yaptığını görmekteyiz. Kürek yarışlarının bazı etapları burada yapılmakta ve yöreye hareketlilik getirmektedir. Bunun dışında Kırkpınar'da bir de spor kulübü bulunmaktadır.

Eğitim ve kültür fonksiyonları da sosyal fonksiyonlar içerisinde değerlendirilmektedir. Beldede Muazzez Sabri Gündoğar İlköğretim Okulu ve Tepebaşı Aktar İlköğretim Okulu olmak üzere iki ilköğretim okulu ve Sakarya Üniversitesi'ne bağlı Sapanca Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Sapanca Meslek Yüksekokul'un idari kısmı ile sosyal bölümleri Kırkpınar'da ki merkez binada yer almaktadır. İki ilköğretim okulu beldenin öğrenci kapasitesini karşılarken, ilçe merkezi olan Sapanca'nın, beldenin bitişiğinde yer alması nedeniyle belde de orta öğretim kurumunun bulunmaması herhangi bir problem teşkil etmemektedir. Ayrıca bu beldedeki öğrenci velilerin bazıları çocuklarını Sakarya merkezdeki okullara göndermektedir. Kırkpınar'da yer alan okulların öğrenci ve öğretmen sayısı ise şöyledir; Muazzez Sabri Gündoğar İlköğretim Okulu'nda 21 öğretmen, 394 öğrenci, Tepebaşı Aktar İlköğretim Okulu'nda 14 öğretmen, 201 öğrenci ve Sapanca Meslek Yüksek Okulu'nda 1093 öğrenci, 18 öğretim elemanı ile 9 idari personel.

Dini etkinlikler kültür fonksiyonları içerisinde değerlendirilmektedir. Dini etkinliklerin yapıldığı yer olarak camilerden Kırkpınar'da üç tane bulunmaktadır. Dolayısıyla

Kırkpınar'da her mahallenin kendine ait camisi bulunmaktadır. Kırkpınar yakın zamanda kurulmuş bir belde olduğundan buradaki camiler de oldukça yenidir.²⁶

Kırkpınar Belediyesi, Kırkpınar'daki kültürel faaliyetlere bizzat destek vermektedir. Özellikle yaz aylarında belediye konser, tiyatro gibi çeşitli etkinliklere imza atarak, yöre halkının hoş vakit geçirmesini sağlamaktadır. Ayrıca her yıl Ağustos Ayının ilk Pazar günü beldede Geleneksel Gençlik ve Yaz Festivali olarak kutlanmaktadır.

4.1.3. Ekonomik Fonksiyonlar

Kırkpınar'ın belki de en dikkat çekici unsurlarından biri de sahip olduğu ekonomik fonksiyonlardır. Çünkü Kırkpınar'ın ekonomik fonksiyonlarına baktığımızda kırsal yerleşmelerin çok ilerisinde ekonomik fonksiyonlara sahip olduğunu görmekteyiz. Ancak buna rağmen belde için bir şehir yerleşmesidir diyemeyiz.²⁷

Tarım önceki yıllarda Kırkpınar'da ki ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yer tutuyordu. Özellikle elma, erik, kiraz, ceviz gibi çok çeşitli meyvelerin yetiştirilmesi için çok uygun koşullara sahipti. Ancak özellikle 1980'li yıllardan sonra Kırkpınar'da sayfiyeciliğin gelişmeye başlaması ile birlikte tarım alanları hızlı bir şekilde yerleşim alanlarına dönüşmüştür. Ayrıca Kırkpınar'da genellikle küçük bahçeler içerisinde yapılan meyveciliğin kârının azalması ve üretilen ürünleri uzun süreli saklayacak soğuk hava depolarının belde ve yakın çevrede bulunmaması da tarımsal fonksiyonların zayıflamasına neden olan diğer hususlardır. Günümüzde çok az sayıda tarım arazisi kalmak ile birlikte bunların çoğu da ticari amaçtan uzak insanların kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı tarımsal faaliyetlerdir. Sapanca İlçe Tarım Müdürlüğünden

²⁶ Kırkpınar Merkez Camii 1991, Tepebaşı Yeşil Camii 1995 ve Soğuksu Camii ise 2004 yılında inşa edilmiştir.

²⁷ Ekonomik fonksiyon kriterine göre yerleşme noktasında yaşayanlar içinde nüfusun büyük bir kısmı, hiç değilse yarısından fazlası geçimini geniş anlamıyla topraktan sağlıyorsa, burası bir kırsal yerleşmedir. Eğer tarım, faal nüfusun geçim kaynakları arasında yer tutmuyorsa yahut hiç değilse yarısından az bir oranda ise, geçim daha ziyade endüstri, ticaret, serbest meslek ve hizmetlerle sağlanıyorsa yerleşme noktası kentsel bir yerleşme, şehir veya kasabadır [Darkot, 1967: 4].

aldığımız bilgilere göre Kırkpınar'da tarım ile uğraşan aile sayısı 10'dur ve bunların çoğununun da temel geçim kaynağı tarım değildir. Bu aileler önceden de yörede üretimi çok olan elma ve armut gibi meyveleri yetiştirirken bunlara ek olarak bir aile kivi üretimi yapmaktadır.

Belde kırsal bir yerleşmeden sayfiye yerleşmesine dönüşürken belde yukarıda saydığımız tarımsal fonksiyonlar zayıflarken, yöre halkı sayfiyeciliğe yönelik olarak ticari amaçlı bir takım tarımsal faaliyetlere yönelmiştir. Özellikle ev ve bahçe peyzajı amacı ile süs bitkileri ve fidan üretimi belde oldukça yaygındır. Bu tür işletmeler daha çok İzmit yolu üzerinde yoğunlaşırken, beldenin diğer kesimlerinde de fidan üretimi yapan ve süs bitkileri yetiştiren işletmelere rastlamak mümkündür. Bu tür işletmeler sadece Kırkpınar'ın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yapmamaktadır. Aynı zamanda bağlı bulunduğu Sapanca ilçesi ile il merkezine ve de diğer illere de bu ürünleri pazarlamaktadırlar. Özellikle son yıllarda sadece Kırkpınar'da değil, Sapanca ve çevresinde fidan ve süs bitkisi üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır.²⁸ Bu faaliyetler belediye, kaymakamlık ve valilik tarafından da desteklenmektedir. Gelecekte Sapanca ve çevresinin bu konuda dünya pazarlarında yer sahibi olması için yoğun çabalar sarf edilmektedir.

Günümüzde insanların et ve süt ihtiyaçlarını çoğunlukla market ve kasaplardan karşılaması dolayısı ile tüm Türkiye'deki kırsal yerleşmeler de olduğu gibi Kırkpınar'da da hayvancılık oldukça azalmıştır. Ayrıca hayvanların otlayabileceği alanların azalması ve sayfiyeciliğin geliştiği Kırkpınar'da koku ve görüntü kirliliğine yol açan bu tür faaliyetlerin devam ettirilebilmesi için istenilen şartların ağırlaşması da hayvancılığın azalmasına neden olmuştur.²⁹ Ancak tarım ürünlerinde olduğu gibi hayvancılık da kısmen yöre halkı tarafından ticari amaçlı kullanılmaktadır. Yöre halkı

²⁸ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasının raporuna göre Sapanca ilçesinde süs bitkisi alanında faaliyet gösteren 32 adet işletme bulunmaktadır [ATSO, 2003: 181].

²⁹ Sakarya ilinde büyük ve küçükbaş dahil olmak üzere Sapanca ilçesi hayvan varlığı en az olan ilçedir [a.g.e. 181].

market ve restoranlarda, kendi ürettikleri süt, peynir, tere yağ, bal, et gibi hayvansal gıdaları gelen günübirlikçi veya sayfiyecilere satarak gelir elde etmektedir.

Kırkpınar'da sanayinin de kısmen gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. Belde de yer alan büyük sanayi tesisleri ise şunlardır; Federal-Mogul A.Ş.³⁰, Isımetal, Mısırlı Tekstil, Kristal Su Fabrikası, Sırma Su Fabrikası. Bunların dışında belde de 4 kereste, 3 demir doğrama, 1 mermer atölyesi, 1 de oto tamir atölyesi tespit edilmiştir.

Bir yerin ekonomisi araştırılırken ekonominin genel çevresi içinde ticaretin de değerlendirilmesi gerekir [Karaboran, 1989: 91]. Belde de ticaret çok çeşitlilik göstermekle birlikte daha çok temel ihtiyaçları ve sayfiyecilerin bazı ihtiyaçlarını karşılayan işyerleri bulunmaktadır. Bu işyerleri günlük, periyodik ve uzun vadeli bir takım ihtiyaçları karşılamaktadır. Belde de günlük ihtiyaçları karşılamak üzere 11 market, 4 büfe, 3 kasap; periyodik ihtiyaçları karşılamak üzere 6 konfeksiyoncu, 5 kuaför, 3 fotoğrafçı; uzun vadeli ihtiyacı karşılamak üzere 7 mobilyacı, 4 emlak ofisi bulunmaktadır.

Yukarıdaki işyerleri dışında belde de büyük işyerleri olarak değerlendirebileceğimiz çok sayıda işyeri de bulunmaktadır. Bu işyerleri arasında 5 inşaat şirketi, 4 dekorasyon atölyesi, 5 odun-kömür deposu ve 2 petrol istasyonu bulunmaktadır.

Kırkpınar'da sayfiyecilik gelişme gösterdiğinden, belde de çeşitli turistik tesisler yer almaktadır. Turistik tesis olarak 2 otel, 13 restoran ve 11 kafe bulunmaktadır. Ayrıca yöre halkının eğlenmek için gittiği 4 kahvehane vardır.

³⁰ İçten yanmalı motorların piston, segman ve silindir gömleği imalatını yapan şirketin kuruluş yılı: 1996, sermayesi: 102. 677.764. 000, çalışan işçi sayısı: 710, üretim kapasitesi: 8.883.400 adettir.

Son olarak küçük yerleşim alanlarının en göze çarpan ekonomik faaliyetleri arasında yer alan semt pazarlarından bahsedecek olursak, Kırkpınar'da Cumartesi günleri bir semt pazarı kurulmaktadır. Özellikle yaz aylarında nüfus artışına paralel olarak daha hareketli olan bu semt pazarının kış aylarında hareketliliği azalmaktadır. Bir sayfiye yerleşmesi olduğu için yaz aylarında bu semt pazarındaki fiyatlar piyasanın biraz daha üzerindedir. (Şekil 35)

4.2. Belde İçi Farklı Kullanış Alanları

Kırkpınar yukarıda da görüldüğü gibi çok çeşitli fonksiyonların³¹ bulunduğu bir yerleşim alanıdır. Bu fonksiyonların bazıları alan olarak Kırkpınar'ın tümüne yayılmakla birlikte, bazı fonksiyonların belirli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanlar şunlardır; ikametgâh alanları, ticaret ve sanayi alanları, eğitim ve kültür alanları ve sosyal alanlar. (Şekil 11) Ayrıca idari alanlar da bulunmakla birlikte, idari alanların aynı bina çatısı altında toplanmış olmasından dolayı burada ayrı bir bölüm olarak ele alınmamıştır. Zaten idari fonksiyonlar açıklanırken, idari alanlar ile ilgili bilgiler orada belirtilmiştir.

4.2.1. İkametgâh Alanları

Kırkpınar'ın yerleşime açık olan alanlarının büyük bir çoğunluğunda konutlar mevcuttur. Ancak, son yıllarda sayfiyeciliğe bağlı olarak konutların daha çok Soğuksu Mahallesiinde yoğunlaştığı görülmektedir. Soğuksu Mahallesi, Kırkpınar'da en son gelişen mahalle olmasına karşın, günümüzde konutların büyük bir kısmı bu mahallede yer almaktadır.

Kırkpınar'da ki meskenleri mahalle ve kat sayısına göre inceleyecek olursak (Tablo 7) tek katlı meskenlerin en fazla Kırkpınar'ın en eski mahallesi olan Hasanpaşa

³¹ Fonksiyonların bir yerdeki çeşitliliği ve çokluğu şehrsel gelişimin ilk karakteri olarak kabul edilebilir. [Gottmann, 1976: 2].

mahallesinde yer aldığını görmekteyiz. Hasanpaşa Mah. 182 tane tek katlı ev yer alırken, bu rakam Tepebaşı Mah. 68, Soğuksu Mah. ise 36'dır. İki katlı meskenlerin mahallelere göre dağılımına baktığımızda ise bu sefer Soğuksu Mah. diğer iki mahallenin toplamından yaklaşık 2 kat daha fazla olduğu görmekteyiz. Tepebaşı Mah. 205 tane iki katlı ev bulunurken, bu rakam Hasanpaşa Mah. 515'e, Soğuksu Mah. ise 1580'e yükselmektedir. Ancak bu iki katlı evlerin büyük bir çoğunluğunun villa tarzı meskenler olduğu unutulmamalıdır. Aksi takdirde neredeyse nüfusu ile aynı sayıda hane sayısı ortaya çıkar ki bu rakam gerçek nüfusu ve mesken sayısını tespit etmek açısından oldukça yanıltıcıdır. Üç ve dört katlı meskenler Kırkpınar'da oldukça azdır. Üç katlı meskenlerden Tepebaşı Mah. 37, Hasanpaşa Mah. 31, Soğuksu Mah. ise 20 adet bulunmaktadır. Dört katlı meskenlerden ise Soğuksu Mah. 9, Hasanpaşa Mah. 6 ve Tepebaşı Mah. 5 tane vardır.

4.2.2. Ticaret ve Sanayi Alanları

Kırkpınar'ın fonksiyonları incelenirken söylediğimiz gibi belde de kırsal yerleşmelerde rastlanılmayacak çok çeşitli ekonomik fonksiyonlar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çeşitlilik ticaret ve sanayi alanlarına da yansımaktadır (Tablo 6).

Belde de yer alan büyük sanayi tesisleri belde içerisinde birbirinden farklı alanlarda bulunmalarına rağmen, hepsinin en önemli özelliği, bu tesislerin otoyol veya İzmit yoluna çok yakın yerlerde kurulmasıdır. Segman Fabrikası ile Isı Metal Sanayi, beldenin doğusunda, Sapanca girişinde yer almaktadır ve hem otoyol gişelerine hem de İzmit yoluna oldukça yakındır. Kristal Su Fabrikası ile Sırma Su Fabrikası ise İzmit yolu üzerinde yer almaktadır. Bunlardan Kristal Su Fabrikası, Kırkpınar merkez girişinin hemen batısında, beldenin içinden geçen İzmit yolunu orta kesimlerinde yer alırken, Sırma Su Fabrikası ise bu yolun Kurtköy tarafındaki çıkışında yer almaktadır. Ayrıca yine bu yol üzerinde iki adet petrol istasyonu bulunmaktadır. Mısırlı Tekstil Fabrikası ise Kırkpınar'ın daha iç kesimlerinde yer alan Bağdat Caddesi üzerinde kurulmuştur (Tablo 5). Isı Metal Sanayi, Mısırlı Tekstil, Kristal ve Sırma Su Fabrikaları işçileri daha çok Kırkpınar ile Sapanca ve Kurtköy gibi yakın çevrede

Tablo 5: Kırkpınar'da yer alan sanayi tesislerinin kapladığı alan ve işçi sayısı.

Tesis İsmi	Alan (m ²)	İşçi Sayısı
Federal-Mogul A.Ş.	26203	665
Kristal Su Fabrikası	5000	21
Sırma Su Fabrikası	3000	48
İsimetal	2000	4
Mısırlı Tekstil	2000	99

Kaynak: Kırkpınar Belediyesi

Tablo 6: Kırkpınar'da konut, işyeri ve diğer binaların mahallere göre dağılışı

Mahalle	Hane Sayısı	İşyeri	B. Sanayi T.	Atölye	Cami	Okul	Toplam
Hasanpaşa	1343	67	3	3	1	2	1419
Tepebaşı	605	20	-	9	1	1	636
Soğuksu	3349	18	2	4	1	-	3374
Toplam	5297	105	5	16	3	3	5429

Kaynak: Kırkpınar Belediyesi

Tablo 7: Kırkpınar'da mahallelere göre meskenlerin kat sayısı

MAHALLE	KAT SAYISI				Toplam
	1	2	3	4	
Hasanpaşa	182	515	31	6	734
Tepebaşı	68	205	37	5	315
Soğuksu	36	1580	20	9	1645
Toplam	286	2300	88	20	2694

Kaynak: Kırkpınar Belediyesi

ikamet ederken, Segman Fabrikası işçilerinin ikamet yerleri İzmit ve Adapazarı'na kadar genişlemektedir.

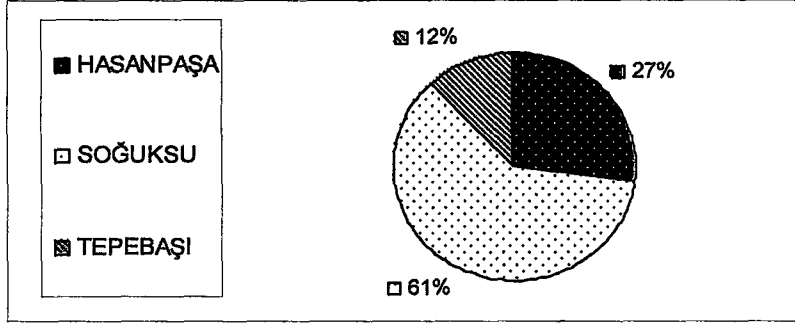
Yukarıda sayılan büyük sanayi tesisleri dışında Kırkpınar'da çok sayıda işyeri ve atölye bulunmaktadır. Bunlar da ihtiyaca yönelik olarak beldenin muhtelif yerlerinde bulunmaktadırlar. Genel olarak söyleyecek olursak bu işyerleri daha çok İzmit yolunun her iki kenarında, Kırkpınar'ın merkezi olarak nitelendirdiğimiz Belediyenin yer aldığı kısımda, Bağdat Caddesinde ve Sapanca Gölü kıyısında yoğunlaşmaktadır. Buna karşın mahalle aralarında da bazı atölye, fidan ve çiçek seraları, market, restoran, gibi çeşitli işyerlerine rastlamak da mümkündür.

Kırkpınar'da yer alan bu işyerleri, fonksiyonlarına bağlı olarak çeşitli alanlarda yoğunlaşma göstermektedirler. Genellikle yöre halkının günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olan işyerleri Bağdat Caddesi ile merkez kısımda yer alırken, İzmit yolu üzerinde ev ve bahçe dekorasyonuna yönelik mobilya ve demir atölyeleri, fidan ve çiçek seraları, petrol istasyonları, restoranlar gibi hem yoldan geçen insanların hem de yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayan işyerleri yer alır. Göl kıyısında ise günübirlik turistik ihtiyaçları karşılamaya yönelik restoran, çay bahçesi ve piknik alanları yer almaktadır.

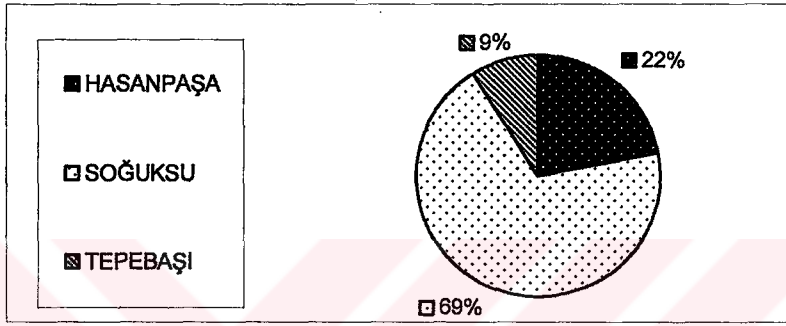
4.2.3. Eğitim ve Kültür Alanları

Kırkpınar'da yer alan üç eğitim kurumundan ikisi Kırkpınar'ın merkezinde yer almaktadır. Meslek Yüksek Okulu binası ile Muazzez Sabri Gündoğar İlköğretim Okulu binası yan yana bulunmakla birlikte, burada okulları birbirinden ve çevreden ayıran hiçbir engel yoktur. Ayrıca okulların çevresinde geniş yeşil alanlar bulunmaktadır. Kırkpınar'da ki diğer ilköğretim okulu olan Tepebaşı Aktar İlköğretim Okulu ise Tepebaşı Mahallesinde, Kırkpınar'ın Kurtköy çıkışında yer almaktadır. Merkezdeki okula göre daha küçük olan bu okulun bir de ek binası mevcuttur.

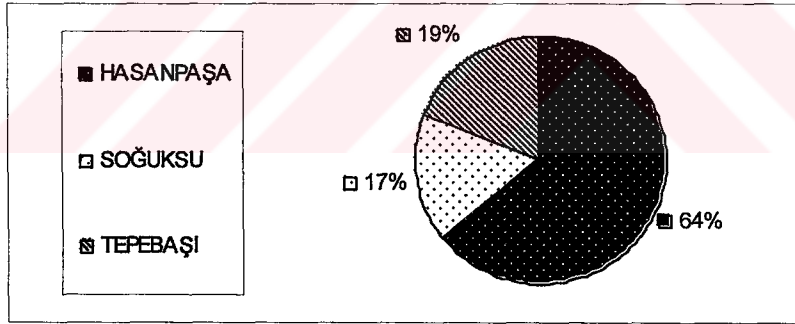
Şekil 7: Mesken sayılarının mahallelere göre dağılımı.

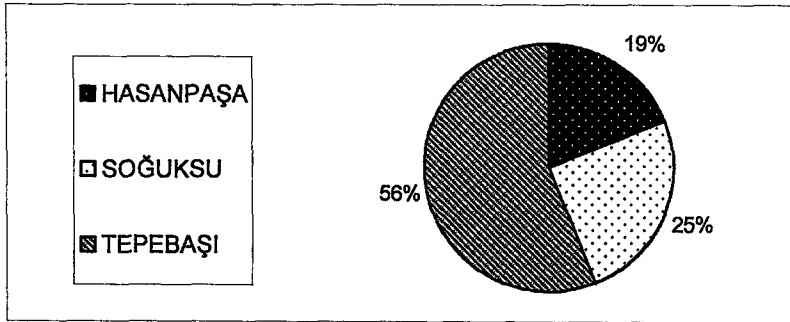
Şekil 8: İki katlı meskenlerin mahallelere göre dağılımı.

Şekil 9: İşyeri sayısının mahallelere göre dağılımı.

Şekil 10: Atölye sayısının mahallelere göre dağılımı.

Kaynak: Kırkpınar Belediyesi

Camiler ise Kırkpınar'ın üç mahallesinde de vardır. Tepebaşı Mahallesiindeki, İzmit yolu üzerinde; Soğuksu Mahallesiindeki, Bağdat Caddesi üzerinde; Hasanpaşa Mahallesiindeki ise Belediye ve okulların da yer aldığı merkez kısımda yer almaktadır. Bu merkez kısımda bir tarafı yola cepheli, diğer cephelerinde ilköğretim okulu, yüksekokul, cami ve belediyenin yer aldığı küçük bir meydan bulunmaktadır.

4.2.4. Sosyal Alanlar

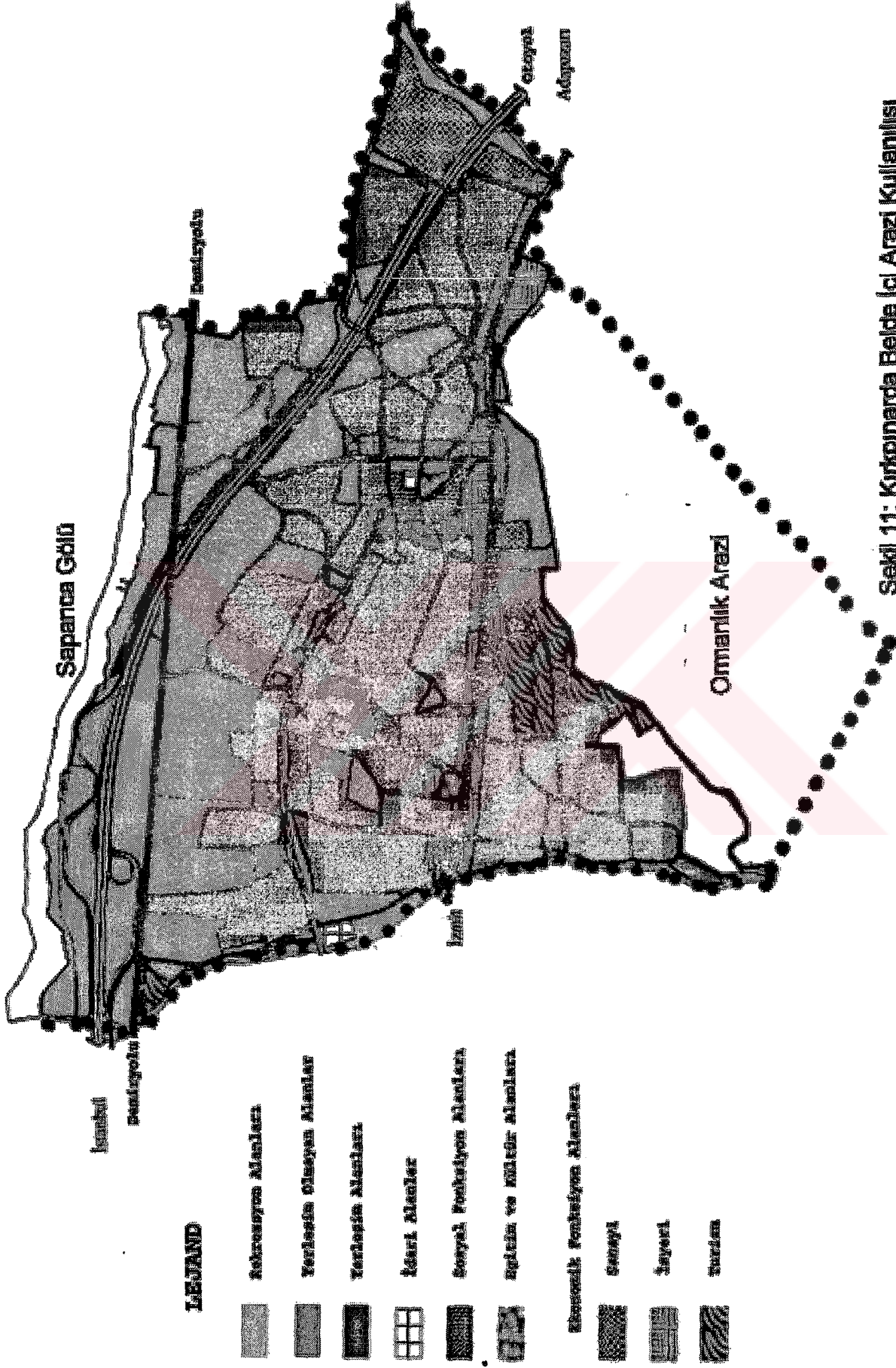
Halkın sosyal ihtiyaçlarını karşılayan alanlar denilince akla hemen rekreasyon amaçlı yeşil alanlar gelmektedir. İnsanların dinlenme, eğlenme ve hoşça vakit geçirmelerini sağlayan bu tür alanlar Kırkpınar'ın hemen hemen her yerinde mevcuttur. Aslında Kırkpınar'ın kendisi yeşilin içinde bir rekreasyon alanıdır. Ancak beldenin de içerisinde düzenlenmiş yeşil alanlar mevcuttur. Merkezde yüksekokulun karşısında çok geniş bir yeşil alan bırakılmıştır. Burada yüksekokul ve ilköğretim okulu öğrencileri futbol gibi çeşitli sportif faaliyetleri yapabilirken, aynı zamanda burası çeşitli festival ve etkinlikler için de oldukça elverişlidir. Ayrıca belediyenin önündeki alanda yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Bunların dışında Bağdat Caddesi'nin bir tarafında yürüyüş parkuru olarak bir alan ayrılırken, aynı zamanda bazı alanlar da yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Kırkpınar'ı hem batıdan hem de doğudan sınırlayan dereler ile kuzeydeki Sapanca gölü kıyısında da çok sayıda alan yeşil alan olarak değerlendirilmektedir.

Kırkpınar'ın sosyal yaşamında etkili olan güzelleştirme derneklerinden Kırkpınar'ı Güzelleştirme Derneği, Bağdat Caddesi'nin orta kesimlerinde yer alırken, aynı zamanda bu derneğin ufak bir de çay bahçesi bulunmaktadır. Tepebaşı'nı Güzelleştirme Derneği ise Tepebaşı Mahallesiinde, İzmit yolu üzerinde yer almaktadır. Aslında bu alan için Tepebaşı Mahallesiinin merkezi de diyebiliriz. Çünkü burası cami, okul, kahve, restoran, market gibi çeşitli ihtiyaçları karşılayan çok sayıda bina ve işyerinin bir arada bulunduğu Kırkpınar'ın asıl merkezinden ayrı küçük bir merkez konumundadır. Zaten bu mahalle Kırkpınar'ı geri kalanından biraz daha farklı bir

görünüm sergilemektedir. Ayrıca çok yakın bir zamanda kurulan Kırkpınar Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği de Belediye Binasının altında hizmet vermektedir.

Kırkpınar'da yer alan sosyal alanlarda biri de Sağlık Ocağıdır. Sağlık Ocağı, Belediye Binası'nın arkasındaki bir binada hizmet vermektedir. Bu binanın hemen yanında da spor kulübünün binası yer almaktadır. Ayrıca Kırkpınar'da düzenlenen etaplarda yarışları izlemek için göl kıyısında Kürek Federasyonuna ait ufak ahşap bir bina bulunmaktadır (Şekil 34).

Şekil 11: Kırkpınar Beldesi İçerisindeki Arazi Kullanımı

5. KIRKPINAR'DA SAYFIYECİLİK

Turizm, merkezi yer teorisinin babası Christaller'e göre merkezi yerlerden kaçmaktır. Turizm ister ülke içinde olsun isterse ülke dışında gerçekleştirilsin, belirli bir zamansal ve parasal maliyete yol açar. Bunun için öncelikle yeterli uzunlukta ayrılabilir bir boş zamana ve masrafları karşılayabilecek ayrılabilir gelirin olması gerekir. Bu öncelikli şartlar gerçekleştikten sonra ise kişinin eğitim düzeyi ve kültürü, ailevi durumu³², yaşayışı, içinde yaşadığı ortamı vb gibi çok sayıda faktör kişinin yapacağı turizm üzerinde etkili olmaktadır [Özgüç, 1998: 27-33].

Şehirleşmenin³³ hızla gelişmesiyle ilişkili olarak insanların işten arta kalan boş zamanlarının olması ve gelirlerinin artması, eğitim düzeylerinin yükselmesi, ulaşım yol ve araçlarının yaygınlaşması ve nihayet moda ve zevk gibi unsurlardan meydana gelen değişimler yeni bir faaliyet şeklinin önem kazanmasına yol açmıştır. Kısaca insanların işten arta kalan boş zamanlarında yaptıkları faaliyetler olarak tanımlanan sözü edilen faaliyetler rekreasyon³⁴ yâda dinlenme faaliyeti olarak adlandırılmaktadır. Tatil yapmak, dinlenmek, sağlığını kazanmak gibi nedenlerle yılın belirli zamanlarında ve belirli süreler için gidilen yerler de sayfiye yerleşmeleri olarak adlandırılmaktadır.

Sayfiye yerleşmelerinin gelişimi modernliğin bir sonucudur, şehirleşme ve sanayileşme ile yakından alakalıdır [Meethan, 2001:17]. Sayfiye yerleşmelerinde en dikkat çekici unsurlardan biri, tatil evleri yâda ikinci evlerdir. Şehir halkının mevsimlik

³² Küçük çocukları olanlar, diğer şartları müsait olsa da genelde seyahat etmemeyi tercih etmektedirler. Ayrıca çeşitli endişe ve korkular ile güvenlik sorunları da seyahat etmeyi engelleyen etmenler arasında yer almaktadır [Robinson, 1998: 338].

³³ Modern zamanların mekansal organizasyon kavramı içerisinde şehirleşme anahtar bir kelimedir. Zaman ve mekanın yeniden organizasyonu bu süreçte oldukça önemlidir [Meethan, 2001:7] Işıklı kentler kır insanı için nasıl karanlık köyler karşısında cezbedici olmuş ve kendisine çekmiş ise; bol ışık, giderek artan gürültü, hava kirlenmesi gibi olumsuz faktörler nedeniyle bir zaman sonra insanlar üzerinde yeniden doğanın sakinliğini arama ihtiyacı hissettirmiştir. İnsanı işi ve evi arasında gidip-gelen bir robota çeviren şehir hayatı, sağladığı tüm olanaklar ve konfora rağmen psikolojik yönden bir bunalıma gidilmesine mani olamamıştır [Tunçdilek, 1978: 240]

³⁴ Rekreasyon; rahatlama, boş zamanların en iyi şekilde değerlendirilmesi anlamına gelmektedir [Gülbaş, Karaaslan: 253]. Rekreasyon çok büyük bir endüstri olup her yıl 300 milyar \$ iş hacmini de beraberinde getirmektedir. Bu endüstri imalat, satış ve hizmet sektöründe milyonlarca iş olanağı sağlamaktadır [Goeldner vd., 2000: 225].

veya zaman zaman dinlenmek amacı ile gittiği bu evlerin yer aldığı yerleşmeler büyük ölçüde kırsal görünüm taşımakla birlikte kırsal alan üzerinde ikinci evlerin hızla çoğalmaları buralarda yazın toplanan nüfus kütesinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere bazı şehrsel fonksiyonlarını kendine çekmiştir. İkinci evler başlıca iki sebepten coğrafyacılara ilgisini çekmektedir. Bunlardan birincisi şehirde yaşayanları yılın belirli devrelerinde kırsal alanlarda toplayarak var olan ikametgâh alanlarına yeni ve farklı görünüm ekler; ikincisi, bu evlerde oturanların mevsimlik varlığı o sahalarda devamlı ikamet eden toplumun yapısında önemli ve ekonomik değişimler meydana gelmesine sebep olurlar. İkinci evler kategorisine, şehrin devamlı iskân sahasının dışında kalan ve düzenli olarak hafta sonları, kısa tatiller, yıllık izinler yâda yaz tatillerinde kullanılan evler girmektedir. Ancak zamanla bu evlerden bazıları daimi meskenlere dönüşebilir. Özellikle iklim koşullarının³⁵ yılın her devresinde yaşamaya müsait olduğu bir yerde yapılmış olan bu evler emeklilikten sonra devamlı ikametgâh halini alabilmektedir [Özgüç, 1977: 148,149].

İkincil evlerin yer seçiminde yer şekilleri, su, bitki örtüsü, genel arazi kullanışı, genel rekreasyonel hizmet olanakları gibi yerel özellikler büyük rol oynamaktadırlar. Deniz kenarları, göller, akarsular özellikle çekici ortamları oluşturmaktadırlar. Kırkpınar'ın, Sapanca Gölü kıyısında yer alması sayfiye yeri olarak gelişmesinde oldukça etkilidir çünkü göller de denizler gibi suya dayalı rekreasyonel faaliyetlere (yüzme, balıkçılık, kürek çekme, kano vb) olanak tanırırlar. Ayrıca göller sessiz ve sakin ortam sunması dolayısıyla ekoturizm³⁶ olanağı da sağlamaktadır. Buna karşın göller suya dayalı rekreasyon faaliyetlerinden çok çevrelerinin sağladığı rekreasyon faaliyetleri ile ilgi çekmektedir. (trekking, bisiklete binmek, fotoğraf çekmek, piknik, kamping, manzara seyretmek, avcılık vb.) Türkiye'de göller, bir kentin çekim alanında bulunmak, turizm yörelerine ve deniz kıyısına yakın olmak, orman içinde dağlık alanlarda yer almak gibi coğrafi konumlarına göre turizme açılmışlardır. Öncelikle turizme açılan göller

³⁵ Kırkpınar'ın yer aldığı saha özellikle tatil devresine rastlayan Mayıs-Eylül arası devrede insan yaşamı açısından ideal değerle sahiptir [Sungur, 29-32].

³⁶ Ekoturizm bir turizm şekli olup, çevreyi korumak için bir araçtır ve ekolojik dengeyi korumayı amaçlamaktadır [Robinson, 1998: 549].

yakınındaki bir kentin çekim alanına girenlerdir.³⁷ Günlük rekreasyon tesisleriyle (çay bahçesi, lokanta vb.) rekreasyona açılan bu göller, konaklama tesisi yapılarak turizme açılmaktadır. Sapanca gölü de İstanbul ve Ankara kentlerinin çekim alanına girerek turizme açılmışlardır. Göller daha çok çekim alanına girdiği kentlerden turist çekmektedir [Doğaner, 2001: 81,82].

Buna ek olarak birinci ev ile ikinci ev olarak düşünülen evin yer alacağı alan arasındaki ilişkiler, yollar³⁸ ve kamu ulaştırma hizmetleri gibi konumsal özellikler de diğerleri ile birlikte göz önünde tutulmayı gerektirmektedir. Ulaşım açısından baktığımızda otomobil, tatil alışkanlığında devrim yaratmıştır. Gerek gidilen yerin seçiminde gerekse yolculuğun zamanlamasında ve planlanmasında ve istenilen anda ara verilmesinde otomobil, seyahate hiçbir araçla kıyaslanmayacak derecede çok büyük bir esneklik getirmiştir [Özgüç, 1998: 101].

İkinci ev sahiplerinin kısa süre de olsa bir süre kırsal alanda yer alması kırdaki sosyal yaşantı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bunlar olumlu yâda olumsuz olabilir. Yazın kırdaki hayata canlılık gelmesi, şehirlilerin giyimleri, yaşantıları ve konutlarıyla köylülere örnek bir etki yapmak yanında, özendirici ve çoğu kez de bu evlere gelenlerin ekonomik düzeylerinin yüksek olması nedeniyle köylülerin ulaşamayacakları bir amaç olarak olumsuz etkiler yapmaktadır. Ayrıca özellikle yaz aylarında sınırlı olan su kaynaklarının tarım alanlarının sulanması yanında daha fazla miktarda yazlık evlerde kullanılması, şehirlilerin tüm ihtiyaçlarını şehirden karşılamaları ve beraberlerinde getirmeleri, dolayısıyla köy ekonomisine pek katkıda bulunmamaları sosyal ve ekonomik sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır [Özgüç, 1977: 162].

³⁷ Ülkemizde büyük şehir merkezleri yakın çevrelerinden başlayıp, şehir yerleşmesinin büyüklüğü ile orantılı olarak memleketin en uzak köşelerine kadar kır yerleşmelerini etkilemektedir [Tümerkin, 1973: 71]. Kırkpınar da ülkemizin en büyük şehri İstanbul'un çekim alanına girdiğinden, hızlı bir gelişme süreci yaşamıştır.

³⁸ Bir yerde turizmin gelişebilmesi ulaşılabilirlik oranı ile bağlantılıdır. Sapanca Gölü çevresinde turizmin gelişmesi yol ağına bağlı olduğu gibi ülkemizde turizme açılan birçok göl gibi Hazar Gölü de çevresinde yeni yolların açılması ile birlikte turizme açılmıştır [Yiğit, 1993: 298].

Yukarıda sayfiyecilik ile ilgili temel kavramların verilmesinin en önemli sebebi hem bu temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak hem de Kırkpınar'ın bir sayfiye yerleşmesi olup olmadığını belirlemek içindir. Tüm bu tanımlar, ayrıca bizzat sahada yaptığımız araştırma, gözlem ve anketler ışığında Kırkpınar'ın, ikinci evlerin hakim olduğu bir sayfiye yerleşmesi olduğunu söyleyebiliriz.

Özellikle son 20 senede bu yönde çok gelişen belde de kırsal fonksiyonlar zayıflarken onun yerine sayfiyeciliğe bağlı olarak birtakım şehrsel fonksiyonlar gelişmiştir. Yine yukarıda sayfiye yerleşmelerinin gelişmesinde en önemli unsurlardan birisinin otomobil ve ulaşım olduğunu belirtmiştik. Kırkpınar'ın gelişmesinde de en önemli faktör ulaşım"dır. Otoyolun yöreden geçmesi ile birlikte beldenin kaderi değişmiştir. Ancak burada Kırkpınar'ın Sapanca Gölü kıyısında, Samanlı Dağlarının³⁹ eteklerinde kurulmuş çok güzel bir doğaya sahip olduğunu da unutmamamız gerekir. Belde daha çok İstanbul'un çekim alanında girerken, günübirlik ziyaretler açısından Adapazarı, İzmit, Ankara gibi yakın çevre illerden çok sayıda kişi Kırkpınar'a gelmektedir.

Sayfiye yerleşmelerin genel özelliklerinden biri de yöre halkı ile sayfiyeciler arasında bazen sorunların yaşanmasıdır. Başlangıçta Kırkpınar'da da bazı sorunların yaşandığının belirtilmesine rağmen günümüzde bu tür sıkıntılar fazla yaşanmamaktadır. Ancak belde de özellikle bazı yaz aylarında su sıkıntısı çekildiği tespit edilmiştir. Yöre halkı, su sorununu yazlık evlerden ziyade belde de kurulmuş olan su fabrikalarına bağlamaktadır. Bunun dışında yapmış olduğumuz anketler neticesinde yöreye gelen sayfiyecilerin büyük bir çoğunluğunun ihtiyaçlarını Kırkpınar'dan temin ettiği görülmüştür. Bu da yöre halkı ile sayfiyecilerin kaynaşmasını sağladığı gibi yöreye büyük bir ekonomik canlılık getirmiştir.

³⁹ Dağlık alanlarda iklimin insan sağlığı üzerinde olumlu etkisi vardır. Dağlık alanların havası sürekli temiz kalırken, dağların ormanlarla kaplı olması durumunda; sıcaklık oynamaları azalır, havadaki nem oranı sabit bir karakter kazanır ayrıca ağaçların sağladığı koku sinir sistemi üzerinde olumlu bir etki meydana getirir [Akova, 2000: 77].

5.1. Anket Çalışmasının Amacı ve Yöntemi

Kırkpınar'da sayfiyecilik ile ilgili anket çalışması yapmamızın amacı, beldenin son 20 yılına damga vuran ve beldenin çehresini değiştiren bu olayın şekli ve boyutlarını ortaya koymaktır. Bu anket çalışması sırasında daha çok sayfiyecilerin ve gütübürlükçilerin yer aldığı mekanlar anket alanı olarak seçilmiştir. Anket daha çok villaların yer aldığı caddeler, Sapanca Gölü kıyısında yer alan turistik tesisler ve insanların daha fazla bulunduğu merkez kısımda gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında Kırkpınar'da yer alan bir sitenin, internet ortamında yer alan gurubu⁴⁰ ile iletişim kurarak, site sakinlerine bu anket formu gönderilmiş ve buradan gelen anket formları da değerlendirmeye alınmıştır.

Anket formunun uygulanmasına gelecek olursak, önceden hazırlamış olduğumuz anket formu, 2004 yılı Ağustos ayının son iki haftası Cumartesi ve Pazar günleri tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak Kırkpınar'da uygulanmıştır. Bireylerden⁴¹ anket formunu bizzat kendilerinin doldurmaları istenmiş böylece çevreden etkilenme olasılıkları düşürülmüştür. Ayrıca anket formunu daha rahat ve gerçekçi doldurabilmeleri açısından kesinlikle isim istenmemiştir. Anket formu sırasında bireylere hiçbir müdahalemiz olmamakla birlikte, sorularla ilgili anlaşılmayan hususlarda bazı açıklamalar yapılmıştır.

Anket formuna toplam 63 kişi katılmıştır, soruların çoğu tek cevaplı olmasına rağmen bazı sorularda birden fazla cevap seçeneğinin de verilebileceği belirtilmiştir.

⁴⁰ Anket çalışmama katılarak destek veren Göldağ Tatil Köyü sakinlerine teşekkür ederim.

⁴¹ İnsanlar bireyler olarak beşeri coğrafyacılara için bilgi elde edebilecekleri en önemli kaynaklardan biridir. [Lindsay, 1997: 35].

5.2. Anket Çalışması Sonucu Elde Edilen Bulgular

Ankette, bireylere kimlik bilgileri başta olmak üzere, daimi ikamet yerleri, Kırkpınar'da evlerinin olup olmadıkları, varsa tipi, kaç yıldır beldeye geldikleri, hangi yolu ve ulaşım aracını kullandıkları, neden burayı tercih ettikleri gibi çeşitli sorular sorulmuştur. Tüm sorular sonucunda elde edilen bulgular konularına göre birleştirilerek aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

5.2.1. Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

Anket formunda 1. ve 2. sorular bireylerin kimlik bilgileri ile ilgilidir. İlk soru bireylerin cinsiyetleri ile alakalıdır. Ankete katılanların % 59'u erkek, %41'i ise kadındır. İkinci soru olan "Kaç yaşındasınız?" sorusuna ise verilen cevapların oranları şöyledir; %6'sı 20 yaşın altında, %24'ü 21-30, %24'ü 31-40, %22'si 41-50, %17'si 51-60 yaşları arasında ve %5'i ise 60 yaşından büyüktür. Ankete katılanların %2'si ise bu soruya cevap vermemiştir (Şekil 12,13).

5.2.2. Meslek Bilgisi

"Mesleğinin hangi gruba girmektedir?" sorusuna %19'u memur, %4'ü kamu veya özel sektör işçisi, %22'si özel sektör hizmet, %19'u şirket veya işyeri sahibi, %2'si çiftçi ve %34'ü de diğer yanıtını vermiştir. Emekli, ev hanımı ve öğrenciler son sık olan diğer seçeneğinin içinde değerlendirilmiştir (Şekil 14).

5.2.3. Daimi ikamet yeri

"Daimi ikamet yeriniz?" sorusuna %14'ü Kırkpınar, %13'ü Sakarya, %43'ü İstanbul, %3'ü Ankara, %21'i Kocaeli ve %6'sı da diğer cevabını vermiştir (Şekil 15).

5.2.4. Mülkiyet durumu

“Kırkpınar’da evimiz var mı?” sorusuna ankete katılanların %56’sı evet cevabını verirken %44’ü hayır yanıtını vermiştir. Kırkpınar’da evi olanlara sorulan evlerinin tipi ile ilgili soruya ise %60’ı site içinde villa, %17’si müstakil villa ve %23’ü ise müstakil ev cevabını vermiştir. Ankete katılanlar arasında apartman dairesinde oturan olmamakla birlikte, iki kişi kiralık evde kaldığını belirtmiştir (Şekil 16,17).

5.2.5. Kırkpınar’a kaç yıldır geldiği, gelen zaman ve sıklığı

“Kaç yıldır Kırkpınar’a geliyorsunuz?” sorusuna %40’ı 5 yıldan az, %19’u 5-10, %22’si 10-15, %11’i 15-20 yıl arası ve %8’i de 25 yıldan fazla cevabını vermiştir. “Ne zaman geliyorsunuz? sorusuna % 13’ü hafta içi, %76’sı hafta sonu, %16’sı ise yaz tatilinde cevabını vermiştir. Ayrıca %14’ü şıklarda olmamasına rağmen her zaman Kırkpınar’da olduklarını belirtmişlerdir. “Hangi sıklıklarda geliyorsunuz?” sorusuna ise %13’ü yılda bir-iki kez, %48’i bazı hafta sonları, %19’u hemen hemen her hafta sonu, %13’ü ise yaz tatillerinde geldiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca %19’u her zaman cevabını vermiştir. Yukarıdaki soruların son ikisinde birden fazla şık işaretlendiğinden oranlar %100’den fazla çıkmaktadır (Şekil 18, 19, 20).

5.2.6. Kırkpınar’a gelirken kullanılan araç ve yol

“Kırkpınar’a gelirken hangi ulaşım aracını tercih ediyorsunuz?” sorusuna %77’si özel oto, %21’i otobüs ve %2’si de treni tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. “Kırkpınar’a gelirken hangi yolu tercih ediyorsunuz?” sorusuna ise %56’sı otoyolu, %24’ü İzmit yolunu, %25’i ise Arifiye-Adapazarı yolunu tercih ettiklerini belirtmiştir. İkinci soruya birden fazla seçeneği işaretleyenler olduğu için toplam oran %100’den fazladır (Şekil 21, 22).

5.2.7. Kırkpınar'ın tercih edilme nedenleri

“Neden Kırkpınar'ı tercih ediyorsunuz?” sorusunda da birden fazla şık işaretlenmiştir. Bu soruya, % 16'sı orman olması, %22'si göl olması, %30'u ulaşım kolaylığı, %55'i sakin bir ortamının olması, %41'i temiz ve düzenli olması ve %21'de diğer cevabını vermiştir (Şekil 23).

5.2.8. Temel ihtiyaçların karşılandığı yerler

“İhtiyaçlarınızı nereden karşılıyorsunuz?” sorusuna %43'ü Kırkpınar, %16'sı Sapanca, %24'ü Adapazarı, %22'si İzmit ve %13'ü diğer seçeneklerini işaretlemiştir. “Aradığınız her şeyi Kırkpınar'da bulabiliyor musunuz?” sorusuna ise %8'i hepsini, %49'u çoğunu, %32'si bazılarını bulabildiklerini ifade ederken %11'i de cevapsızdır. Özellikle ilk defa Kırkpınar'a gelenler veya Kırkpınar'ı pek tanımayan gütübirlikçiler genelde bu soruya cevap vermemeyi tercih etmişlerdir (Şekil 24, 25).

5.2.9. Eksikliği hissedilen tesisler

“En çok neyin eksikliğini çekiyorsunuz” sorusuna %46'sı alışveriş merkezi, %30'u eğlence yeri, %38'i göl kıyısında sosyal tesisler, %11'i restoran-lokanta ve %10'da diğer şekilde cevap vermiştir (Şekil 26).

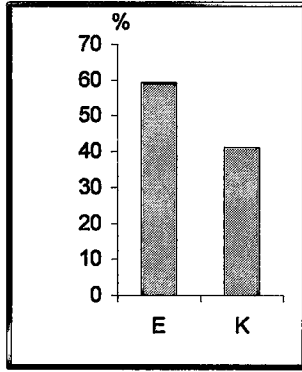
5.2.10. Kırkpınar'da doğa tahribatı

“Sizce Kırkpınar'da doğa tahribatı var mı? Varsa derecesi” sorusuna %3'ü yok, %30'u az, %45'i orta derecede, %11 fazla, %3'ü çok fazla cevabı vermiştir. Bu soruya %8'i de yanıt vermemiştir (Şekil 27).

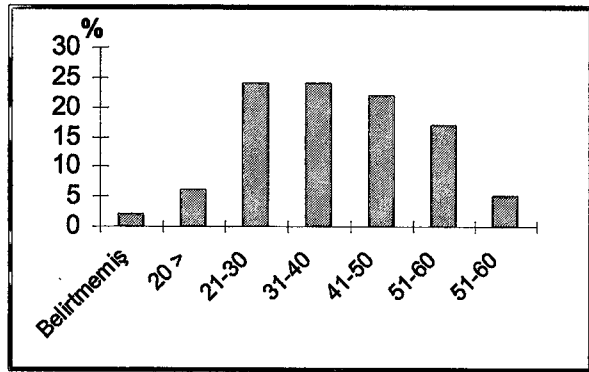
Anket sonuçları toplu olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Toplam 63 kişinin katıldığı bu ankette, katılanların %59'u erkektir. Büyük bir kısmının 21-50 yaş arasında yer aldığı katılımcılar arasında özel sektör hizmet alanında çalışanların,

işyeri sahiplerinin ve memurların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca genellikle öğrenci, ev hanımı ve emeklilerin içerisinde yer aldığı diğer seçeneği de en baskın grubu oluşturmaktadır. Özellikle ikincil evleri olanların büyük bir çoğunluğunun İstanbul'da ikamet ettiği görülmekle birlikte, Sakarya ve Kocaeli'nden daha çok günübirlik ziyaretlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Ankete katılanların yarıdan fazlasının Kırkpınar'da evi bulunurken bunların çoğunun da evleri site içinde yer almaktadır. Kırkpınar özellikle hafta sonları tercih edilirken, beldeye gelenlerin çoğu kendi özel otolarını kullanmakta ve otoyolu tercih etmektedir. Kırkpınar en çok temiz ve düzenli olmasından dolayı tercih edilmektedir, ayrıca sakin bir ortam sunması ve ulaşım kolaylığı da tercih edilmesinde oldukça etkili olmaktadır. Beldeye gelenlerin büyük bir kısmı ihtiyaçlarını Kırkpınar'dan karşılarken, temel ihtiyaç maddelerinin çoğunu beldede bulabildiklerini belirtmişlerdir. Beldeye gelenler en çok alışveriş merkezi, göl kıyısında sosyal tesisler ve eğlence yerlerinin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.

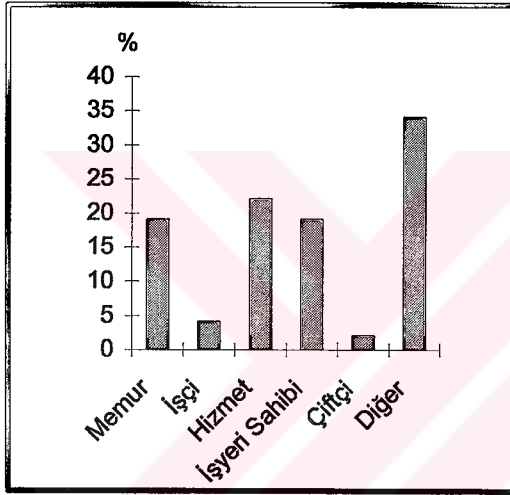
Şekil 12: Cinsiyet durumu

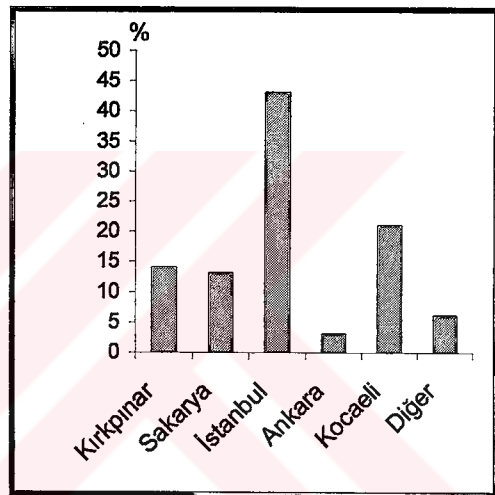
Şekil 13: Yaş durumu

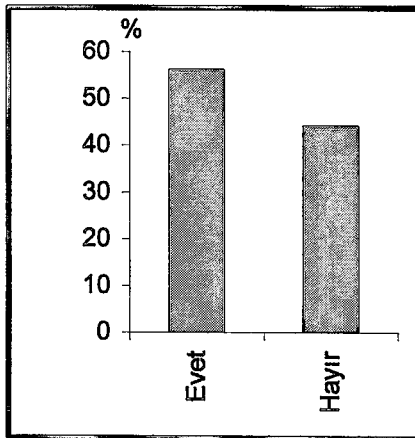
Şekil 14: Meslek grupları

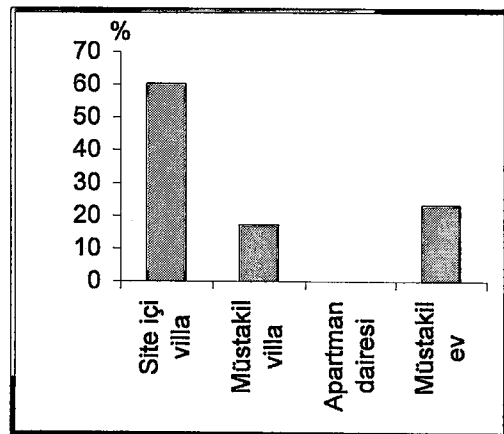
Şekil 15: Daimi ikamet yeri

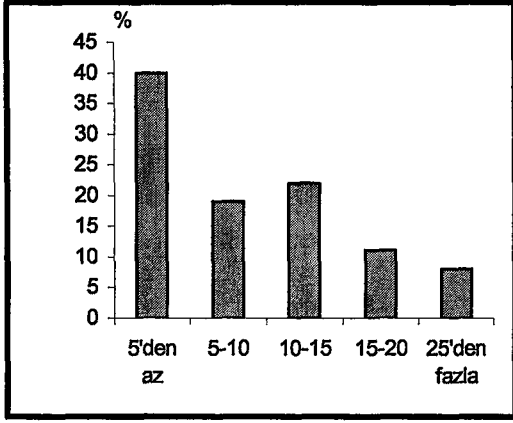
Şekil 16: Mülk sahipliği

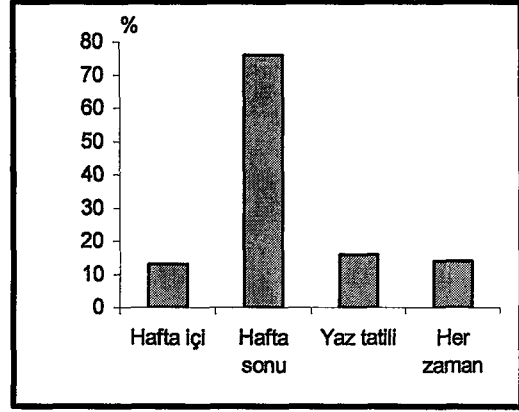
Şekil 17: Sahip olunan mülk çeşidi

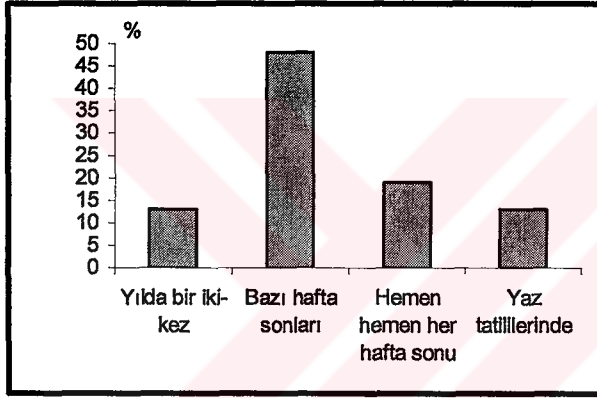
Şekil 18: Kırkpınar'a kaç yıldır geldiği

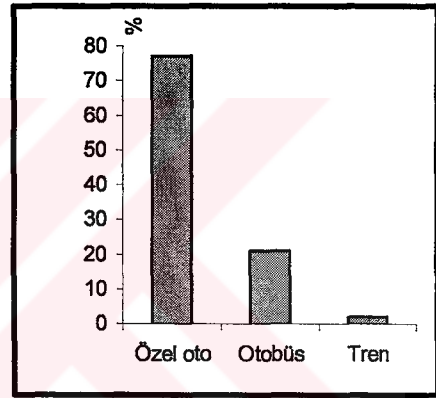
Şekil19: Kırkpınar'a gelinen zamanlar

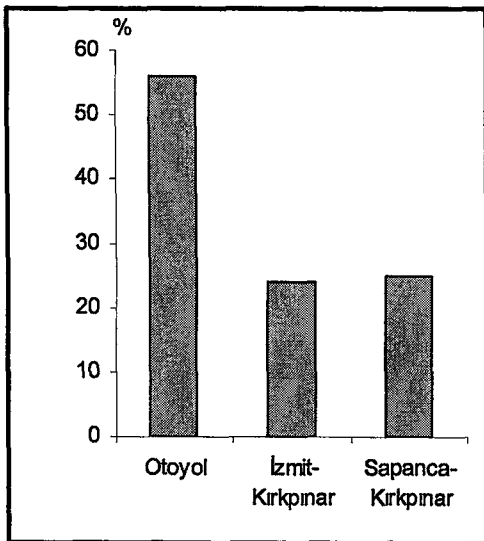
Şekil 20: Kırkpınar'a gelinen sıklık derecesi

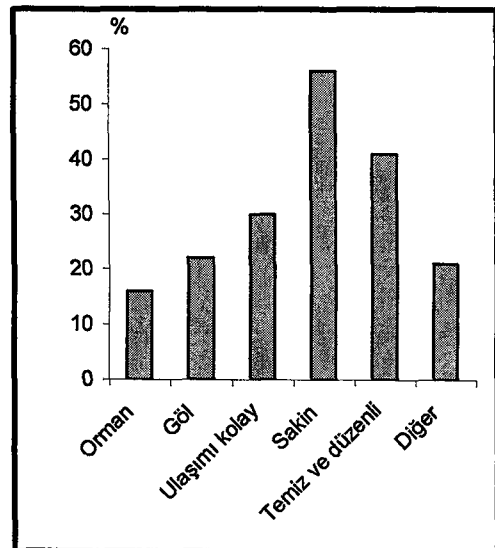
Şekil 21: Kullanılan ulaşım aracı

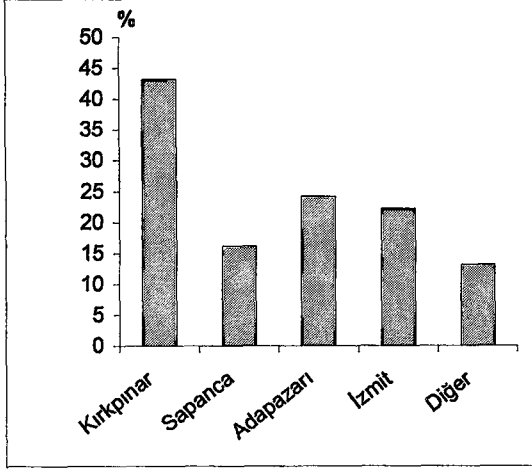
Şekil 22: Kullanılan yol

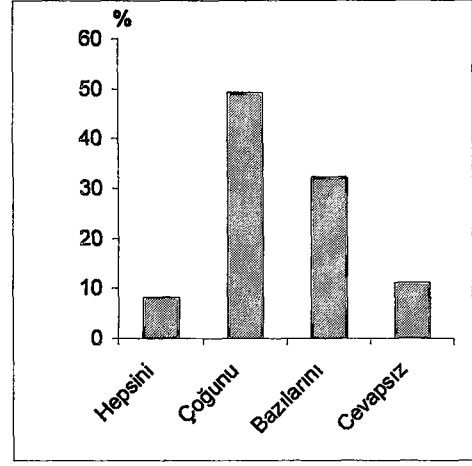
Şekil 23: Kırkpınar'ın tercih edilme nedenleri

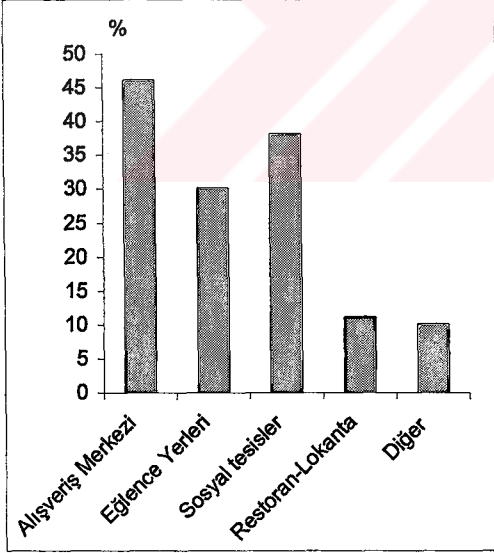
Şekil 24: Temel ihtiyaçların karşılandığı yerler

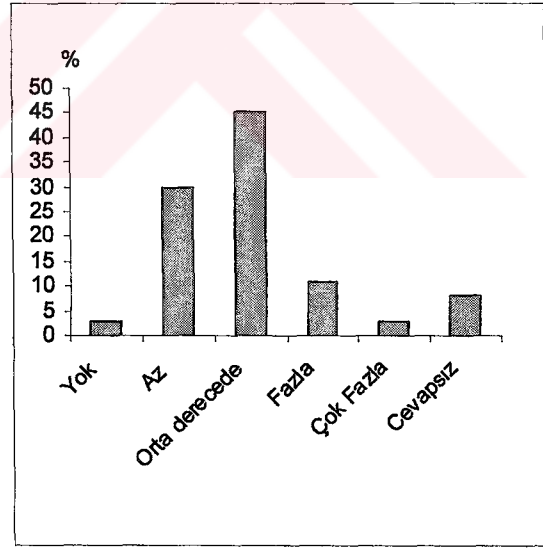
Şekil 25: Temel İhtiyaçların Kırkpınar'da bulunabilmesi

Şekil 26: Kırkpınar'da eksikliği hissedilen tesisler

Şekil 27: Kırkpınar'da doğa tahribatı

SONUÇ VE ÖNERİLER

- ❖ Kırkpınar, Sapanca Gölü'nün güney kıyısında yer alan gözde bir sayfiye alanıdır. Kuzeyden Sapanca Gölü, doğudan Mahmudiye deresi, güneyden Samanlı Dağları ve batıdan da Kurtköy dereleri ile sınırlandırılmaktadır.
- ❖ Yörenin en dikkat çekici özelliklerinden biri göl, ova ve dağlık alanların çok kısa mesafelerle birbirini takip etmesidir. Ayrıca iklim bakımından her mevsim uygun yaşam koşulları sunan Kırkpınar zengin bir bitki örtüsüne sahiptir.
- ❖ Kırkpınar'ın kuruluşu Osmanlı-Rus Savaşlarının devam ettiği zamanlarda Kafkasya'dan ayrılan bir grubun Kırkpınar'a yerleşmesi ile gerçekleşmiştir.
- ❖ Kırkpınar'ın en büyük avantajlarından birisi belki de en önemlisi eskiden olduğu gibi günümüzde de ulaşım bakımından oldukça elverişli bir konuma sahip olmasıdır.
- ❖ Kırkpınar, özellikle Marmara Bölgesi'nde çok daha etkili olan kentleşme ve sanayileşme sonucunda insanların alım gücünün yükselmesi ve tatil anlayışında yaşanan değişimlere bağlı olarak günümüzde kuruluşundakinden çok daha farklı özelliklere sahip olmuştur.
- ❖ Kırkpınar'da yerleşmenin evriminde üç dönem tespit edilmiştir; Kuruluş Dönemi (1870-1950), Gelişme Dönemi (1950-1980) ve Güncel Dönem (1980-2005)

❖ Kuruluş Dönemi; Kırkpınar Kafkaslardan yöreye ilk gelenler tarafından oluşturulan bir yerleşme nüvesidir. Nüfusu az, yerleşme dokusu ise oldukça seyrek. Temel ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır.

❖ Gelişme Dönemi; Doğu Karadeniz'den yöreye yapılan göçler neticesinde Kırkpınar'ın nüfusu artmış, yerleşme dokusu ise genişlemiştir. Beldeye yakın yerlerde sanayinin gelişmesine bağlı olarak yörede işçi sayısı artmıştır. Tarım ve hayvancılık faaliyetleri de ihtiyaçların karşılanması ve ikinci bir gelir kaynağı amacıyla varlığını devam ettirmiştir.

❖ Güncel Dönem; Bölgede sayfiye yerlerine ve yazlıklara artan talep ve otoyolun 1989 yılında yöreden geçmesi ile birlikte Kırkpınar bir sayfiye yerleşmesine dönüşmüştür. Bu dönemde nüfusu hızlı bir şekilde artan beldenin, yerleşime açık olan alanlarının büyük bir bölümü dolmuştur. Tarım ve hayvancılık faaliyetleri neredeyse tamamen ortadan kalkarken, sayfiyeciliğe bağlı olarak turistik faaliyetler gelişme göstermiştir.

❖ Kırkpınar günümüzde tarımsal fonksiyonlarına kaybetmiş buna karşın belde de kentsel fonksiyonlar gelişme göstermiştir.

❖ Kırkpınar'da uyguladığımız anket çalışması sonucundan belde de özellikle hafta sonu turizminin yaygın olduğu göze çarpmıştır.

❖ Kırkpınar'da ikincil evi olanların birçoğunun asıl ikamet yeri İstanbul olurken, beldeye Adapazarı ve İzmit'ten daha çok günübirlik ziyaret amacı ile gelinmektedir.

❖ Gelenlerin çoğu ulaşım aracı olarak kendi özel otolarını tercih ederken, yol olarak da TEM otoyolunu tercih etmektedir. Beldenin temiz ve düzenli olması, sakin bir ortam sunması ve ulaşımı kolay olması en önemli tercih sebepleridir.

❖ Sayfiye alanlarına artan talep nedeniyle çok hızlı bir yapılaşmanın meydana geldiği Sapanca Gölü'nün güney kıyısında, kıyı boyunca yer alan yerleşmeler içerisindeki boş alanların hızla tüketildiği dikkati çekmektedir. Kırkpınar'da bu yerleşmeler arasında en hızlı gelişme gösteren yerleşmedir ve dolayısıyla da yapılaşmanın en fazla olduğu yerdir.

❖ Kırkpınar arazisinin büyük bir kısmının alüvyal dolgu alanı olması ve fay hattına yakın olması nedeniyle, belde de yapılacak yapıların deprem yönetmeliğine uygun olarak yapılması gerekmektedir.

❖ Her ne kadar belediye yerleşmenin dikey büyümesine izin vermese de son yıllarda görülen yatay büyüme bu şekilde devam ederse belde turizmin gelişme gösterdiği birçok yer gibi betonlaşma tehlikesi ile karşı karşıya gelebilir. Özellikle 2004 yılı Temmuz ayından itibaren Adapazarı Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde dahil edilen Kırkpınar, sayfiye yerleşmelerin banliyölere dönüştüğü büyük şehirlerdeki gibi yakın bir gelecekte daimi konut alanı haline gelebilir.

❖ Ülkemizde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu Marmara Bölgesi'nde yer alan Sapanca Gölü, ülkemizin en önemli tatlı su kaynaklarından biridir. Bu nedenle su kalitesi her geçen yıl daha da bozulan gölün korunması amacıyla uygulanabilir projeler üretilmeli ve bu projelerin uygulanması için her türlü siyasi ve sosyal destek sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Sakarya İli 2002 İktisadi Raporu, 2003.

AKOVA, İsmet, “Alternatif Turizm Olanaklarımız”, Coğrafya Dergisi, Sayı:8, İstanbul, 2000.

ARDEL, Ahmet, “Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi ve Bu Münasebetle Ortaya Atılan Problemler”, Coğrafya Araştırmaları II, 1958.

ARDEL, Ahmet, “Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:20, İstanbul, 1960.

ATALAY, İbrahim, “Türkiye’de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerinde Etkileri, Coğrafya Araştırmaları, Cilt:1, Sayı:1, 1989

ATALAY, İbrahim, Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1997.

ATALAY, İbrahim, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1994.

BİLGİN, Turgut, Samanlı Dağları Coğrafi Etüdü, İstanbul Ün. Coğrafya Enstitüsü Yayını, No:50, İstanbul, 1967.

BLIJ, Harm, J., Human Geography (Culture, Society and Space, John Wiley and Sons, New York, 1996.

D.İ.E., (1940, 45, 50, 55, 60, 65, 70, 75, 80, 85, 90, 97) Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş, Ankara.

D.İ.E., 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Sakarya İli.

DARKOT, Besim, “Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriteri”, İstanbul Ün. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:8, Sayı: 16, İstanbul, 1967.

- DENKER, Bedriye T.**, “Edirne Şehrinin Kullanış Alanları”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:20-21, İstanbul, 1974-1977.
- DENKER, Bedriye T.**, Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri), İstanbul Üniv., Yayın No: 2275, İstanbul, 1977.
- DOĞANAY, Hayati**, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.
- DOĞANER, Suna**, “Türkiye Turizm Ulaştırması”, Coğrafya Dergisi, Sayı:6, İstanbul, 1998.
- DOĞANER, Suna**, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2001.
- DÖNMEZ, Yusuf**, “Kocaeli Yarımadasının Bitki Örtüsünün Ana Hatları”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:22, İstanbul, 1977.
- ELİTOĞ, Cafer**, Bir Yazlık Yerleşme Alanı Olarak Mudanya, İstanbul, 1989. (Yüksek Lisans Tezi)
- ERER, Sermet**, “Coğrafi Yöntemlerde Yeni Eğilimler ve Coğrafyanın Sınırları”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı: 20-21, İstanbul, 1974-1977.
- ERER, Sermet**, Coğrafi Ekoloji’de Çevre Sorunları Bozulma Aşamaları ve Önlemler, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yayını, No:3242, İstanbul, 1992.
- ERİNÇ, Sırrı**, “Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:11-12, Ankara, 1949.
- ERİNÇ, Sırrı**, “Tatbiki Coğrafya ve Planlama”, Şehircilik Konferansları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü Yayınları:1, Fakülte Matbaası, İstanbul, 1963.
- ERİNÇ, Sırrı**, “Türkiye: İnsan ve Ortam”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:10, Sayı:18-19, İstanbul, 1973.
- ERÖZ, Mehmet ve ALPAN, Seyfi**, Adapazarı Tarihçesi ve Sakarya Coğrafyası, Sakarya Sosyal Araştırmalar Merkezi, No:3, Adapazarı, 1968.

- GOELDNER Charles R. vd.**, Tourism, Principles, Practices, Philosophies, John Wiley and Sons, New York, 2000.
- GOTTMANN, Jean**, Şehirsel Merkezliyetin Gelişimi (Çeviren ÖZGÜÇ, N.), İstanbul Üniv. Yayın No: 2087, İstanbul,
- GÜLBAŞ, Nurçin ve KARAASLAN, Ayşe**, Words and Phrases in Tourism, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara,
- GÜLER, Mefkure**, Sapanca Gölü ve Çevresindeki Doğal Kaynakların Kullanımı, İstanbul, 1999. (Doktora Tezi)
- GÜNGÖRDÜ, Mutlu**, “Güney Marmara Bölümü (Doğu Kesimi) Bitki Örtüsünün Coğrafi Şartları”, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Coğrafya Dergisi, Sayı:1, İstanbul, 1985.
- GÜNGÖRDÜ, Mutlu**, Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yayını, No:3416, İstanbul, 1999.
- GÜRSOY, Cevat R.**, “Türkiye'nin Tabii Yolları”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:26, İstanbul, 1975.
- İKİEL, Cercis**, “Malatya – Yeşilyurt'ta Endüstri”, F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, Elazığ, 1991.
- İKİEL, Cercis**, “Türkiye Fiziki Coğrafyasına Genel Bir Bakış”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:4, 1998.
- İKİEL, Cercis ve KAÇMAZ, Muhammet**, “The Evolution of Settlement in Kırkpınar (Sakarya)”, International Symposium on Earth System Sciences, İstanbul, 2004.
- İNANDIK, Hamit**, “Adapazarı Bölgesinin Hidrolojisine Dair Bazı Notlar”, 9.Coğrafya Meslek Haftası, Ankara, 1954.
- İNANDIK, Hamit**, “Adapazarı Bölgesinin İklimi ve Bitki Örtüsü”, Coğrafya Araştırmaları II, 1958.

- İNANDIK, Hamit**, “Adapazarı Bölgesinin İktisadi Coğrafyası”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 3-14, İstanbul, 1955.
- İNANDIK, Hamit**, “Adapazarı Ovası ve Çevresinde Nüfus ve Yerleşme”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:6, İstanbul, 1956.
- İNANDIK, Hamit**, “Adapazarı Ovası ve Çevresinin Jeomorfolojik Etüdü”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:2, Sayı:3-4, İstanbul, 1953.
- İZBIRAK, Reşat**, “Yöre Mefhumu ve Yöre Bilgisi”, Harita Dergisi, Sayı: 21, 1955
- KARABORAN, Hilmi, H.**, “Şehir Coğrafyası ve Şehirselleşmeler”, Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, Elazığ, 1989.
- KARCI, Yeşim**, İstanbul İline İçme-Kullanma Suyu Temini Amacıyla Sapanca Gölü Havzası'nın İncelenmesi, İstanbul, 1997. (Yüksek Lisans Tezi)
- KARPAT, Kemal, H.**, Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, No:133, İstanbul, 2003.
- Kırkpınar Belediyesi Revize İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüd Raporu, Esta İnşaat Mimarlık Mühendislik A.Ş., 2000.
- KOCAKUŞAK, Süha**, “Gölbaşı'nın Gelişme Evreleri”, Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı:1, Ankara, 1992.
- KOÇMAN, Asaf**, Türkiye İklimi, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayını, No:72, İzmir, 1993.
- KÖKSAL, Aydoğan**, “Mevzii Coğrafya Yönünden Kırıkkale”, Keskin ve Delice II, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:3-4, Ankara, 1971.
- LİNDSEY, James, M.**, Techniques in Human Geography, Routledge, London, 1997
- MEETHAN, Kevin**, Tourism in Global Society (Place, Culture, Consumption), Palgrave, Hampshire, 2001.
- ÖZÇAĞLAR, Ali**, “1955 Yılında Türkiye’de Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı”, Türkiye Coğrafyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı:6, Ankara, 1997.

ÖZÇAĞLAR, Ali, “Türkiye’nin İdari Coğrafyası Açısından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler”, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı:12, Ankara, 1996.

ÖZÇAĞLAR, Ali, “Zile’nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri”, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:3, Ankara, 1994.

ÖZEL, Sebahattin, Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922), İstanbul, 1987.

ÖZGÜÇ, Nazmiye, “Sayfiye Yerleşmeleri ve Başlıca Özellikleri, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:22, İstanbul, 1977.

ÖZGÜÇ, Nazmiye, Beşeri Coğrafya’da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2511, İstanbul, 1984.

ÖZGÜÇ, Nazmiye, Turizm Coğrafyası Özellikler Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998,

ÖZGÜR, Murat, Pamukova Coğrafyası, Ekol Yayınevi, Ankara, 1996.

ROBINSON, Guy, M., Methods & Techniques in Human Geography, John Wiley and Sons, New York, 1998.

Sakarya İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu, Köy İşleri Bakanlığı Toprak Su Genel Müdürlüğü, Yayın No: 184, Ankara, 1973

Sapana Gölü Havzası 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Uygulama Hükümleri, T. C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 2003.

SAPANCA 2000, İlçe Yıllığı, Sapanca Kaymakamlığı, 2000

Sapanca Kirlilik Araştırması Raporu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü İçme Suyu ve Kanalizasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1984

SOMUNCU, Mehmet, Kayseri Şehrinin Kuruluşu ve Gelişmesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:4, Ankara, 1995.

- SUNGUR, Korkut A.**, “Türkiye’de İnsan Yaşamı Açısından Uygun olan ve Olmayan Isı Değerlerinin Aylık Dağılışı İle İlgili Bir Deneme”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı:23, İstanbul, 1980.
- TANOĞLU, Ali**, “The Geography of Settlement”, Review of the Geographical Institute of the University of İstanbul, Number 1, İstanbul, 1954.
- TEMELKURAN, TEFİK ve AKTAŞ, Necati**, Evliya Çelebi Seyahatnamesi Tam Metin, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1993.
- TİMOR, Ayşe, N.**, “Ayancık’ta Şehrsel Gelişmenin Yarattığı Mekansal Değişimler”, Coğrafya Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1999.
- TUNCEL, Metin**, “Türkiye’de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt. 23, İstanbul, 1980.
- TUNÇDİLEK, Necdet**, Türkiye İskân Coğrafyası, Kır İskânı, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yayını, No:49, İstanbul, 1967.
- TUNÇDİLEK, Necdet**, Türkiye’de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı, İstanbul Üniv. Yayınları, No: 3279, İstanbul, 1985.
- TUNÇDİLEK, Necdet**, Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi, İstanbul Üniv. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:4, İstanbul, 1986.
- TUNÇDİLEK, Necdet**, Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Yayını, No:96, İstanbul,1978.
- TÜMERTEKİN, Erol**, “Bölge Planlamada Coğrafyacının Rolü”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:6, Sayı:11, İstanbul, 1961.
- TÜMERTEKİN, Erol**, “Türkiye’de İç Göçler”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı: 22, İstanbul, 1977.
- TÜMERTEKİN, Erol**, “Yerleşme Planlaması (Şehir-Köy İlişkileri)”, İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:10, Sayı:18-19, İstanbul, 1973.
- TÜMERTEKİN, Erol ve ÖZGÜÇ Nazmiye**, Beşeri Coğrafya (İnsan, Kültür, Mekan), Çantay Kitabevi, İstanbul, 20002

YILMAZ, Berna, Sapanca Gölü Su Havzası'nın Flora ve Faunasının Araştırılması, Sakarya, 2000. (Yüksek Lisans Tezi)

YİĞİT, Ali, "Hazar Gölünün Turizm Potansiyeli ve Bugünkü Kullanım Durumu", F. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 1-2, Elazığ, 1994.

YİĞİT, Ali, "Keban Kasabası'nın Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler", Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:6, Ankara, 1997.

YİĞİT, Ali, "Maden (Ergani Madeni) Kasabasının Kuruluş, Gelişme ve Fonksiyonları", F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.1-2, Elazığ, 1995.

Yurt Ansiklopedisi Türkiye'nin İl İl Dünyü Bugünü Yarını, Cilt:9, İstanbul, 1981.

ZENGİN, Burhanettin, Sapanca Gölü ve Çevresinin Turizm, Çevre Kirliliği ve Su Kaynakları Yönünden İncelenmesi, İstanbul, 1989. (Yüksek Lisans Tezi)

İNTERNET ADRESLERİ

"Milliyet Gazetesi", <http://www.milliyet.com/content/otomobil/oto015/oto81.html>

"Sakarya Valiliği", <http://www.sakarya.gov.tr/guncel.html>

"Sapanca Kaymakamlığı", <http://www.sapanca.gov.tr/city.asp>

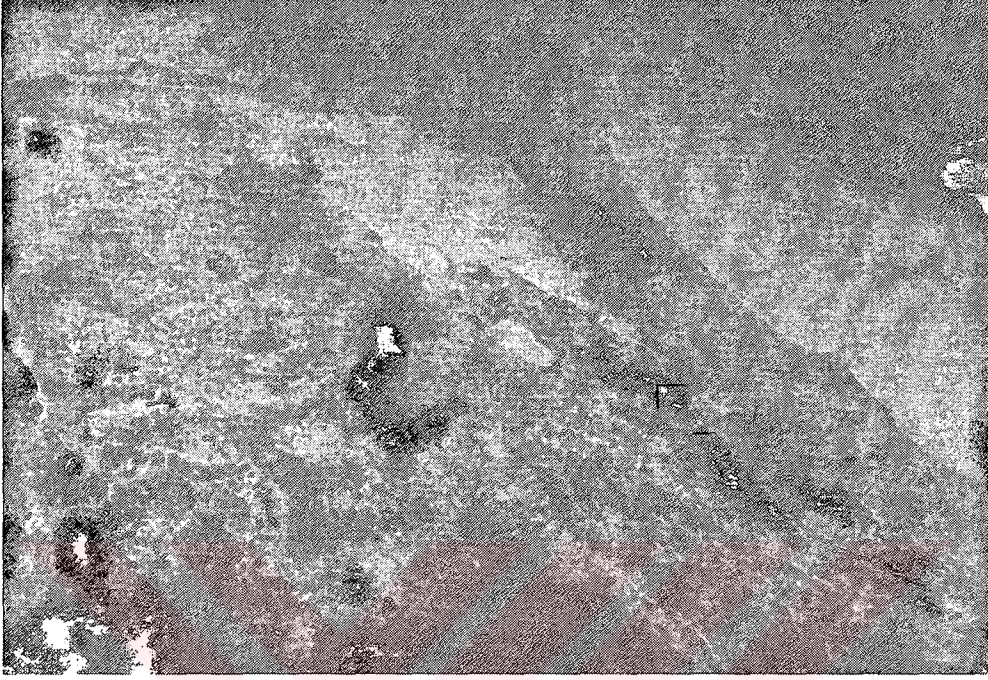
"Sihirli Tur", <http://www.sihirlitur.com/gezi/sapanca/yorum.html>

"Türk Dil Kurumu", <http://www.tdk.gov.tr/TDKSOZLUK/SOZBUL.ASP?kelime=evrim>

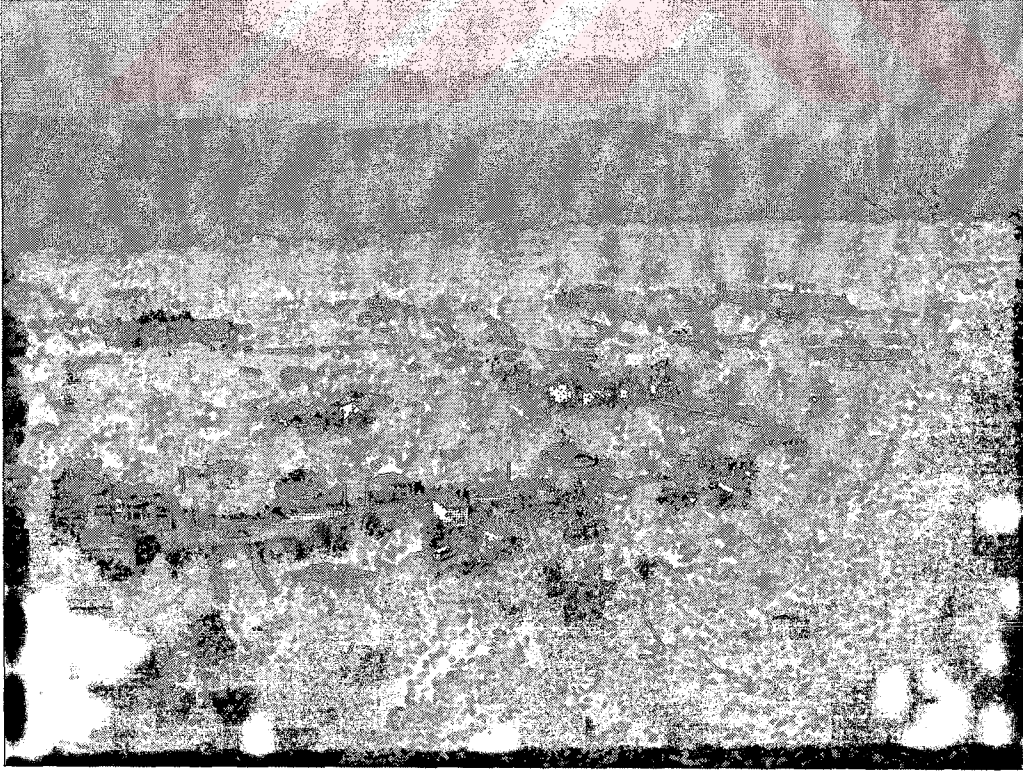
EKLER

EK 1 Kırkpınar Fotoğrafları

Şekil 28: Sapanca ve Samanlı Dağlarının Uzaydan Görüntüü

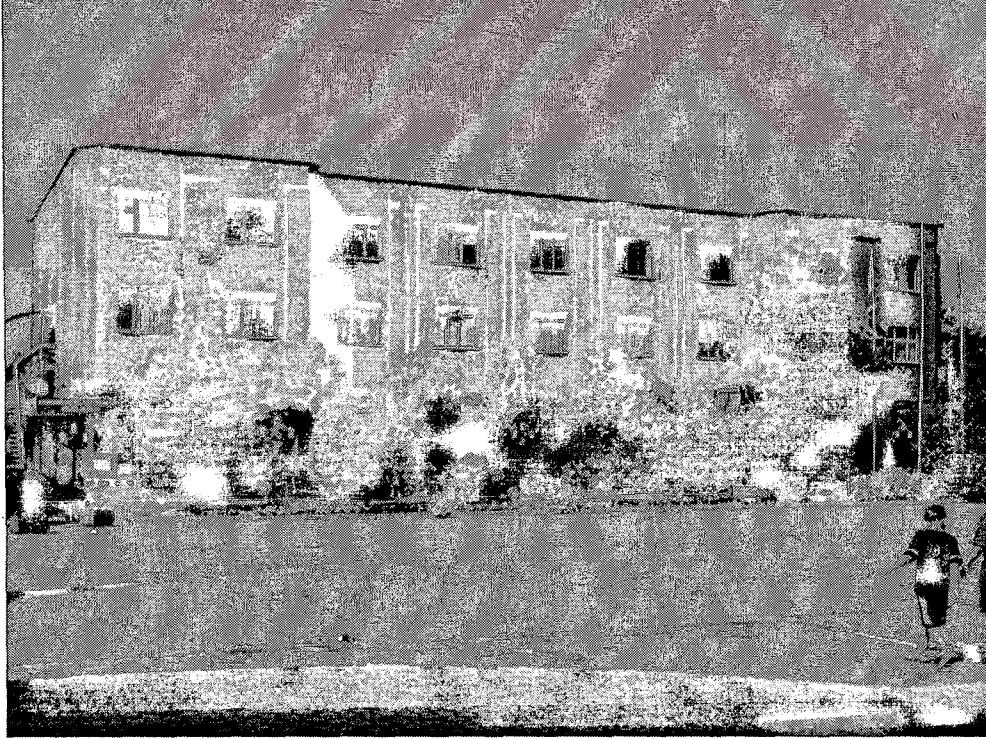
Şekil 29: Kırkpınar'ın Mahmudiye Köy Yolundan Görüntüü

Şekil 30: Kırkpınar'ın Batı Sınırını Oluşturan Kurtköy Deresi

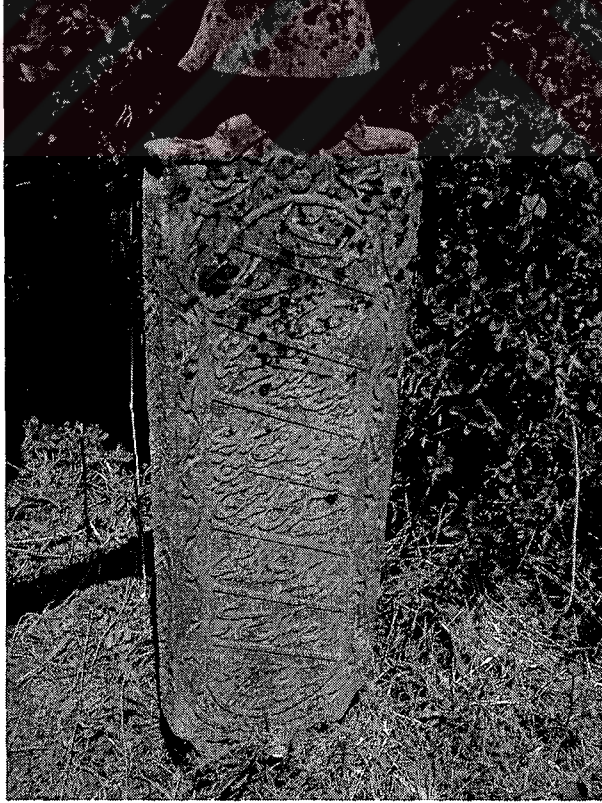
Şekil 31: Kırkpınar Belediye Binası

Şekil 32: Kırkpınar'da Geleneksel Mesken Tipi

Şekil 33: Kırkpınar Mezarlığından Eski bir Mezar Taşı Örneği (1878)

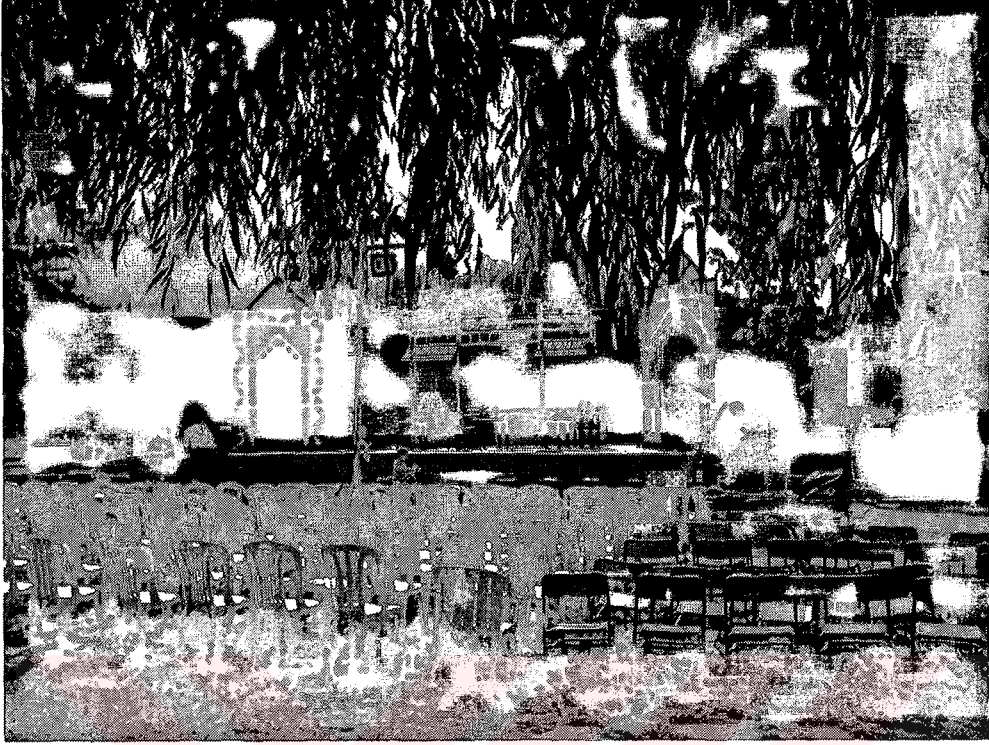
Şekil 34: Kırkpınar'da Kürek Yarışlarında ve Piknik Alanı olarak
Kullanılan Göl Kıyısı

Şekil 35: Kırkpınar'da Cumartesi Günler Kurulan Pazaryeri

Şekil 36: Kırkpınar'da Kültürel Bir Etkinlik Olarak Açık Hava Tiyatrosu

Şekil 37: Kırkpınar'da Villa Tipi Meskenlerin Yer Aldığı Sitelere Bir Örnek

EK 2

Anket Formu

Bu anket "Kırkpınar'da Yerleşmenin Evrimi" adlı yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederim.

Muhammet KAÇMAZ Sakarya Ünv.Fen-Ed. Fak. Coğrafya Böl. Araştırma Görevlisi

1-Cinsiyetiniz. Kadın Erkek

2-Kaç yaşındasınız? 20'den küçük 21-30 31-40
 41-50 51-60 60'dan büyük

3-Mesleğiniz hangi gruba girmektedir?

Memur İşçi (Kamu) Hizmet (Özel) İşçi(Özel)
 Şirket veya işyeri sahibi Çiftçi (Tarım-Hayvancılık) Diğer

4-Daimi ikamet yeriniz?

Kırkpınar Sakarya İstanbul Ankara Kocaeli Diğer

5-Kırkpınar'da eviniz var mı? Evet Hayır

6-Eviniz var ise...

Site içinde villa Müstakil villa Apartman dairesi Müstakil ev

7-Eviniz yok ise.. nerede kalıyorsunuz?

Kiralık ev Otel Pansiyon Akraba yanında Arkadaş yanında

8-Kaç yıldır Kırkpınar'a geliyorsunuz?

5 yıldan az 5-10 10-15 15-20 25 yıldan fazla

9-Ne zaman geliyorsunuz?

Hafta içi Hafta sonları Yaz tatilinde

10-Hangi sıklıklarda geliyorsunuz? (iki şık işaretlenebilir)

Yılda bir-iki kez Bazı hafta sonları
 Hemen hemen her haftasonu Yaz tatillerinde

11-Kırkpınar'a gelirken hangi ulaşım aracını tercih ediyorsunuz?

Özel oto Otobüs Tren

12-Kırkpınar'a gelirken hangi yolu tercih ediyorsunuz?

- Otoyol İzmit-Maşukiye-Kırkpınar
 Arifiye-Sapanca-Kırkpınar Diğer şehir içi yollar

13-Neden Kırkpınar'ı tercih ediyorsunuz? (iki şık işaretlenebilir)

- Orman olması Göl olması Ulaşım kolaylığı Sakin bir ortamının olması
 Temiz ve düzenli olması Diğer

14-İhtiyaçlarınızı nereden karşılıyorsunuz?

- Kırkpınar Sapanca Adapazarı İzmit Diğer

15-Aradığınız her şeyi Kırkpınar'da bulabiliyor musunuz?

- Hepsini Çoğunu Bazılarını Hiçbirini

16-En çok neyin eksikliğini çekiyorsunuz? (iki şık işaretlenebilir)

- Alışveriş merkezi Eğlence yerleri Göl kıyısında soysal tesisler
 Restoran-Lokanta Diğer

17-Sizce Kırkpınar'da doğa tahribatı (Göl, orman) var mı? Varsa derecesi

- Yok Az Orta derecede Fazla Çok fazla

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Sakarya'da doğdu. İlkokulu Atatürk İlköğretim Okulu'nda okuduktan sonra orta öğrenimini Sakarya Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1997 yılında Selçuk Üniversitesi Coğrafya Öğretmenliğini kazandı ve 2001 yılında mezun oldu. 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Sakarya, Sait Faik Abasıyanık İlköğretim Okulu'na Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak atandı. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Evli ve bir çocuk babası olup halen Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

Muhammet KAÇMAZ

